

cupore

Rajoista mahdollisuuksiin Luovan työn asema ja kerrannaisvaikutukset maakunnallisella alueella

Luovuuden barometri
-tutkimushankkeen loppuraportti

Cupore
Raija-Leena Loisa
2010

Cuporen verkkojulkaisuja 5.

ISBN 978-952-5573-30-5, ISSN 1796-9263

ESIPUHE

Vuosituhannen vaihteessa poliittisiin puheisiin ja ohjelmiin sekä akateemisiin tutkimuksiin ilmestyi sana 'luovuus'. Puhutaan luovasta taloudesta, luovista toimialoista, luovasta luokasta. Kysymys on siitä, miten taiteet, kulttuuri ja elinkeinoelämä voisivat olla hyvässä vuorovaikutussuhteessa keskenään.

Usein tässä puheessa taiteilijan työ ymmärretään ikään kuin luovan työn prototyypinä. Sanotaan myös, että luovuutta ei olisi syytä rajata vain taiteilijan etuoikeudeksi vaan sitä voi olla missä tahansa elämänpiirissä. Onko olemassa vaara, että tällaisen ajattelutavan tuloksena luovan työn ydinjoukko (taiteilijat) unohtuu? Hyötyvätkö taiteilijat itse lopulta laisinkaan luovuudesta käytävästä keskustelusta? Tarvitseeko heidän hyötyä? Taiteilijoiden ohella tieteen tekijät, tutkijat ja opettajat, luetaan luovan työn tekijöiden ydinjoukkoon.

Keski-Suomen ja Etelä-Savon maakuntarahastot halusivat tutkimuksellaan osallistua luovuudesta käytävään keskusteluun tarkastelemalla, mikä on luovan työn tekijöiden ydinjoukon tilanne kahdessa suomalaisessa maakunnassa. Tutkimuksen suunnitteluun ja toteuttamisvaiheisiin osallistuivat yhteistyökumppaneina myös Keski-Suomen ja Etelä-Savon taidetoimikunnat. Suomen Kulttuurirahasto rahoitti tutkimuksen.

Tutkimuksen tavoitteena oli tehdä poikkileikkaus kahden maakunnan eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden ja tieteen tekijöiden taloudelliseen asemaan sekä toimintamahdollisuuksiin. Tavoitteena oli tehdä näkyväksi se tosiasia, että myös maakunnissa tehdään sekä kansainvälisesti että valtakunnallisesti korkeatasoista ammattityötä eri taiteen- ja tieteenaloilla. Luovuuden kerrannaisvaikutukset alueiden kehitykseen nähtiin keskeisinä voimatekijöinä. Tarkastelu kohdistui näin myös taiteellisen ja tieteellisen työn heijastusvaikutuksiin alueellisessa kehittämisessä ja sekä aineettoman että materiaalisin hyvinvoinnin lisäämisessä.

Maakuntarahastot hakivat tutkimuksella vastausta kysymykseen, miten ne voisivat edistää alueillaan asuvien taiteilijoiden ja tieteen tekijöiden asemaa. Jo projektin suunnitelmaa tehdessä havaittiin, että tietoa luovien alojen toimijoista alueilla oli erittäin vähän. Tutkimusta varten koottu aineisto muodostikin erittäin tärkeän materiaalin, luovuuden äänen, analyyseille. Rahastojen instrumentit vaikuttaa taiteen ja tieteen tekijöiden asemaan alueilla ovat avustuspolitiikka ja erilaiset hankkeet. Tutkimuksella haettiin heidän palautettaan rahastojen avustuspolitiikkaan ja ideoita heidän elin- ja työskentelyolosuhteidensa parantamiseen alueilla.

Tutkimuksen tekijäksi valittiin YTT Raija-Leena Loisa, joka oli väitellyt kulttuuriteollisuudesta. Haluan kiittää Loisaa asiantuntevasta tutkimustyöstä, joka tuotti uutta tietoa, ja jonka aineiston keruuvaiheeseen liittyi salapoliisinkin taitojen käyttöä. Keski-Suomen taidetoimikunnan puheenjohtaja Eila Tiainen ja Etelä-Savon taidetoimikunnan pääsihteeri Risto Kekarainen auttoivat tutkimusaineistojen hankkimisessa. Tutkimuksen kaikissa vaiheissa sitä kommentoivat Etelä-Savon maakuntarahaston asiamies Jorma Julkunen ja Keski-Suomen maakuntarahaston hoitokunnan jäsen Hannu Korhonen. Kävimme erittäin mielenkiintoisia keskusteluja maakuntien välisistä eroista luovien alojen vahvistamisessa sekä maakuntarahastojen ja muiden alueellisten organisaatioiden toimijavastuista asiassa. Kiitän myös Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cuporea, joka julkaisee tutkimuksen verkkojulkaisujensa sarjassa. Loisan tutkimus liittyy osaksi Cuporen Luova Suomi -hankkeessa (www.luovasuomi.fi) toteuttamaa luovien alojen tietoperustan vahvistamiseen tähtäävää työtä.

Anita Kangas, tutkimusprojektin johtaja

SISÄLLYS

ESIPUHE	2
TIIVISTELMÄ	4
1. JOHDANTO	5
1.1 Miten luovuudesta puhutaan?	7
1.2 Taiteen ja tieteen tekemisen rakenteelliset ehdot	12
1.3 Kerrannaisvaikutusten mittaaminen	15
1.4 Taiteen julkinen tuki	16
1.5 Taiteilijoiden ja tieteentekijöiden työmarkkinat ja ammatti-identiteetti	17
1.6 Koulutus – taiteilijoiden määrän kasvu	18
1.7 Tutkimuksen lähtökohtia	20
2. AKATEEMISESTI KOULUTETUTTUJEN TYÖMARKKINAT ETELÄ-SAVOSSA JA KESKI-SUOMESSA	22
2.1 Akateemisesti koulutettujen sijoittuminen alueen työmarkkinoilla	23
2.2 Asiantuntija-ammattien työmarkkinoiden rakenne maakunnallisella alueella	26
3. TAITEILIJAN JA TIETEENTEKIJÄN ASEMASTA MAAKUNNALLISELLA ALUEELLA	28
3.1 Tutkimusjoukon rakenne kyselyjen vastausten perusteella	29
3.2 Verotettavat tulot taiteilija-ammattista	32
3.3 Verotettavat tulot taiteenaloittain	32
3.4 Apurahojen jakautuminen taiteenaloittain	35
3.5 Verotettaviin tuloihin vaikuttavia tekijöitä	38
3.6 Yhteistoiminnan merkitys verotettavien tulojen ja apurahojen kannalta	39
4. MIKSI TEHDÄ LUOVAA TYÖTÄ?	41
4.1 Luovan työn kiehtovuus ja kurjuus	42
5. YHTEISTYÖ - LUOVAN TYÖN KERRANNAISVAIKUTUKSET	43
5.1 Yhteistyön volyymit	44
5.2 Yhteistyön merkitys luovan työn kannalta	48
5.3 Luovaan työhön liittyvien tehtävien tärkeysjärjestyksestä	50
5.4 Kansainvälinen toiminta	51
5.5 Luovan työn kertautuminen	52
6. LUOVA TYÖ MAAKUNNASSA	54
6.1 Maakunnassa asuminen	55
6.2 Maakunnassa työskentely	56
6.3 Luovan työn ehtoja – alueen palvelut	56
6.4 Maakunnallisen alueen identiteetti luovan ammattilaisen näkökulmasta	57
7. TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA	60
7.1 Millä tavoin tilannetta kannattaisi korjata?	61
7.2 Tieteellisen tutkimuksen merkitys alueellisessa kehittämistyössä	63
7.3 Miten rahoittajien ja tutkijoiden yhteistyö voisi toimia paremmin?	65
7.4 Miten virittää taiteen ja tutkimuksen tukijärjestelmän infrastruktuuria?	65
8. LUOVAN TYÖN MAHDOLLISUUKSIA MAAKUNNALLISELLA ALUEELLA	67
KIRJALLISUUS	71
LIITTEET	74

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen taustana on keskustelu luovuuden merkityksestä taloudellisessa kehityksessä. Keskustelussa on painotettu alueiden ja kaupunkien roolia ympäristöinä, joissa eri ammattilaisten yhteistyöstä syntyvät innovaatiot kertautuvat taloudellisena toimeliaisuutena. Tutkimuksessa katsotaan, että taide ja tiede ovat luovien alojen varsinaista ydintä. Analyysissä, jonka aineisto on kerätty vuosina 2004 ja 2006, keskitytään taiteilijoiden ja tieteentekijöiden taloudelliseen asemaan ja toimintamahdollisuuksiin kahdella maakunnallisella alueella, Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa. Tutkimuksessa mitataan luovan työn kerrannaisvaikutuksia analyysillä, jossa tarkastellaan taiteilijoiden ja tieteentekijöiden yhteistyösuhteiden volyymejä ja ulottumista yhteiskunnan eri sektoreille. Maakunnallisen alueen vetovoimaa tarkastellaan analyysillä, joissa kartoitetaan syitä valita maakunta työskentely-ympäristöksi. Maakunnallisten palvelujen ja tukijärjestelmien toimivuutta testattiin kysymyksillä, joissa vastaajat saattoivat myös laatia ehdotuksia palvelujen ja rahoitusjärjestelmän parantamiseksi. Tilastokeskuksen työssäkäyntirekisterin tietojen pohjalta saatiin kuva akateemisten alojen työmarkkinoista kyseisissä maakunnissa. Taiteilijan ja tieteentekijän toiminnan haasteita ja mahdollisuuksia lähestytään Niklas Luhmannin funktionalistisen teorian ja Hannah Arendtin toimintäsitteen tarjoamasta viitekehystä. Kyselyn aineistosta käy ilmi, että taiteen ja tieteen harjoittaminen ovat palkitsevia ammatteja niihin sisältyvien vapausasteiden vuoksi. Vastaajat ovat kuitenkin motivoituneita muuntamaan omaa toimintaansa ympäristön vaatimusten mukaiseksi siten, että oman alan identiteetti säilyy. Taiteilijat ja tieteentekijät ovat laajasti verkostoituneita sekä Suomessa että kansainvälisesti. Taiteilijoille toimiminen yhteistyöverkostoissa on tärkeitä ennen kaikkea tulonlisän ja tulevien ansiomahdollisuuksien kannalta. Taiteilijan asemaa määrittääkin tulonmuodostuksen epävarmuus. Uran pituudella, sukupuolella, koulutuksella ja asuinpaikalla on jonkin verran vaikutusta taiteilija-ammattista saatuihin tuloihin. Ratkaisevin merkitys toimeentulossa on työmarkkina-asemalla: taiteellinen työ työsuhteessa takaa kohtuullisen toimeentulon. Tieteentekijöiden asemaa määrittää työsuhteiden määräaikaisuus ja uranäkymien epävarmuus sekä maakunnallisella alueella työvoiman kysynnän ja tarjonnan epätasapaino. Maakunnallisen alueen vetovoima liittyy perinteisiin elämänlaatua kuvaaviin tekijöihin, kuten luontoympäristö ja asuinpaikan sopiva koko. Maakunnallisen alueen etuna on, että se tarjoaa näiden lisäksi inspiroivan työskentely-ympäristön. Taiteilijat vetoavat olemassa olevan rahoitusjärjestelmän ja laitosverkoston säilyttämiseksi sekä ehdottavat lisäksi markkinointi- ja management-palveluja sekä esiintymis- ja näyttelytiloja. Tieteentekijät ehdottavat erityisesti alueellisten hankkeiden rahoitusjärjestelmään selkiyttämistä esimerkiksi ideapoolien muodossa.

1. JOHDANTO

Vuosituhanen vaihdetta voidaan pitää omanlaisenaan murrosaikana. Murroksen pyörteessä tuttuja ajatuskuvioita ravistellaan, mikä tuntuu konkreettisesti arjessa ja työn tekemisen ehdoissa. Luovuudelle onkin tilausta olosuhteissa, joissa turvalliset rakenteet huojuvat ja jotka samalla avaavat tilaa jollekin uudelle. Luova ajattelu ja innovaatiot ovat valuuttaa tilanteessa, jossa maailmanlaajuinen taloudellinen kilpailu on kiristynyt. Elinkeinorakenteiden globaali murros ja elämäntapojen muutokset tuottavat sekä pakotteita että mahdollisuuksia ratkaista uusin tavoin kysymystä "Millä Suomi elää tulevaisuudessa?".

Elämäntavan estetisoituminen on avannut mahdollisuuksia löytää luovista aloista ja elinkeinoista potentiaalisia taloudellisen hyvinvoinnin moottoreita ja kaupunkiympäristöjä elävöittäviä vetovoimatekijöitä. Luovuus on näin sekä elinkeinoelämän että poliittisen päätöksenteon näkökulmasta varteenotettava ulottuvuus organisaatioiden ja alueiden suunnittelussa. Kulttuurin on todettu olevan tällä hetkellä jopa taloudellisen kehityksen keskeinen veturi. Yrityksen tai maantieteellisen alueen taloudelliseen menestykseen eivät välttämättä riitä tuotteen laatu, toimivuus, alueen tai yrityksen sijainti, palvelut tai kustannukset. Esteettiset ominaisuudet ja moniarvoisuuteen liittyvät mielikuvat saattavat ratkaista kehityksen suunnan.

Taiteen ja tieteen tekemiselle luonteenomaisesta työskentelystä näyttäisi tulleen paradigmaattinen tapa mieltää nykytodellisuutta ja toimia siinä. Voidaan kuitenkin kysyä, mikä nimenomaan taiteen ja tieteen merkitys nykyisessä mahdollisuuksien avaruudessa on? Taiteen ja tieteen tekemisen materiaaliin resursseihin liittyvät rakenteet ja näin ollen luovan työn ehdot ovat muuttuneet osana yllä kuvattua murrosta. Taiteilta ja tieteiltä odotetaan myös entistä selvemmin ja nopeammalla syklillä vastinetta niihin kohdennetuille investoinneille. Siitä huolimatta, että luovuuteen liittyviä arvoja priorisoidaan elinkeinopoliittisessa keskustelussa, taiteen ja tieteen tekeminen eivät edelleenkään välttämättä elätä. Taiteet ja tieteet houkuttelevat kuitenkin edelleen koulutusaloina ja ammatteina riippumatta toimintamahdollisuuksien ja tulonmuodostuksen epävarmuudesta. Jokin näissä luovan työn varsinaisissa ammateissa nykyisissäkin olosuhteissa edelleen kiehtoo.

Luovista aloista ja taloudesta käydyssä keskustelussa ja poliittisessa ohjelmatyössä alue ja paikallisuus korostuvat. Taloudellisen kehityksen on todettu syntyvän alueellisesta ja paikallisesta toimeliaisuudesta ja kaupungilla on ratkaiseva merkitys ympäröivän alueen hyvinvoinnin kannalta. Maaseutumaisilla alueilla voi olla puolestaan historiaan, luontoon ja kulttuuriin liittyviä elementtejä, joita kirkastamalla voidaan rakentaa elinvoimaisia seutuja.

Euroopan unionin ohjelmissa on korostettu kulttuurin merkitystä aluetaloudellisessa kehityksessä. Suomalaiselle hallintojärjestelmälle ominainen piirre on valtionhallinnon lisäksi kunnallinen itsehallinto. Alueellinen itsehallinto on ollut läntiseen Eurooppaan verrattuna heikko. Euroopan unionin jäsenyyden myötä alueelliseen hallintotasoon ja päätöksentekoon on kiinnitetty entistä enemmän huomiota. Hallintoa on hajautettu alue- ja paikallistasolle, mikä on nostanut myös alueellisen päätöksenteon painoarvoa. Valtionhallinnon aluetason, suurläänien päätöksenteon sisällä maakunnat ovat alueiden kehittämisen kannalta hallinnollisia yksiköitä. Maakunnallisten alueiden kehittämisessä Euroopan unionin myöntämät varat ovat olleet tärkeä resurssi. Esimerkiksi Euroopan sosiaalirahaston myöntämät varat ovat luonteeltaan alueiden eriarvoisuutta ja rakenteellisia ongelmia korjaavia välineitä.

Laki ja asetus alueiden kehittämisestä (2003) asettavat tavoitteiksi alueiden kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin edellytysten luomisen. Taloudellinen kasvu, elinkeinotoiminnan kehitys, työllisyys ja kansalaisten osaaminen ovat lainsäädäntötasolla aluekehittämisen periaatteita. Laki korostaa alueiden erityispiirteitä ja vahvuuksia ja suhteessa aikaisempaan aluekehityslakiin ja sen tarkoituksena onkin

ollut lisätä maakuntien päätösvaltaa alueiden kehittämistä koskevilla asioilla. Taiteellinen ja tieteellinen luovuus sekä näistä kumpuavat liiketoiminnalliset innovaatiot ovat tämän kehitystyön ydintä. (Kangas ym. 2002, 47-53)

Kansallisen tason kulttuurin ohjelmatyössä, kuten Luovuusstrategiassa korostetaan samoin luovuuteen liittyvän potentiaalın toteutumisen ankkuroituvan paikallisiin aloitteisiin. Ohjelmatyöllä voidaan ainoastaan tehdä luovuuden merkitys näkyväksi ja tunnustetuksi ja luoda myös suotuisia edellytyksiä toiminnalle. Kuten ohjelmissa todetaan, luovuuteen liittyvä potentiaali toteutuu – jos on toteutuakseen – ihmisten kohdatessa arkisessa työssään ja elämässään.

Opetusministeriön strategisissa linjauksissa taiteet ja kulttuuri sisällytetään tieteen ohella kansalliseen innovaatiojärjestelmään. Opetusministeriön strategisessa ajattelussa taiteet nähdäänkin tieteen ohella innovaatioiden lähteenä. Ideoiden työstämisessä innovaatioiksi eri toimijoiden välinen yhteistyö nähdään välttämättömänä. Yleisempää innovaatiopoliittista ajattelua seuraten opetusministeriön työssä katsotaan, että nykyisissä olosuhteissa taiteen kentän toimijat, yksityiset rahoittajat, julkinen sektori ja elinkeinoelämä voivat yhdessä saada aikaan eniten. Opetusministeriön strategisessa työssä korostetaan, että innovaatiopoliittikkaa olisi lavennettava tähän suuntaan myös aluetasolla. Läntisessä maailmassa laajalle levinnyt ajatus taiteen, kulttuurin ja luovuuden merkityksestä vetovoimatekijänä nähdään alueiden hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta mahdollisuutena.

Talousmaantieteellisessä ja aluetieteellisessä tutkimuksessa on monien muiden oppialojen tapaan syntynyt viime vuosikymmeninä tulkinnallinen muutos, jota voi kutsua kulttuuriseksi käännteeksi. Mallit, joiden pohjalta taloudellista kehitystä selitetään, ovat muuttuneet. Aluetieteellisen teorianmuodostuksen keskeinen ongelma onkin ollut kyvyttömyys täsmällisesti selittää taloudellisia muutoksia ja näin ollen myös johtaa kehitystä haluttuun suuntaan. Teorianmuodostuksessa ajatus kehityksen evolutionaarisuudesta on voittamassa alaa perinteisiltä mekanistisilta, kausaalisilta ja deterministisiltä malleilta. Evoluution, pelin tai emergenssin metaforat kuvaavat myös kehitystä prosessina, joka ei ole yhden ryhmän tai henkilön kontrolloitavissa. Teorianmuodostuksessa on myös melko suuri yhteisymmärrys siitä, että kehitys on luonteeltaan paikallista ja alueellista. Kehitys on ankkuroitunut ennen kaikkea paikalliseen liiketoimintaan, jonka vaikutus "säteilee" toimialueensa paikallisista ja alueellisista yhteyksistä laajemmalle. (ks. Sotarauta & Kosonen 2004)

Kulttuurin merkitystä alueellisessa kehityksessä ja talouden dynamiikassa on korostettu voimakkaasti poliittisen päätöksenteon ja ohjelmatyön kaikilla tasoilla. Luovuudesta, luovista toimialoista ja luovasta taloudesta on kirjoitettu vaikutusvaltaisia esityksiä. (ks. esim. Wilenius 2004; Himanen 2004) Luoviin toimialoihin on kohdistettu huomiota myös tutkimuksessa ja tieteellisessä keskustelussa. Tällä hetkellä suomalaisessa tutkimuksessa kulttuurin aluetaloudellista merkitystä on kartoitettu ennen kaikkea kulttuuritapahtumien tai kulttuurilaitosten taloudellisia vaikutuksia koskevissa tutkimuksissa. (Ks. esim. Kainulainen 2005) Aluetieteellisen tutkimuksen piirissä on tutkittu talouskehityksen prosessuaalisia ja symbolisia ulottuvuuksia. Taiteen ja tieteen harjoittamisen merkitystä alueilla kokonaisuudessaan on tarkasteltu huomattavan vähän ajatellen sitä painoarvoa, mikä niille annetaan luovaan talouteen ja innovaatiojärjestelmään liittyvässä keskustelussa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kohdistaa huomio taiteelliseen ja tieteelliseen luovuuteen erityisesti maakunnallisilla alueilla. Tutkimuksessa tarkastellaan luovan työn tekemisen ehtoja: toimeentuloa ja työskentelymahdollisuuksia sekä merkityksiä, joita taiteilijat ja tieteentekijät liittävät taiteelliseen ja tieteelliseen työskentelyynsä nimenomaan asuinalueellaan Etelä-Savossa tai Keski-Suomessa. Tutkimuksessa kartoitetaan myös, millainen merkitys taiteilijoiden ja tieteentekijöiden toiminnalla on alueen hyvinvoinnin kannalta. Tutkimus avaa luovan työn konkreettisia puolia ja ikäviäkin realiteetteja, mutta myös menestystä ja toiveikkaita näkymiä.

1.1 Miten luovuudesta puhutaan?

Elinkeinorakenteen ja valtioiden hyvinvointijärjestelmien perusteiden murroksessa luovuus ja luovat alat ovat erityisen kiinnostavia. Luovuuden kiinnostavuus syntyy oletuksesta, että kehittyneet teollisuusmaat voivat kilpailla halvemman työn ja verotuksen alueiden kanssa lisäämällä tuotannon jalostusarvoa teknisten ja prosessuaalisten innovaatioiden kautta. Luovuus ei tässä keskustelussa rajaudu tieteisiin ja taiteisiin vaan liittyy yleisesti ongelmanratkaisukykyyn, kykyyn esittää kysymyksiä ja sosiaaliin taitoihin. Murros ei myöskään liity vain teknologisiin kysymyksiin eikä innovaatiota nähdä vain teknisinä edistysaskeleina. Murros koskee perustavammin ajattelu- ja toimintatapoja, joita ei voida ratkaista vain uuden teknologian avulla vaan luovalla otteella organisaatioiden toiminnassa. Tieteiden ja taiteiden sekä kulttuurin toimialojen katsotaan olevan avainasemassa nykyisessä tilanteessa. Teknisten alojen ohella kulttuurialat ovat noususuhdanteessa, monin tavoin vetovoimaisia tekijöitä talouden dynamiikassa.

Tieteellinen ja taiteellinen luovuus voi osoittaa suuntaa myös yleisesti arjen ja työn luovuudelle. Tieteen ja taiteen harjoittamiseen liitetty ennakkoluulottomuus, avoimuus, moniarvoisuus ja ajattelun vapaus ovat yleisesti tunnustettuja arvoja. Tieteessä ja taiteessa kiehtovaa onkin mahdollisuus nähdä asioita vapaasti uudella tavalla ja tuottaa maailmaan jotain itsenäisesti ajateltua. Näiden ominaisuuksien ei tarvitsisi rajautua kuitenkaan tieteeseen ja taiteeseen vaan niillä on keskeinen merkitys myös suunniteltaessa organisaatioita, toimintatapoja, tuotteita, palveluja tai markkinointia. (Ks. esim. Himanen 2004)

Luovuuteen liittyvä taloudellinen potentiaali on tuottanut keskustelua myös luovuuden piirteistä. Keskustelussa on pyritty identifioimaan luovuus, joka näkyy omassa ajassamme. Puheenvuoroissa tulkitaan aikaa, mutta tehdään samalla myös ohjelmallisia rajanvetoja menneeseen sekä suunnataan katsetta toivottuun tulevaisuuteen. Luova työ tässä ajassa ei ankkuroidu pelkästään tiedolliseen sivistykseen vaan ennen kaikkea taitoihin ja osaamiseen. Luovuuden nähdään arkipäiväistyneen museaalista instituutioista katutason eleiden, tyylien ja merkkien vilinään. Tekemisen taidon ohella myös tyylejä ja merkkejä koskeva kulttuurinen lukutaito ratkaisee miten onnistuneesti tässä ympäristössä voidaan navigoida. Menestystä luovassa työssä ei ratkaise välttämättä enää ajattelun syvyys ja menetelmien hyvä hallinta vaan kiihtyneessä kilpailussa oma luova panos on kyettävä profiloimaan erottautumiskykyiseksi. Luovan talouden ympäristössä paradigmaattinen tyyppi on kulttuuriyrittäjä, joka kykenee suvereenisti keskustelemaan taiteen ja tieteen kielillä mutta on sisäistänyt myös liiketoiminnan realiteetit. Verkostomainen toimintatapa on hyvin yleistynyt. Näissä verkostoissa eri alojen toimijat kohtaavat usein spontaaneista aloitteista, suunnittelevat uutta, oppivat toisiltaan ja saavat aikaan tuloksia, joita kukaan yksin ei olisi voinut tuottaa. Tästä tilanteesta huolimatta kohtaamiset saattavat edelleen olla paikoin kitkaisia ja omiin linnakkeisiinsa lukkiutuneita. Kitkaisuudella on käytännöllisiä, valta-asemiin liittyviä, mutta myös historiallisia, pitkiin kehityskulkuihin liittyviä syitä, jotka eivät muunnu helposti. (ks. esim. Wilenius 2004)

Eryityisesti taiteen, tieteen, talouden ja luovien alojen poliittis-hallinnollisen ohjauksen muodostamaa jännitekenttää on syytä edelleen pohtia. Kyseiset alueet mielletään yleisesti erilaisiksi elämänpiireiksi, mikä on historiallisen kehityksen myötä syntynyt piirre. Modernisaation myötä eri elämänpiirit ovat eriytyneet toisistaan toteuttamaan kukin omaa tehtäväänsä. Tällä tavoin erityyntyneinä ne kykenevät toimimaan tehokkaasti ja ratkaisemaan monimutkaisia ongelmia. Eriytyminen johtaa myös siihen, että eri elämänpiireissä todellisuuden luonne näyttää erilaiselta. Kun tavoitteena on tehdä jotain taiteelle, tieteelle, taloudelle tai politiikalle ominaista, todellisuuden koko kirjosta ikään kuin korostuvat ne piirteet, jotka ovat kunkin tehtävän kannalta välttämättömiä. Toimijan kompetenssi tietyllä alueella tuottaa myös valta-aseman määritellä todellisuutta tälle elämänpiirille ominaisen toiminnan valossa. Kommunikaatiokitkoissa voi olla kyse erilaisista tavoista hahmottaa todellisuutta mutta kyse voi olla myös tietoisesta pyrkimyksestä hallita todellisuutta oman kompetenssin mukaisesti. Funktionalistiset systeemiteoriat antavat mahdollisuuksia arvioida yllä kuvattua kommunikaatiokitkaa.

Systeemiteorioiden taustalla on luonnontieteellisiä, biologisia ja fysikaalisia malleja organismien toiminnasta. Erityisesti Niklas Luhmann (1984), jonka systeemiteorian keskeisenä lähteenä on Maturanan ja Varelan autopoieettinen systeemi, laajentaa tarkastelunsa sosiaaliin systeemeihin, kuten talous, politiikka, tiede, oikeus tai kasvat. Luhmann tuo keskusteluun myös itseviittaavan systeemin käsitteen. Itseviittaavalle systeemille on oleellista mahdollisuus säädellä rajoja suhteessa ympäristöön ja määritellä ehdot, joiden puitteissa kommunikointia tapahtuu. Tämä säätely ylläpitää systeemille luonteenomaisia funktioita tavalla, jonka systeemi itse määrittelee. Säätelyn tavoitteena on pysyä sellaisena systeeminä, joka on identifioitavissa suhteessa ympäristöön, ts. muihin systeemeihin. Sopeutuminen ja muutos tapahtuvat autopoieettisen systeemin tapauksessa kontrolloidusti. Luhmann korostaa tapaa, jolla systeemi uusintaa ja uudistaa itseään säilyttäen kuitenkin identiteettinsä. Autopoieettisten systeemien sulkeutuneisuus liittyy näiden sistemien keskeisiin luonteenomaisiin funktioihin. Sulkeutuneisuus ei viittaa siihen, että systeemin olemassaolo olisi solipsistista. Suljettu systeemi on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, mutta systeemi määrittelee itse vuorovaikutuksen ehdot.

Niklas Luhmannin funktionalistisen systeemiteorian valossa taidetta ja tiedettä voidaan pitää yhteiskuntajärjestelmän autopoieettisina osajärjestelminä. Systeemiteoreettisten mallien teoretisoinnin keskeisimpiä kohteita on kuvata, millä tavoin systeemi on ympäristössään. Kun tarkastellaan näitä osajärjestelmiä, muut yhteiskunnan osajärjestelmät ovat järjestelmän ympäristöä. Vastaavasti tarkasteltaessa taloutta, muut osajärjestelmät ovat tällöin talouden järjestelmän ympäristöä. Autopoiesis rakentuu Luhmannin teoriassa järjestelmälle ominaisten erottelujen kautta, jotka ovat luonteeltaan kaksiarvoisia luokituksia. Tällainen järjestelmälle ominainen binaarikoodaus tuottaa eräänlaisen ominaistajuuden, joka on järjestelmälle perustava tapa tarkastella todellisuutta. Luhmann tulkitsee politiikan järjestelmäominaisuuden syntyvän hallitus/oppositio –erottelusta, talouden autopoieettinen systeemi perustuu puolestaan rahatalouden myötä omistamisen ja ei-omistamisen, maksukyvyyn ja –kyvyttömyyden erotteluun. Tieteen ja tutkimuksen peruskysymys on toden ja epätoden erottaminen toisistaan.

Taiteen, tieteen, talouden ja politiikan toimijoiden välisissä kommunikaatiopulmissa voidaan nähdä voimakas tarve säilyttää kunkin elämäalueen identiteetti. Taiteilija näkee yhteistyön yrityksen kanssa tilanteena, jossa hän asettuu samaan asemaan kuin yrityksen palkattu työntekijä. Tällöin hän väistämättä mukautuu työn maksajan intresseihin ja todennäköisesti tinkii omasta ammatillisesta kunnianhimestaan. Mikäli yhteistyöstä yritysten tai muiden tilaajien kanssa tulisi taiteellisen työn pääasiallinen normi, sen katsotaan mitätöivän taiteen tekemistä tunnistettavana omana elämäalueenaan. Akateemisen perustutkimuksen katsotaan olevan tieteen luovaa ydintä, jota on pyritty suojaamaan erilaisin järjestelyin oppialojen ulkopuolelta tulevilta intresseiltä. Taiteen ja tieteen soveltavaa käyttöä voidaan pitää erityistapauksina. Taiteilija voi vaihtaa ajoittain roolia tuottaen teoksia tilaajan tarkoituksia silmälläpitäen. Soveltavaa tutkimusta varten on yliopistolaitoksen suojissa muodostettu esimerkiksi erillisiä yksiköitä, jotka ovat erikoistuneita tilaustutkimusten tekemiseen. Elinkeinoelämä puolestaan osallistuu taiteelliseen ja tieteelliseen toimintaan omilla ehdoillaan, koska muu olisi katastrofaalista yrityksille luonteenomaisten toimintatapojen kannalta.

Osajärjestelmien ominaistajuudet ovat ikään kuin erilaisia kieliä tai erilaisia perspektiivejä maailmaan, jotka ovat syntyneet historiallisen kehityksen myötä. Kirjassaan *Ekologinen kommunikaatio* (2004) Niklas Luhmann soveltaa teoriaansa ympäristöuhkista käytäviin keskusteluihin. Ekokatastrofin mahdollisuus on luonteeltaan kysymys, joka koskettaa kaikkia elämäniirejä ja kyseenalaistaa järjestelmien erityyneisyyden. Ekosysteemi on luontoympäristön muodostama kehys yhteiskuntajärjestelmälle. Osajärjestelmissä voidaan tarkastella ympäristöuhkia niille ominaisten erottelujen valossa. Puhe ympäristöuhkista ikään kuin tosiasiallisena tilanteena tai faktoina ei sinänsä tuota reaktioita poliittisesti, taloudellisesti tai tieteellisesti eikä näin ollen myöskään muutosta toivottuun suuntaan. Ollakseen vaikuttavaa ympäristöuhkaan liittyvä puhe olisikin muokattava kunkin järjestelmän ominaistajuudelle, käännettävä sille ominaiselle kielelle. Ekologinen kuluttaminen ja sijoittaminen tai ilmastonmuutoksen kustannusvaikutukset ovat esimerkkejä siitä, miten ekologinen

uhka voidaan muokata talouden ominaistajuudelle. Ympäristötietoinen maksaminen voi tuottaa lisää maksukykyä ja vastaavasti ympäristön tilan huomiotta jättäminen tämänhetkissä maksutapahtumissa voi tuottaa tulevaisuudessa maksukyvyttömyyttä. Voidaan kysyä, onko maailmanlaajuinen taloudellisen kilpailun kiristyminen vastaavasti sellainen yleinen kehys sosiaalisille systeemeille, joka kyseenalaistaa talouden, politiikan, tieteen, taiteen ja kasvatuksen eriytyneisyyden ja jonka myötä kompetenssien leikkauspisteissä syntyviä kitkoja olisi syytä hioa pois.

Innovaatiopoliittisessa ajattelussa nähdään eri elämänalueiden välisen yhteistyön tuottavan avauksia ja sovelluksia, joita eriytyneet sektorit eivät itsenäisesti onnistu luomaan. Yhteistyön katsotaan kiihdyttävän luovaa ongelmanratkaisua ja innovaatioiden syntymistä. Omilla ominaistajuuksillaan toimivat sektorit voivat askaroida kompleksisten kysymysten parissa ja tuottaa ratkaisuja, jotka ovat hyvin kompetentteja omalla alallaan. Globaalin kilpailun ja elinkeinorakenteiden murroksen tilanteessa tämänkaltainen ongelmanratkaisutapa nähdään kuitenkin riittämättömänä. Yksinomaan akateemisen tai taideyhteisön sisäisiä normeja seuraava luova työ ei tuota avauksia eikä ratkaisuja, joissa olisi innovaation luonteista dynamiikkaa.

Luhmann tarkastelee teoriassaan yhteiskuntaa kuitenkin osajärjestelmien kautta. Hänen systeemiteoreettiseen malliinsa ei asetu ajatus, että voitaisiin löytää jokin osajärjestelmät ylittävä yhteiskuntaa yleisesti kuvaava rationaliteetti. Tämän myötä myös ekologinen kommunikaatio on viime kädessä mahdotonta siinä mielessä, että kaikkialla voitaisiin hyväksyä tietyt ekologisen uhan torjumiseen liittyvät periaatteet. Talouden kielen kuvataan usein levittäytyvän kaikille elämänalueille siten, että talouden ehdoilla määritellään asioita, jotka eivät näihin määritelmiin asetu. Luhmannin teorian panos tähän keskusteluun voi olla, että talous on yksi järjestelmä muiden järjestelmien ohella. Luhmannin teoriasta voi tehdä päätelmän, että mikään näistä järjestelmistä ei ole etuoikeutettu vaan kaikki ovat välttämättömiä. Talouden järjestelmäominaisuuksille annetaan niille kuuluva arvo, mutta muilla järjestelmillä on oma erityinen arvonsa. Modernia yhteiskuntaa ei voida johtaa yhdestä periaatteesta tai perusnormista.

Taiteen ja tieteen harjoittaminen ei tapahdu kuitenkaan sosiaalisessa tyhjiössä. Systeemiteoreettisten mallien oletukset autopoiesiksesta tai itseviittaavuudesta eivät tarkoita taiteen ja tieteen kannalta sitä, että ammattiaan vakavasti harjoittavat eivät toimisi suhteessa ympäröivään maailmaan. Samoin kuin talouselämän toimijat, he pyrkivät säilyttämään itsellään oikeuden määritellä, millä ehdoilla toimitaan. Luovan ammattilaisen vuorovaikutus ympäristössään liittyy ennen kaikkea siihen, että tapahtumat ympäristössä tuottavat tutkijalle ja taiteilijalle kysymyksiä, jotka hän muuntaa oman työnsä kannalta varteenotettaviksi ja joita hän työssään vie eteenpäin.

Hannah Arendt tulkitsee klassikkoteoksessaan *The Human Condition* (1958) toimintaa inhimillisen elämän ehtona. Arendt tekee kolmijaon elämästä ylläpitävään välttämättömään työhön (*labour*), näkyviä lopputuloksia aikaansaavaan työhön (*work, fabrication*) ja toimintaan, joka tapahtuu inhimillisessä vuorovaikutuksessa (*action*). Arendt arvottaa viimeksi mainitun aspektiksi, joka tuo elämään sen varsinaisen merkityksen. Elämä ylläpitävä työ on välttämättömyyden sanelemaa ja lopputuloksia aikaansaavaa työtä teemme sen hyödyllisyyden tähden. Vuorovaikutus ihmisten kesken ei ole välttämätöntä eikä sinänsä hyödyllistä, mutta toimimme kuitenkin ihmisten parissa, koska toteutamme siten ihmisyyttämme. Maailman kieltäminen, kaiken näennäisen ja turhan touhuamisen karttaminen johtaa elämän epäinhimillistymiseen.

Arendtin käsitykset toiminnasta ja inhimillisestä aloitekyvystä ovat luovuuden kannalta kiinnostavia. Ihmisen syntymä sosiaalisen todellisuuden keskelle on analoginen tilanteelle, jossa ihminen aloitekyvyllään tuottaa maailmaan jotain uutta. Yksittäisen ihmisen persoona on ainutlaatuinen, jotain jota ei ole ollut ennen häntä. Hänen tekonsa ja käynnistämänsä prosessi ovat samoin jotain, joita ei voida olettaa etukäteen millään todennäköisyydellä tai tilastollisella laskennalla. Uuden tuottaminen on jonkin prosessin käynnistämistä. Inhimillinen todellisuus on näin rajattomien mahdollisuuksien avaruus. Luhmannin systeemiteoreettisesta näkökulmasta tästä rajattomasta mahdollisuuksien

avaruudesta toteutuu aina vain jokin rajallinen yhdistelmien määrä. Toimintaa ihmisten välisessä maailmassa ei viime kädessä voida kontrolloida samoin kuin tuotannollista toimintaa. Ihmisten toimiessa keskenään vuorovaikutuksessa tapahtuu ennakoimatonta ja yllättävää; inhimillisiä tilanteita on vaikea hallita samoin kuin koneita ja mekaanisia prosesseja. Ihminen voi aloitekyvyllään saada prosessin käyntiin, mutta hän ei voi määrittellä sen lopputulosta. Vuorovaikutuksessa syntyvä inhimillisten suhteiden verkko koostuu lukemattomista ja keskenään ristiriitaisista aikeista ja tahtotiloista. Tässä inhimillisessä olemassaolon tilanteessa toimija ei välttämättä pääse toimintansa alkuperäiseen tavoitteeseen.

Ihmisen persoona tulee näkyväksi vuorovaikutuksessa. Tämä on aspekti, joka erottaa inhimillisen vuorovaikutuksen tuotannollisesta toiminnasta. Persoonat tulevat esiin, kun ihminen pukee ajatuksensa sanoiksi. Arendtin inhimillistä toimintaa koskevassa ajattelussa erityisesti puhe ja kieli ovat ominaisuuksia, joiden avulla ihminen voi ottaa etäisyyttä välttämättömään elämään ylläpitävään työhön tai hyödyllisten asioiden tekemiseen. Puhe – joutavakin - on tapa, jolla ihminen on maailmassa. Puheessa ihminen aktualisoi aikeensa ja tekonsa. Ilman puhetta ja toiminnan verbalisointia työ ja tekeminen muuttuvat merkityksettömiksi ihmiselle itselleen ja siten myös muille. Ilman puhetta myös teot, joilla on laajempaa merkitystä yhteisössä, ovat ikään kuin automaattisen koneen aikaansaannosta tai vain mykkää väkivaltaa. Toimimalla ja pukemalla ajatuksensa sanoiksi ihminen ilmaisee vertaisilleen identiteettinsä, kuka hän on; ihminen tekee itsensä ja identiteettinsä näkyväksi. Tekemällä itsensä ja aikeensa näkyviksi ihminen luo yhteisyyttä maailmassa, johon hän toiminnallaan osallistuu. Ilman tätä yhteisyyttä toiminta on ennemminkin aiottujen lopputulosten aikaansaannosta.

Vuorovaikutuksen myötä syntyy ihmisten välinen todellisuus; todellisuuden voidaan itse asiassa sanoa syntyvän vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksessa on kyse jostain asiasta, joka on puheen aiheena. Arendtin etymologisen tarkastelun mukaan sanan intressi juuri viittaa latinan sanontaan *inter-est*, johonkin ihmisten välissä olevaan. Ihminen voi suhteuttaa persoonaansa toisiin persooniin vain niiden asioiden kautta, joista puhuttaessa on kyse. Näiden asioiden olemassaolon lisäksi puhe ja teot tuottavat myös ihmisten välisessä todellisuudessa olevia ominaisuuksia, jotka ovat kuitenkin luonteeltaan subjektiivisia, ei-havaittavia, ei-materiaalisia. Inhimillisten suhteiden "verkko" syntyy juuri näistä subjektiivista ja ei-havaittavista ominaisuuksista, jotka kehkeytyvät, kun ihmiset ilmaisevat itseään muille.

Niklas Luhmannin ja Hannah Arendtin klassikkoteokset tarjoavat näkymän arvioida keskustelua luovuudesta, luovista toimialoista ja innovaatiopolitiikasta. Sekä Luhmannin että Arendtin ajattelussa keskeistä on käsitys inhimillisen toiminnan ristiriitaisesta luonteesta, jossa erilaiset intressit tai erilaiset tavat hahmottaa todellisuutta luovat kitkaa ihmisten väliseen toimintaan. Samalla ne molemmat avaavat mahdollisuuksia nähdä, miksi juuri yhteistyö ja kommunikaatio ovat luovuuden kannalta ratkaisevia. Aloitekyky on inhimillisen olemassaolon perustavia lähtökohtia. Arendtin näkökulmasta inhimillinen aloitekyky on sinänsä osoitus luovuudesta, koska se tuottaa maailmaan jotain ainutlaatuisia ja ennakoimatonta. Uuden aloittaminen on jo sinänsä ihmisenä olemista. Arendtilla on ajatus, että ihmisyyttä toteutuu kuitenkin elämässä ihmisten kesellä.

Länsimaisen ajattelun traditiossa on vahva pyrkimys kääntää toiminta, joka on luonteeltaan hallitsematonta, kontrolloimatonta ihmisten kesken tapahtuvaa, joksikin, jota olisi mahdollista kontrolloida. Päätöksenteko ja toimeenpano ovat toimintakäsitteestä puolia, joita korostetaan poliittisen toiminnan yhteydessä. Samoin hyödyllisyys on mittari, jonka asteikolla vapaa keskustelu on resurssien tuhlausta. Modernin ajan myötä näkyvä tuote, jokin selvästi osoitettava hyöty tai toimivuus arvotetaan puhetta, julkista toimintaa ja keskustelua tärkeämmiksi. (Arendt 1958, 208, 220) Arendtin ajattelun valossa luovuudesta käydyssä keskustelussa korostuu vahvasti luovan työn hyödyllisyys suhteessa johonkin muuhun kuin toimintaan itseensä.

Hyödyttömiltä vaikuttavat kokoontumiset ja aloitteet saattavat kuitenkin olla luovassa työssä seikkoja, jotka edistävät työskentelyä parhaiten. Ne saattavat myös käynnistää prosesseja, joiden

lopputuloksena voi syntyä jotain hyödyllistä. Hyödyllisinä pidetyt aiheet ja äärimmilleen tehostetut toimet eivät välttämättä tuota aiottua lopputulosta, innovaatiota, jonka huikealta vaikuttava potentiaali toteutuisi.

Ihmisten toiminnan kontrolloimattomuus tuottaa pulmansa myös historiallisen tapahtumisen mieltämiseen. Ihmistieteissä tapahtumien historiallisen prosessin anonymiteetti tuottaa hämmennystä, jonka myötä tapahtumiseen otetaan herkästi historianfilosofista etäisyyttä. Historianfilosofinen ajattelu tuottaa tapahtumiseen erilaisten lainalaisuuksien mukaisia jäsennyksiä. Arendt esittää, että tapahtumien kulussa voimme parhaimmillaan eristää toimijoita, jotka ovat saaneet prosesseja käyntiin. Tapahtumien kulun myötä syntyneitä olosuhteita ei voida kuitenkaan palauttaa tämän toimijan aikaansaannokseksi. Historiallisella kertomuksella ei näin ollen ole tekijää samaan tapaan kuin fiktiivisellä kertomuksella on kirjoittajansa.

Länsimaisen historianfilosofisen ajattelun traditiossa voidaan nähdä erilaisia teoreettisia käsitteitä ja metaforia, joilla ikään kuin helpotetaan historiallisen tekijän puuttumisen tuottamaa hämmennystä. Käsitteet, kuten "kaitselmus", "näkyvätön käsi", "luonto", "maailmanhenki" tai "luokkaetu" ovat yrityksiä ratkaista pulmaa, jossa ihmiskunnan historia ei näytä olevan ihmisten "tekemää". Historianfilosofiset mallit tuottavat kertomuksia, joissa tapahtuminen nähdään kehityksen trendinä, tapahtumisen taustalla vaikuttavina voimina tai aatteiden kulkeutumisena. Nämä mallit peittävät näkyvistä sen, että historiaa voi kertoa yhtäläillä ihmisten toiminnan ja tekojen avulla. Kertomuksia voi tuottaa ilman oletusta, että yksittäiset ihmiset ovat koko kertomuksen sankareita tai että tapahtumisen näyttämön takana olisi jokin näkyvätön immanentti dynamiikka tai transsendentti toimija. Arendtin ajattelun mukaisesti historiallista tapahtumista ei ohjaa mikään vaan erilaiset kehityksen kulkuun liittyvät oletukset ovat mielen hämmennyksen tuotetta. (Arendt 1958, 184-186)

Nykyisissä innovaatiopoliittisissa malleissa oletukset kehityksen evolutionaarisuudesta ovat korvanneet kausaaliset ja mekanistiset mallit. Innovaatiopolitiikassa ei välttämättä toimita oletuksen mukaan, että kehitystä voitaisiin kontrolloidusti ohjata tai että syntyneistä olosuhteista voitaisiin eristää joitakin tapahtumien kulkuun ratkaisevasti vaikuttaneita tekijöitä. Evolutionaarisessa prosessissa monien erilaisten ja satunnaisten tapahtumien myötävaikutuksella voi syntyä suotuisia ja toivottuja olosuhteita.

Luovuudesta käydyssä keskustelussa vaikutelmaksi jää silti hyvin usein, että moderni teollinen paradigma ujuttautuu teksteihin ja aloitteisiin. Luovuus lopultakin palautetaan hyödyllisten asioiden tuottamiseen. Vaikka teollisen ajan nähdään kaikin tavoin jääneen taakse, modernit hyödyllisyyden ja välttämättömyyden mittapuut näkyvät vahvasti luovuudesta, luovasta taloudesta tai hyvinvointiyhteiskunnasta kirjoitetuissa teksteissä. Kyse on osin kirjoitusten kontekstista, joissa tarkoituksena on vastata käytännöllisiin haasteisiin.

Vapaassa taiteen ja tieteen harjoittamisessa on puolensa, jotka sopivat modernin arvotuksiin. Taideteoksen valmistaminen ja tutkimuksen suorittaminen ovat näkyviä artefakteja, joista on odotettavissa jokin hyöty. Taiteen ja tieteen harjoittamisessa on myös puolensa, joissa korostuvat Arendtin teoretisoima toiminta puheena ja tekoina ihmisten parissa. Taidemaailma ja tiedeyhteisö ovat ensisijaisia julkisia areenoita, joilla vapaa keskustelu ja oman työn esittäminen ovat perinteisiä arvoja.

Luovan talouden ilmiössä yhdistyvät erityisesti talouden, politiikan, tieteen ja taiteen osajärjestelmät. Näiden järjestelmien välisiä kompetenssikynnyksiä on yllä käsitelty systeemiteorian ja Hannah Arendtin toimintakäsitteen valossa. Modernisaation kuluessa eriytyneiden järjestelmien toiminnan rationaliteetit poikkeavat siinä määrin toisistaan, että se tuottaa kitkaa ja vajetta järjestelmien väliseen kommunikaatioon. Arendtin ajatus toiminnassa ja keskustelutilanteissa syntyvistä ei-materiaalisista suhteiden verkoista sekä keskenään ristiriitaisista intresseistä valaisee myös eri toimijoiden välisten yhteistyösuhteiden kitkaisuutta sekä sitä miksi aiheet eivät toteudu toivotulla

tavalla. Esitän seuraavassa fiktiivisen esimerkin, jonka avulla kuvaan, mitä luovaan talouteen liittyvät yhteistyöprojektit saattaisivat olla ja miten eri kompetenssialueiden välistä kommunikaatiokitkaa syntyy ja miten tilannetta voisi ymmärtää rakentavasti.

Oletetaan fiktiivinen yhteistyöprojekti, jossa eri alojen vaikuttajia ja tekijöitä kokoontuu pohtimaan kysymystä, miten lisätä maaseutumaisen paikkakunnan vetovoimaa ja hyvinvointia. Projektissa ovat mukana muiden muassa kuntapäättäjä, rahoittaja, tutkija ja taiteilija. Ryhmä on koottu sen oletuksen varassa, että kulttuuriin liittyvät aloitteet voivat olla hyvä tapa käynnistää hyvinvointia lisääviä prosesseja. Projektin tavoitteeksi on päätetty tuottaa kuntaan matkailukohde, jossa hyödynnetään paikkakunnan kulttuurihistoriaa. Projektin jäsenten yhteistyössä voidaan ajatella kaksi ääripäätä: tilanteet, jossa kommunikaatio toimii ja ei toimi. Kuntapäättäjällä on valtuudet myöntää tietyn alueen käyttö tarkoitukseen tietyin ehdoin. Rahoittajalla on varat toiminnan käynnistämiseen ja hän odottaa toiminnalta riittävää tuottoa. Tutkijan tehtävänä on kartoittaa hankkeeseen liittyvä historia ja taiteilija rakentaa kohteen sisällöllisen ja visuaalisen kokonaisuuden. Yhteistyö toimii, kun jokainen mieltää oman roolinsa ja ymmärtää myös muille rooleille ominaiset painopisteet. Keskeistä on myös pitää kirkkaana yhteinen tavoite tuottaa matkailukohde, jonka myötä odotetaan paikkakunnalle elävyyttä ja varallisuutta. Toimivuuden edellytys on, että kukaan ei suhtaudu tehtäväänsä liiallisella kunnianhimmolla, eikä suuntaa projektia yksinomaan oman osajärjestelmänsä ominaistajuudelle. Projekti alkaa kulkea epätahtisesti, jos ryhmän taiteilija suhtautuu tehtäväänsä samaan tapaan kuin teokseen, jonka hän tekee yksityisnäyttelyynsä. Mikäli tutkija suhtautuu tehtäväänsä siten kuin olisi osoitettava asiasta oman tutkimusalanensa yleisölle päteviä seikkoja, hän tuottaa kitkaa projektin kokonaisuuden suunnitteluun. Rahoittaja saattaa yliarvioida tuotto-odotuksensa ja edellyttää muiden palvelevan hänen intressejään. Kuntapäättäjä saattaa korostaa rajoituksia ja ehtoja kykenemättä hahmottamaan tapoja ratkaista hallinnollisia pulmia yhteisen tavoitteen etenemiseksi.

Yllä on lyhyesti kuvattuna fiktiivisesti yhteistyöprojektien pulmat, jotka liittyvät erilaisiin tavoitteisiin ja tapoihin hahmottaa todellisuutta. Samalla tulee kuvatuksi tilanne, jossa yhteistyö toimii taiteilijalle ja tieteenekijälle myönteisenä mahdollisuutena. Jokaisella projektin jäsenellä on mahdollisuus oppia toista alaa edustavan tapoja nähdä maailmaa ja ratkaista asioita. He voivat myös löytää yhtymäkohtia näiden välillä, mikä rikastuttaa jokaisen omaa työtä. Epätahtisesti kulkeva projekti saattaa olla yksi mahdollinen kuvaus niistä syistä, miksi tieteenekijä tai taiteilija saattaa nähdä yhteistyön kitkaisena, jolloin yhteistyön tuomat ammatilliset mahdollisuudet peittyvät yhteistyön ongelmiin.

1.2 Taiteen ja tieteen tekemisen rakenteelliset ehdot

Taidepolitiikka ja tiedepolitiikka luovat taiteellisen ja tieteellisen työn rakenteellisia ehtoja lainsäädännön ja rahoitusjärjestelmän kautta. Näiden rakenteellisten ehtojen historialliset muutokset muuttavat joiltakin osin myös taiteellisen ja tieteellisen työn luonnetta. Taidepolitiikan ja tiedepolitiikan viimeaikaisten muutosten taustalla on laajempi yhteiskunnan ja talouden muutos, jonka taustalla ovat nopea teknologinen kehitys, globalisaatio ja taloudellisen kilpailun kiristyminen.

Kulttuuripolitiikan tutkimusperinteessä oppialan ja sen tutkimuskohteena olevan toiminnan itseymmärrystä ovat luoneet kulttuuripolitiikan nk. pitkiä linjoja koskevat tutkimukset. Sekä suomalaisessa että kansainvälisessä kulttuuripolitiikassa selvimminkin havaittavat murroskohdat ovat olleet toisen maailmansodan jälkeiset vuosikymmenet ja 1980-luvun lopulla alkanut muutos. Murrosvaiheissa käsitykset kulttuuripolitiikan tavoitteista, tehtävistä ja oikeutuksesta ovat muotoutuneet uudelleen. Kulttuuripolitiittinen hallintatapa ja käsitykset yleisön tai kulttuurin kuluttajan roolista ovat myös suhteutettavissa näihin historiallisiin tilanteisiin.

Pitkät linjat voidaan suomalaisessa historiallisessa kontekstissa jakaa näin kolmeen vaiheeseen. 1960-luvulle jatkunutta jaksoa voitaisiin kutsua kansallisvaltiolliseksi. Tällöin kulttuuripolitiikan keskeisin merkitys oli kansallisen identiteetin rakentaminen tukemalla taiteita. Sekä taiteen

tekijöiden että yleisön suhteen kulttuuripolitiikan tehtävä oli sivistävä ja kansalaisuutta vahvistava. Hyvinvointivaltiollinen kehitys oli 1960-luvulta lähtien nopea myös kulttuuripolitiikan uudelleenmuotoutumisessa. Taiteen tukijärjestelmästä tuli entistä kattavampi. Verrattuna aikaisempaan vaiheeseen taiteen tukemisesta tuli lainsäädännöllä vahvistettu valtiollinen järjestelmä. Tämän lisäksi yleisö miellettiin enemmän osallistuvaksi kuin vain sivistävien toimien kohteeksi. Tällöin painopiste siirtyi kansallisvaltioon samaistumisesta kansallisvaltion demokraattisten piirteiden vahvistamiseen.

1980-luvun lopulla alkanut vaihe hajottaa kuvan ja esiin tulee moninainen joukko tavoitteita ja teemoja. Kokoavana nykävaihetta kuvaavana asiana voidaan pitää taloudellisia realiteetteja. Neoliberaalin taloustieteen merkityksen vahvistuessa talouspoliittisessa suunnittelussa ja hallinnassa talouspoliittisesta päätöksenteosta on tullut ikään kuin kaikkien politiikkalohkojen tarkistuspiste ja pelivaran määrittäjä. Budjetin pelivaran lisäksi kyse on myös kulttuuripolitiikan ja taiteiden "osallistamisesta" yhteiseen projektiin. Nk. instrumentaalista kulttuuripolitiikkaa voisi pitää eloonjäämiskamppailuna. (ks. Kangas 1999; Bennet 1999; Luttinen 1997)

Ajatus yliopistollisen tutkimuksen vapaudesta on määritellyt toisen maailmansodan jälkeistä tiedepolitiikkaa. 1940-luvun lopulla Yhdysvalloissa syntyneen tiedepoliittisen suuntauksen myötä tieteelle ja tutkimukselle tuli suoda laaja intellektuaalinen autonomia. Tämä näkemys hyväksyttiin myös muissa länsimaissa tieteen ja yhteiskunnan suhteita määrittäväksi malliksi. Keskeinen oletus oli, että tutkijat ovat alansa parhaita asiantuntijoita ratkaisemaan tiedettä koskevia kysymyksiä. Yhteiskunnallis-taloudellisten hyötyjen uskottiin seuraavan melko automaattisesti pitkällä aikavälillä panostuksista perustutkimukseen.

Tämä perinteinen "tieteen ja yhteiskunnan sopimus" on kuitenkin purkautunut 1980- ja 1990-luvuilla. Tiede- ja tutkimusjärjestelmä on haluttu ottaa systemaattisen poliittis-hallinnollisen ohjauksen kohteeksi tutkimuspanosten kasvaessa. Tieteellis-teknologisen tutkimuksen katsotaan olevan aiempaa korostuneemmin taloudellisen ja teknologisen kilpailukyvyen edellytys. Valtiot edellyttävät tutkimusinvestoinneilleen suurempaa vastinetta eikä ajatus pitkän aikavälin automaattisesta hyödystä vastaa enää nykyisiä tiedepoliittisia näkemyksiä.

Kansainvälisen tiedepolitiikan kehitykseen ovat vaikuttaneet toisen maailmansodan jälkeen keskeisesti Yhdysvaltojen esimerkki. 1960-luvulta lähtien OECD:n rooli tiedepoliittisena toimijana ja vaikutteiden välittäjänä on kasvanut. Euroopan unioni on kasvattanut merkitystään 1980-luvulta lähtien. OECD-maissa syntynyt tiede- ja teknologiapoliittinen yhteistyö on vakiinnuttanut ajatuksen, jonka mukaan tiedon tuottajien, soveltajien, hyödyntäjien ja näitä tukevien infrastruktuurien ja valtiollisten politiikkojen kokonaisuus tuottaa "kansallisen innovaatiojärjestelmän". Tämän järjestelmän katsotaan muodostavan kokonaisuuden, jonka toimintaa koordinoimalla, tukemalla ja tehostamalla on mahdollista kasvattaa taloudellista kilpailukykyä. (ks. Hakala ym. 2003, 28-32, 66) Suomalaisen tiedepolitiikan suunnittelu jakautuu useiden ministeriöiden vastuulle. Tiede- ja teknologiapoliitiikan suunnittelussa ja toimeenpanossa keskeinen rooli on opetusministeriöllä, Suomen Akatemialla, kauppa- ja teollisuusministeriöllä, Tekesillä ja Valtion tiede- ja teknologianeuvostolla.

Kulttuuripolitiikan perinteinen tehtäväalue liittyy taiteellisen työn tukemiseen ja ohjaukseen rahoituksen ja lainsäädännön avulla. Perinteinen tehtäväalue ei kuitenkaan rajoitu vain opetusministeriön hallinnonalalle eikä myöskään vain julkisen vallan toiminnaksi. Heiskanen ym. (2002) edustavat näkemystä, jonka mukaan kulttuuripolitiikka olisi syytä nähdä yhteishallinnaksi anglosaksisen termin "governance" ilmaiseman näkökulman mukaisesti. Taiteellisen työn ohjaus rahoituksen keinoin toteutuu näin julkisen sektorin, elinkeinoelämän ja kolmannen sektorin yhteistyönä. Kulttuuripoliittisessa keskustelussa tätä rajattua nk. taideperusteista käsitystä kulttuurista on myös tulkittu antropologisempaan suuntaan, jolloin kulttuuria ei rajata vain elämänmuotojen, arvojärjestelmien ja toimintatapojen taiteelliseen ilmaisuun. (Heiskanen 2002, 21-23)

1990-luvun kuluessa taiteilijapolitiikassa avattiin näkökulmaa taloudelliseen ulottuvuuteen. Mitchell (2002) arvioi taustalla olevan seuraavia tekijöitä. 1980-luvulla opetusministeriön viestintäkulttuuritoimikunta korosti taiteiden merkitystä myös tuotannontekijöinä. Tuolloin teknisen kehityksen myötä tekijänoikeuksista alkoi muotoutua taiteenharjoittajille tulonlähde sekä niitä koskevasta lainsäädännöstä taiteilijapolitiikan väline. Taiteen julkisen tuen kasvu pysähtyi 1990-luvun taloudelliseen lamaan. Tämän myötä syntyi tarve perustella taiteen merkitystä myös muilta kuin kansallisen identiteetin, taiteellisen erinomaisuuden ja taiteilijoiden työskentelyedellytysten kannalta. Taiteilla katsottiin olevan hyödyllisiä taloudellisia kerrannaisvaikutuksia, mitä saatettiin myös mitata. EU-jäsenyyden myötä tämä painotus korostui ja voimistui entisestään. EU:n poliittis-hallinnollisessa todellisuudessa taiteiden ja kulttuurin tukijärjestelmiä arvioidaan kauppapolitiikan, taloudellisen kasvun ja työllisyyden kannalta. 1990-luvulla taiteet ja kulttuuri ymmärrettiin jo yleisesti tuotantovoimana, joka on osa informaatio- ja viestintäteknologian kehitystä.

Yliopiston perustehtäviä ovat tutkimus ja opetus, asiantuntijatehtävät sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Näiden perustehtävien lisäksi tutkijan ja opettajan työnkuvaan kuuluvat yliopiston ja yksikön sisäiset hallinnolliset ja suunnittelutehtävät. Viimeisten vuosikymmenten aikana yliopistomalli ja yliopistotyön luonne ovat olleet muutoksessa. Muutoksen ääripäitä voisi kuvata elitistisen, professorikeskeisen, hierarkisen ja miesvaltaisen organisaatiomuodon muuntautumisena manageriaaliseksi, mitä erilaisimpien sidosryhmien kanssa verkostoituneeksi organisaatioksi, jossa tutkimuksia tuotetaan nopeassa tahdissa usein monitieteisissä tutkimusryhmissä. Yliopistotyöhön kohdistuvat tehokkuus- ja tuloksellisuuskriteerit muiden työelämän sektoreiden tapaan. Yliopiston perustehtävien ohella työhön onkin kohdistunut voimakkaita odotuksia, jotka ovat muuntaneet organisaatiomuotoa ja työn luonnetta. Tuloksellisuusvaatimukset kohdistuvat yliopistotyöhön muun muassa siten, että yliopistotutkimukselta edellytetään kansainvälistä tieteellistä huippulaatua, mutta sen odotetaan myös edistävän kansallista kilpailukykyä globaalissa markkinataloudessa. Yliopisto-opetuksen odotetaan tuottavan entistä enemmän ja nopeammin tutkintoja. Tutkimuksen odotetaan myös edistävän yhteiskunnallista ja alueellista kehitystä. Suomalaiset yliopistot toimivat siten tieteen ja tutkimuksen kansainvälisen kilpailutilanteen paineessa mutta niiden odotetaan myös tukevan kansallisia taloudellisia ja yhteiskunnallisia pyrkimyksiä. (Ylijoki & Aittola 2005)

Taiteen ja tieteen harjoittamiseen kohdistuu näin paineita, joiden voidaan tulkita muuttavan taiteellisen ja tieteellisen työn luonnetta. Toisen maailmansodan jälkeisinä aikoina vallinnut ohjausmekanismi on tuottanut mallin, jossa taiteellisessa työssä voidaan nojautua taidemaailman sisäisiin kriteereihin. Tieteen osalta puolestaan tutkimustoiminta on tapahtunut tieteenalojen sisällä nojautuen tieteellisiin kriteereihin. Yhteiskunnallinen murros, jota ohjausmekanismit seuraavat tuottavat mallin, jossa sekä taiteen että tieteen soveltavan käytön painoarvo on kasvanut. Tieteellisten ja taidemaailman sisäisten kriteerien rinnalla yhteiskunnalliset intressit ovat korostuneet. Taiteelta ja tieteeltä odotetaan hyödynnettävyyttä ja ratkaisuja erilaisiin teknisiin, teollisiin tai yhteiskunnallisiin ongelmiin. (Hakala ym. 2003; Wilenius 2004)

Taiteen ja tieteen rahoituksen muutosten myötä rahoituslähteet ovat moninaistuneet. Erityisesti taiteen ja tieteen soveltavaan käyttöön ja projektiyhteistyöhön suunnattu rahoitus ja ohjelmat ovat monipuolistaneet rahoituslähteiden kokonaisuutta. Samalla tieteen julkisenkin rahoituksen lisäpanostukset suuntautuvat "strategisesti" tärkeille alueille. Yliopistojen budjettirahoituksen kaventumisen ja osin myös tietoisten poliittisten toimien myötä kilpaillun ja määräaikaisen projektirahoituksen osuus on kasvanut yliopistoissa. (Hakala ym. 2003, 50-51) Sekä tieteen että taiteen rahoituksen osalta voidaan puhua eräänlaisesta sekataloudesta (*mixed economy*), jossa yhä suurempi osa työstä liittyy oman tekemisen taitavaan perustelemiseen ja rahoituksen metsästämiseen mitä erilaisimmista lähteistä. Taiteen rahoituksessa apurahojen aikasykli on tiivistynyt, jolloin henkilökohtaisenkin apurahan luonne on muuntunut yhä enemmän lyhytaikaisen projektirahoituksen suuntaan. Kilpailtu ja määräaikainen projektirahoitus näkyy tämän kyselyn vastauksissa eräänä keskeisenä akateemisen työn ongelmana. Taiteellisen työn kannalta apurahakausien syklin muuttuminen merkitsee myös työskentelyn luonteen muuttumista lyhytjänteisemmäksi.

Yhteiskunnalliset ja teknologiset ongelmat, joihin tieteeltä odotetaan ratkaisuja, ovat tulleet entistä monimutkaisemmiksi. Perinteisten tieteenalarajojen tai hallinnollisesti ylläpidettyjen laitosrajojen mukaan organisoitu tutkimus ei enää kykene vastaamaan tähän haasteeseen. Innovaatiot edellyttävät monenlaisen tietotaidon yhdistelemistä. Tutkimusyhteistyö on noussut tiede- ja teknologiapolitiikan erääksi ydinideaksi. Suomen tiedepoliittisissa linjauksissa on toistuvasti korostettu kansallista ja kansainvälistä akateemista yhteistyötä tieteen tason kohottajana samoin kuin yhteistyötä teollisuuden ja valtion tutkimuslaitosten kanssa. Innovaatiopoliittisessa ajattelussa on nähty välttämättömäksi lisätä tutkimuksen tekijöiden ja hyödyntäjien vuorovaikutusta. Yhteistyön on ajateltu johtavan vastavuoroiseen oppimiseen, ongelmanratkaisun nopeutumiseen ja uusien innovaatioiden syntymiseen. Poliittiset ja rahoitusinstrumentit, kuten tutkimus- ja teknologiaohjelmat ja huippututkimusyksikköohjelma ohjaavat eri tutkimusalojen toimintaa yhteistyöpainotteiseksi.

Tieteidenvälisessä tutkimuksessa toisten tieteenalojen käsitteitä, näkökulmia ja metodeja pyritään hyödyntämään ja kytkemään omaan tieteenalaan siten, että tuloksena saattaa olla uusia käsitteistöjä, näkökulmia ja metodeja. Toimivan yhteistyön luominen ei ole kuitenkaan ongelmatonta. Tieteenalojen perinteiden ja lähestymistapojen piilevät erot saattavat vaikeuttaa yhteistyön aloittamista. Yksin hedelmällisen kommunikaatiosuhteen luominen saattaa olla aikaa vievä prosessi. Toimivan yhteistyösuhteen luominen edellyttääkin vahvan ja selvän yhteisen intressin. Yhteistyöhön voi sisältyä organisaatiokulttuureihin, tavoitteisiin ja kommunikaatioon liittyviä ongelmia. Yliopistotutkijoiden ja yritysten yhteistyölle asettamat tavoitteet saattavat poiketa toisistaan huomattavasti, kun tapa tehdä asioita vaihtelee samankin tieteenalan sisällä. (Hakala ym. 2003, 57-58, 82-83)

Taide- ja tiedepoliittisissa muutoksissa keskeinen elementti on taiteeseen ja tieteeseen kohdistuneet yhteiskunnalliset intressit. Taiteen ja tutkimuksen odotetaan tuottavan investoinneille lisäarvoa taloudellista kilpailukykyä tukevien innovaatioiden muodossa. Oletuksena on, että innovaatioita syntyy parhaiten tutkimusyhteistyön kautta sekä siten, että taiteen- ja tieteenharjoittajat toimivat yhteistyössä elinkeinoelämän, julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Yhteistyön katsotaan tuottavan tuloksia, joita taiteilijat ja tieteen tekijät yksin toimimalla eivät voi tuottaa.

1.3 Kerrannaisvaikutusten mittaaminen

Taiteen ja tieteen tekemiseen kohdistuvat intressit tuottavat myös tarpeen tutkia, miten nämä intressit toteutuvat. Taiteen taloustieteen tutkimusperinteen nk. *impact studies* -otteessa taloudellisia hyötyjä on mitattu tarkastelemalla taiteen ja kulttuurilaitosten aikaansaamia rahavirtoja. Tällöin puhutaan esimerkiksi taidelaitosten toiminnan tai festivaalien tuottamista primaarisista tai sekundaarisista kerrannaisvaikutuksista niiden toiminta-alueilla. (ks. esim. Kainulainen 2005)

Näiden tutkimusotteiden vaikutusvaltaisena lähtökohtana on John Myerscoughin teos *The Economic Importance on the Arts in Britain* (1988). Vaikutustutkimusten lähtökohtana on ollut eräänlainen retorinen siirto, jossa pyritään laskelmin osoittamaan kulttuurin julkisten investointien taloudellinen kannattavuus. Samalla mm. Myerscoughin tutkimus on tuottanut vaikutustutkimusten mallin, jossa kulttuurin taloudellista merkitystä on palautettu laskennallisiin seikkoihin. Tutkimusperinteen empiristiset tieteenfilosofiset ja metodologiset sitoumukset ovat pysyneet verrattain muuttumattomina, joskin esimerkiksi talousmaantieteen kulttuurinen käänne tai aluetieteen institutionaalinen käänne ovat tuottaneet tutkimusotteissa ja käsitteellisissä hahmotuksissa poikkeamia vaikutustutkimusten essentialistisista ja kausaalisista malleista.

Kulttuuritapahtumien ja -laitosten primaaristen ja sekundaaristen talousvaikutusten yhteydessä voidaan puhua kulutuksen ja tulojen lisäyksien kierroksista, jolloin välittömät vaikutukset syntyvät kulutuskierron ensimmäisessä vaiheessa. Suoria talousvaikutuksia ovat esimerkiksi välittömät työllisyysvaikutukset: tapahtumat tarjoavat paikkakunnalla esimerkiksi tietyn määrän määräaikaista työpaikkoja. Sekundaarisia, epäsuoria tulo- ja työllisyysvaikutuksia on mitattu pääasiassa tapahtumissa

vierailevan yleisön kulutusta analysoimalla. Vieraiden kulutuksen oletetaan tuovan uutta tuloa paikalliseen elinkeinoelämään, kotitalouksiin ja julkiselle sektorille, jolloin tapahtumat toimivat uuden taloudellisen toimeliaisuuden katalysaattoreina tai impulsseina. Epäsuoria vaikutuksia voidaan pitää seurannaisvaikutuksina tai johdettuina vaikutuksina, joiden yhteydessä ostovoima ja kulutusmahdollisuudet lisääntyvät paikallisten toimijoiden keskuudessa. Paikallistalouden kokonaisrahamaäärä kasvaa, millä on säteilyvaikutuksia paikalliseen elinkeinoelämään. Kulutuksen vaikutuksia elinkeinoelämään voidaan arvioida esimerkiksi tutkimalla kulutuksen vaikutusta yritysten liikevaihtoon sekä liikevaihdon muutoksesta verotulojen kasvua. Kulttuuritapahtumat ja -laitokset generoivat paikallistalouteen erilaisia kerrannaisvaikutuksia ostovoiman lisääntymisen sekä tuotteiden ja palveluiden kasvavan kysynnän ja kulutuksen kautta. Talousvaikutukset on usein pelkistetty kertoimiksi, jotka kuvaavat sitä, kuinka paljon rahaa arvioidaan kiertävän paikallistaloudessa. Tällöin voidaan väittää esimerkiksi, että taiteeseen käytetty rahamäärä palautuu 1,5 kertaisena takaisin.

Vaikutustutkimuksiin on kohdistettu kritiikkiä osin metodologisista syistä. Yleisesti ottaen yleisön kulutuskäyttäytymisen ja aluetalouden vaikutusten kausaaliseen suhteeseen on syytä suhtautua varauksellisesti. Vaikutustutkimusten analyysit ovatkin metodologisesti pelkistettyjä. Talousvaikutuksia on mitattu empiristisin menetelmin, jolloin rahavirtojen oletetaan kiertävän ikään kuin suljetussa paikallistaloudellisessa järjestelmässä. Tutkittava ympäristö, aluetalous, oletetaan tutkimuksissa ikään kuin selvästi rajattavissa olevaksi olioksi, eräänlaiseksi koneeksi ja laboratorioksi, jossa rahavirtojen kierto tapahtuu luonnonlainomaisen panos-tuotos –mallin mukaisesti.

Tutkimuksia voidaan kritisoida myös tarkoitushakuisuudesta ja välineellisyydestä, mikäli tutkimusasetelmiin ja –näkökulmiin sisältyy selvä tilaajan intressi. Erityisesti julkisen sektorin tilaamia vaikutustutkimuksia on kritisoitu siitä, että niitä on käytetty poliittisen päätöksenteon ja taiteen julkisen tuen legitimointiin. Perusteltaessa taiteisiin investoimista tulisi verrata taiteen tuottamia kerrannaisvaikutuksia muiden sektoreiden tuottamiin vaikutuksiin. Mikäli taiteeseen investoimisen motiivina ovat taloudelliset tavoitteet, on mahdollista, että monet muut sektorit tuottavat huomattavasti suurempia hyötyjä. Tutkimuksissa olisi myös syytä ottaa huomioon tapahtumien ja investointien nettovaikutukset. Negatiivisten kerrannaisvaikutusten merkitys voi olla toisinaan suurempi kuin hyötyjen. (Kainulainen 2005, 105-110)

Kainulainen (2005) esittää, että taiteella ja kulttuuritapahtumilla on myös monia mittaamattomia (tertiäärisiä) vaikutuksia aluetalouteen. Hän tuo tutkimuksessaan esille symbolisia merkityksiä, joita kulttuuritapahtumat tuottavat alueilla. Hän irtisanoutuu metodologisista kausaalimalleista ja katsoo aluetalouden dynamiikan olevan ennemminkin prosessuaalista, epäjatkovaa ja kontrolloimatonta kuin suoraan mitattavissa olevia laskennallisia suureita. Vaikutustutkimukset kysyvätkin ennen kaikkea kuinka paljon –kysymyksiä, jolloin aluetalouden kehityksen sisältöön ja luonteeseen ei oteta kantaa.

Aluetalouden dynamiikkaa voidaan tutkia myös selvittämällä kehitysprosesseja. Kehitysprosessien tutkimisessa analyttisinä käsitteinä voidaan pitää alueen identiteettiä ja imagoa. Alueisiin liitetystä symbolisista merkityksistä ollaan hyvin tietoisia ja niitä pyritään myös muokkaamaan ja ohjaamaan osana strategista kehittämistä. Alueisiin liitetyt symboliset merkitykset toimivat magneetinomaisena elementtinä koostaen alueelle sijoittuvaa väestöä ja näin ollen myös taloudellista toimeliaisuutta. Kulttuurituotannon oletetaan keskittyvän tietyn tyyppisille alueille. Luova ja elinvoimainen ympäristö rakentuu prosessuaalisesti monien eri tekijöiden satunnaisten vaikutusten tuloksena.

1.4 Taiteen julkinen tuki

Taiteen julkinen tuki on ollut ja on edelleen kiistanalainen ilmiö. Valtion myöntämät varat taiteelliseen työhön voidaan nähdä tuottavan valtiontaiteilijoita, vääristävän markkinoita, holhoavan ja passivoivan tekijöitä itseään. Tuen jakoperusteet saattavat herättää myös epäilyjä joidenkin ilmiöiden, suuntausten, ryhmien tai tekijöiden suosimisesta muiden kustannuksella. Taiteen julkinen tuki erityisesti

Pohjoismaissa perustuu hyvinvointivaltiollisiin toimintaperiaatteisiin, jolloin taiteiden ja kulttuurin katsotaan myös tarvitsevan tasa-arvoa lisääviä ja markkinoiden heilahteluja tasaavia välineitä. Tällöin ilmiön kiistanalaisuus on samalla osin yleistä hyvinvointivaltiolliseen toimintaan kohdistuvaa epäilyä.

Pohjoismaissa taiteen ja kulttuurin julkinen tuki on kansainvälisesti katsoen kattavin. Kulttuuripolitiikan nk. pohjoismainen malli onkin yleisesti tunnettu käsite ja ilmiö. Taiteen ja kulttuurin julkisesta tuesta voidaan erottaa taiteilijapolitiikaksi kutsuttu alue, jonka tarkoituksena on parantaa yksittäisen taiteilijan toimintaedellytyksiä. Pohjoismaisen taiteilijatuon mallin taloudellisena perusteena voidaan pitää näiden maiden suppeita kotimarkkinoita. Markkinoita rajaavat sekä väestöpohja että kielialue. Kielialueen pienuus on erityinen rajoite Suomessa ja Islannissa. Pohjoismaissa taiteilijoilla on erittäin rajalliset mahdollisuudet ansaita riittävästi kotimaansa kaupallisilla markkinoilla ja taiteenalasta riippuen kieli voi rajoittaa myös mahdollisuuksia kansainvälisillä markkinoilla. Julkinen tuki kompensoi näin markkinoiden pienuutta sen lisäksi että sen voidaan katsoa myös suojaavan taiteilijoita kaupallisten markkinoiden paineilta. (Heikkinen 2004, 71-72)

Taiteilija-apurahajärjestelmä on luotu alun perin edistämään taiteellista laatua. Pohjoismaisessa järjestelmässä suora tuki taiteenharjoittajille on alusta lähtien painottunut vapaisiin taiteisiin: kirjailijoille, kuvataiteilijoille ja säveltaiteilijoille. Tuen myöntökriteerinä on ollut taiteellinen laatu ja pidempien apurahojen kohdalla ansioituminen alalla. Nämä painotukset ovat pysyneet, vaikka järjestelmä on laajentunut kattamaan myös muita taiteenaloja. 1970-luvun myötä työllisyys ja sosiaaliturva nostettiin taiteilijapoliittisiksi kysymyksiksi. Aikaisemman painotuksen lisäksi taiteilijapolitiikka sai taiteilijoiden taloudellisen ja sosiaalisen aseman edistämisen piirteitä. Tällöin tukea jaettaessa myös sosiaalisia tekijöitä tai toimeentulon jatkuvuutta huomioitiin. 1990-luvun kuluessa sosiaalisen painotuksen lisäksi taiteilijapolitiikassa avattiin näkökulmaa myös taloudelliseen ulottuvuuteen. (Karttunen 2004; Mitchell 2002)

Suomalaisessa tukipolitiikassa taiteilijan taloudellinen tilanne ja toimeentulo tuen myöntämisen perusteena ovat pohjoismaisittain painoarvoltaan vähäisimpiä. Ruotsin ja Norjan mallissa laaja tulotakuujärjestelmä lisää taloudellisten perusteiden painoarvoa. Taloudellinen tilanne ja toimeentulo perusteena ovat myös pulmallisia nykyisessä tilanteessa, jossa taiteilijoiden määrä on kolminkertaistunut muutamassa kymmenessä vuodessa eikä enää vastaa työmarkkinoita tai taidemarkkinoita. Yleisesti ottaen Pohjoismaiden kulttuuripoliittisissa linjauksissa on katsottu, että suoraa taiteilijatueta taloudellisena turvana ei voida taata mille tahansa määrälle taiteilijoita. Suoran taiteilijatuon ensisijainen kriteeri on edelleen taiteellinen laatu. Tämän ohella pohjoismaisissa linjauksissa katsotaan, että taiteellisen työn kysynnän kasvattamiseen tulee löytää keinoja. (Karttunen 2004)

Pohjoismaisittain suoran taiteilijatuon osuus kulttuuribudjeteista on ollut muutaman prosentin luokkaa. Opetusministeriön kulttuuribudjetissa taiteilijapoliittisten menojen osuus budjetista oli vuonna 2000 125,6 miljoonaa markkaa eli 7,3 prosenttia. Suoran taiteilijatuon osuus on prosentuaalisesti pieni, joskin sen merkitys taiteilijoille itselleen on suuri. Apurahat muodostavat keskimäärin kolmanneksen apuraha saaneiden suomalaisten taiteilijoiden nettotuloista. Erityisesti kirjallisuuden, kuvataiteen ja valokuvataiteen aloilla apurahat ovat yhtä merkittävä tulonlähde kuin taiteellinen työ. (Rensujeff 2003, 57, 86-89; Heikkinen 2004, 93)

1.5 Taiteilijoiden ja tieteentekijöiden työmarkkinat ja ammatti-identiteetti

Taiteilijoiden työmarkkinat voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan, taidelaitosten kysyntään perustuvaan palkkatyöhön ja vapaiden taiteilijoiden työvoimaan. Vapaiden taiteilijoiden työllistymismahdollisuudet voidaan jakaa karkeasti kolmeen, vakinaiset työsopimukset taidelaitoksiin, sivutoimiset freelance-sopimukset tai vapaan taiteen taidemarkkinat. Yllä kuvattu karkea jako tuottaa lukuisia variaatioita, päällekkäisiä työsuhteita ja työsuhteiden epäjatkuvuutta. Taiteilija toimii usein

myös useammalla taiteen alalla. Työmarkkinoiden luonteen lisäksi eräät muut seikat hankaloittavat taiteilijan määrittelyä tutkimuksen ja tilastoinnin kannalta. Nämä saattavat myös heikentää taiteilijan asemaa sekä julkisen vallan piirissä että laajan yleisön silmissä. Ammatillinen taiteellinen toiminta freelancer-periaatteella on asemaltaan sekä epävakaa että epäselvää verrattuna esimerkiksi asemaltaan vakaampiin vapaisiin ammatteihin kuten lääkäri tai juristi. Erilaisten työsuhteiden päällekkäisyys ei välttämättä myöskään helpota taiteellisen työn tekemistä. Taiteilijan ammattikuvaa hämmentäviä seikkoja ovat myös ammattilaisten, puoli-ammattilaisten ja harrastajien välisten erojen määrittelyt sekä nykyisin myös eri koulutusasteilta valmistuneet taiteilija-nimikettä käyttävät ammattilaiset. Tämän lisäksi varsinaisen taiteellisen työn ja lähes taiteelliset ammatit (esimerkiksi graafinen suunnittelu, teollinen muotoilu tai opetustyö taideoppilaitoksissa) ikään kuin velvoittavat määrittelemään oman toiminnan ja ammatin luonnetta. (Mitchell 2002, 195)

Taiteilijoiden heikko taloudellinen asema Suomessa on useasti todettu ja tilastoitu asia. Taiteilija-ammatteihin liittyvä piirre on myös suuremmat tuloerot verrattuna muihin ammatteihin tai palkansaajaryhmiin. Taiteenaloilla, joilla on mahdollista työskennellä vakinaisessa työsuhteessa taidelaitokseen (esittävät taiteet) tulot ovat tasaisemmat. Ammatillinen koulutus ja järjestöjäsenyyksiin eivät tuota vapaisissa taiteissa välttämättä riittävää elintasoa. Ellei taiteilija onnistu saamaan läpimurtoa taidemarkkinoilla eikä julkista tukea tule, on ansiotuloja täydennettävä muulla työllä tai ammatilla. Vertailut Pohjoismaiden kesken osoittavat, että kaikissa maissa kaikkein heikoimmassa asemassa ovat kuvataiteilijat, taidekäsityöläiset, valokuvataiteilijat ja tanssitaiteilijat. Toisaalta esittävien taiteiden osalta freelancereiden toimeentulo on epävakampaa kuin työsuhteessa olevien. (Mitchell 2002, 197; Heikkinen 2004, 93)

Tutkimusjärjestelmän voidaan katsoa perinteisesti jakautuvan kolmeen suurempaan alueeseen: pääosin yliopistoissa tehtävään perustutkimukseen, valtion tutkimuslaitoksissa tehtävään soveltavaan tutkimukseen ja yrityksissä tehtävään soveltavaan tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Tutkijan perinteiset työmarkkinat ja ammattikuva ovat taiteilijan ammattikuvaa selvemmat. Nykyisessä tilanteessa nämä alueet kuitenkin integroituvat sekä toiminnallisesti että sisällöllisesti. Tällaisessa tilanteessa sekä tutkimusjärjestelmän perinteiset rajat samoin kuin tieteenalarajat hämärtyvät ja "hybridisten" tutkimusryhmien organisoinnissa käsillä oleva ongelma määrittää ryhmien kokoonpanoa, menetelmiä ja lähestymistapoja. (Hakala ym. 2003, 13) Tutkijakoulutus antaa myös mahdollisuuksia luoda ammattikuvaa itsenäisesti vapaana tutkijana ja kirjoittajana.

Yliopistojärjestelmä takaa suhteellisen turvattun työuran opetusviroissa toimiville henkilöille. Yliopistotyön perinteinen ideaali tutkimuksen ja opetuksen kiinteästä yhteydestä on muuntumassa opetuspainotteiseksi ja tutkimuspainotteiseksi yliopistotyöksi. Yleinen ilmiö sekä opetuksessa että tutkimuksessa on työn määräaikaistuminen, mikä on yliopistotutkijan ja -opettajan taloudelliseen asemaan liittyvä erityispiirre. Tutkijankin tulotaso on kohtuullinen rahoituksen turvin, ongelmana on rahoituksen sirpaleisuus ja määräaikaisuus. Siitä huolimatta, että yliopisto-opettajan ja -tutkijan ammatillinen identiteetti – tutkimusalasta riippuen - on taiteilija-ammattia selvempi, yliopiston ulkopuolisilla työmarkkinoilla tutkijakoulutus ei kuitenkaan aina ole meriitti. Tutkijan ammatti-identiteettiä yliopiston ulkopuolisilla työmarkkinoilla määrittävät erilaiset uskomukset tutkimustyön luonteesta.

1.6 Koulutus – taiteilijoiden määrän kasvu

Taiteilijoiden lukumäärän määrittäminen on taiteilijan määrittelystä, luokituksista ja tietolähteistä riippuva. Tietolähteinä voidaan käyttää esimerkiksi väestölaskennan tietoja ja taiteilijajärjestöjen jäsentietoja. Väestölaskentatietoihin vaikuttavia seikkoja ovat ammattiluokitukset ja niiden kriteerit. Nämä tietolähteet omalta osaltaan kertovat taiteilijan ammattikuvan ja taiteilijan määrittelyn sidonnaisuudesta tietyn ajan ajattelutapaan, mikä myös viittaa taiteen ilmiön historiallisuuteen. Väestölaskentatietojen perusteella 1950-luvulla taiteilijoiden määrä Suomessa kaikista ammatissa

toimivasta väestöstä oli muutaman promillen luokkaa. 2000-luvulle tultaessa lukumäärä on kasvanut yhteen prosenttiin. 1960-luvulla käyttöön otettu ammattiluokitus on osaltaan tuottanut taiteilijakunnan lukumääräisen kasvun. 1990-luvulla käyttöön otettu EU-harmonisoitu luokitus on kriteereiltään tiukempi, mikä tuottaa selkeämmin taiteilija-ammattissa toimivan taiteilijakunnan. Tällä hetkellä väestölaskentatietojen tuottama lukumäärä on pienempi kuin taiteilijajärjestöjen jäsentietojen tuottama määrä. Järjestöjen jäsenyyksiin on vaikuttanut taidealan koulutus. Eri taiteenalojen opiskelijoita voidaan hyväksyä kokelasjäseniksi jo opintojen aikana, mikä kasvattaa järjestöjäsenyyksiin perustuvaa taiteilijakunnan lukumäärää. (Karttunen 2004)

Taidekoulutuksen suhteen nk. autodidaktin myytti on tuottanut melko yleisen käsityksen siitä, että tuotannon omaperäisyys on sekä tae taiteesta että osoitus taiteilijan luontaisista kyvyistä, joita ei voi oppia kouluttautumalla. Taiteilijoiden peruskoulutustaso on kuitenkin kasvanut siten, että nuorimmissa sukupolvissa ylioppilaita on yli 80 prosenttia. Taidealan koulutus on Suomessa laajentunut ja vakiintunut 1960-luvulta lähtien ja taiteilijoiden ammattikoulutuksen taso on kohonnut 1970-luvulta lähtien. Myös vanhemmissa sukupolvissa itseoppineisuus on usein osoittautunut myyttiksi.

Eri taiteenalojen koulutusta järjestetään kaikilla koulutusasteilla. Ammatillisen koulutuksen suhteen poikkeuksena on kirjallisuus. Kirjallinen työ kuitenkin edellyttää kielellistä ja kulttuurista kompetenssia. Kirjailijoiden koulutustaso on ollut korkea sisältäen usein akateemisen koulutuksen. Kirjoittajakurssit ja luovan kirjoittamisen opinnot voivat toimia yhtenä väylänä kirjallisuuden ammatilliselle kentälle. Taidealan ammatillisen koulutuksen keskeinen tehtävä onkin rakentaa yhteys taidemaailmaan. Oppilaitosten ideaalina on ollut rekrytoida opettajiksi alalla toimivia ammatillaisia. Oppilaitosten strategioihin on myös kirjattu ajatus siitä, että opetuksen tavoitteena on taide-elämän uudistaminen. Opiskelijan kannalta opintojen aikana on mahdollista luoda kontakteja ja selkiyttää identiteettiään taiteilijana. (Heikkinen 2004, 39-44)

Muiden alojen ammatilliseen koulutukseen verrattuna taidealojen koulutukseen liittyy erityispiirteitä. Korkeakaan koulutus taidealalla ei takaa sijoittumista työmarkkinoilla eikä korreloi positiivisesti tuloihin. Työmarkkinat, työelämä tai työnantajat ovat myös pulmallisia käsitteitä taidealojen koulutuksen yhteydessä. Lukuun ottamatta taideteollisuutta, nk. työelämäyhteys ei ole taidealojen koulutuksessa samalla tavalla mielletävä asia kuin muiden ammattialojen koulutuksessa. Taidealojen koulutuksessa ei ole selkeästi määriteltäviä työmarkkinasektoreita tai työnantajatahoja ja taidealojen koulutuksesta valmistuneet sijoittuvat epätyypillisemmille työmarkkinoille kuin muiden ammattialojen koulutetut. Kaikki taiteenalat ovat luonteeltaan tietystä mielessä vapaita ammatteja, joskin esittävän taiteen harjoittajille oman ammatin harjoittaminen vakinaisessa työsuhteessa on mahdollista. Vapaan taiteilijan asemassa toimivat ovat riippuvaisempia taidemarkkinoista. Taidekoulutus onkin tuonut erityisesti vapaana taiteilijana toimiville ammatillista liikkumavaraa työllistyä muilla työmarkkinoilla. Taiteilijan työmarkkinoiden epätyypillisyyttä kuvaavat tulolähteiden moninaisuus, moniammatillisuus ja päällekkäiset tai rinnakkaiset työsuhteet. (Rensujeff 2003; Heikkinen 2004)

Koulutus ei myöskään nosta taidealojen yleistä arvostusta ammatteina. Poikkeuksena tästä on arkkitehtuuri, joka on selkeydeltään verrattavissa lääkärin tai juristin ammattikuvaan. Tästä huolimatta vakiintunut koulutus eri taiteenaloilla on tärkeä alojen oman professionaalisen määrittelyn kannalta. Alan koulutuksella voidaan rajata professio, jolloin koulutukseen pääseminen ja sen läpäiseminen mittaavat lahjakkuutta ja näin myös oikeuttavat toimimaan kyseisellä alalla. Kouluttamattomien on osoitettava kykynsä muilla tavoin. Taidekoulutuksen merkitys on silti ristiriitainen. Kouluttautuminen osoittaa lahjakkuutta, mutta tutkinto sinänsä ei takaa työhön sijoittumista eikä sillä välttämättä ole käytännössä merkitystä työssä menestymisen kannalta. Koulutuksen ja suoritettujen tutkinnon tärkein merkitys on, että se mahdollistaa myös liikkumisen taidetta ja omaa taiteenalaan sivuavissa työtehtävissä. Taideammatteihin ja -koulutukseen liittyy yleisempi ristiriita. Toimeentulo saattaa olla epävarmaa, se voi edellyttää tinkimistä ammatillisesta kunnianhimmasta ja aiheuttaa tehtävien

kasautumista joillekin jaksolle. Työ ei ole myöskään yleisesti arvostettua. Tästä huolimatta luovat ammatit ovat edelleen suosittuja nuorten urasuunnitelmissa, mikä näkyy taidealan oppilaitosten kasvavina hakijamäärinä.

Koulutuksen aloituspaikkojen ja tutkintojen määrä on myös kasvanut viime vuosina. Koulutettu työvoima on ollut 1960-luvulta lähtien yksi kansallisen identiteetin ja taloudellisen kasvun oletettuja avaintekijöitä. Tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet eri taiteenaloilla on nähty olevan erityisesti pienen maan etu. Ammattitaiteilijoiksi valmistuneiden määrä onkin kasvanut merkittävästi 1960-luvulta 2000-luvulle. Pelkästään viimeisen kymmenen vuoden aikana taidealalle opiskelevien määrä on lähes kolminkertaistunut. Vuonna 2001 kaikilta koulutusasteilta ja aloilta valmistuneiden määrä oli yhteensä noin 1900 henkilöä. Taidealan tutkintojen määrä kaksinkertaistui vuosien 1999-2001 välillä. Tänä aikana kaikkien koulutusalojen tutkintojen määrä kasvoi 16 prosenttia. (Heikkinen 2004, 43)

1.7 Tutkimuksen lähtökohtia

Käsillä oleva tutkimus kytkeytyy taiteilijapoliittiseen ja korkeakoulututkimuksen perinteeseen. Taiteilijan ja tieteen tekijän sosiaaliseen ja taloudelliseen asemaan liittyvien tutkimusten tavoitteena on Suomessa ollut palvella julkisen taide- ja tiedepolitiikan tiedontarvetta. Suomessa taiteilijapoliittista tutkimusta on tehty systemaattisesti 1970-luvulta lähtien opetusministeriössä taiteen keskustoimikunnassa. Korkeakoulu- ja tieteen tutkimusta on harjoitettu Suomessa Jyväskylän yliopistossa Koulutuksen tutkimuslaitoksessa, Turun yliopistossa Koulutussosiologian tutkimuskeskuksessa ja Tampereen yliopistossa Tieteen, teknologian ja innovaatiotutkimuksen yksikössä.

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella taiteilijan ja tieteen tekijän taloudellista asemaa erityisesti maakunnallisella alueella. Tutkimuksen kytkeytyessä myös nk. luovan talouden ja alueiden kehityksen problematiikkaan tavoitteena on selvittää, millaisia mahdollisuuksia taiteilijoiden ja tieteen tekijöiden toiminta sisältää maakunnan hyvinvoinnin ja tulevaisuuden kannalta. Tällöin tutkimusjoukkoon on ollut mielekästä sisällyttää laajasti taiteen ja tieteen kentillä sekä niiden liepeillä toimivia ammattilaisia. Taiteilijan ja tutkijan ammatin lisäksi tutkimuksessa on kyse luovasta ammatista tai luovasta toiminnasta ja sen heijastusvaikutuksista alueiden hyvinvointiin.

Tutkimusprojektissa on toteutettu taiteilijoille ja tieteen tekijöille suunnatut kyselyt. Taiteilijoita koskeva kysely toteutettiin vuosien 2004 ja 2005 taitteessa postikyselynä. Tutkimusjoukko on määritelty seuraavalla menettelyllä. Kaupunginteattereiden ja -orkestereiden taiteellinen henkilökunta, Jyväskylän Taiteilijaseuran, Mikkelin Taiteilijaseuran ja Keski-Suomen kirjailijayhdistyksen jäsenet, toiminimellä tai muulla yhtiömuodolla toimivat taideteollisten alojen tekijät muodostivat varsinaisen tutkimusjoukon. Tämän lisäksi perusjoukkoa on tarkistettu nk. lumipallomenetelmällä eli pyydetty alueella toimivia asiantuntijoita (erityisesti taidetoimikuntia) kartuttamaan joukkoa tunnetuilla tekijöillä, jotka eivät käy ilmi edellä mainituista henkilöstö- tai jäsenluetteloista. Tähän joukkoon kuuluville lähetettiin kyselylomake. Taiteilijakyselyn lomakkeista palautettiin kokonaisuudessaan noin 36 prosenttia. Kaikki palautuneet vastaukset on käsitelty ja ne sisältyvät tutkimuksessa esitettyihin taulukoihin.

Tieteen tekijöille suunnattu kysely on toteutettu keväällä 2006 internet-kyselynä. Kyselyn perusjoukkoon kuuluivat Jyväskylän yliopiston opetus- ja tutkimushenkilökunta, Mikkelin yliopistokeskuksen opetus- ja tutkimushenkilökunta, Joensuun yliopiston Savonlinnan kampuksen opetus- ja tutkimushenkilökunta, Mikkelin ammattikorkeakoulun Ympäristötekniikan tutkimusinstituutin (YTI) ja Mikpolin tutkimushenkilökunta, alueilla toimivien valtion sektoritutkimuslaitosten tutkimushenkilökunta (MTT, METLA, VTT). Tieteen tekijöille suunnatusta lomakkeesta palautui 7 prosenttia. Palautusprosentin alhaisuudesta johtuen aineistoa ei voida pitää otoksena vaan näytteenä. Tieteen tekijöiden osalta lomakkeen kvalitatiivinen osuus avoimien kysymyksien korostuu tulosten esittämisessä. Kvantitatiivisia osuuksiakin esitetään, jotta saadaan vertailukohtaa taiteilija-aineistoon.

Kyselyjä täydennettiin Tilastokeskuksen työssäkäyntirekisteristä poimituilla tiedoilla. Tässä aineistossa perusjoukkona ovat Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa asuvat akateemisesti koulutetut henkilöt. Perusjoukkoon kuuluvat tieteen ja taiteen korkea-asteen sekä tutkijakoulutusasteen suorittaneet henkilöt. Tutkimuksen analyysit luvussa 2 sisältävät koko yllä kuvatun perusjoukon. Aineisto kuvaa yleisellä tasolla, miten akateemisesti koulutetut sijoittuvat maakunnallisen alueen työmarkkinoilla. Akateemisesti koulutettujen lisäksi aineisto kuvaa myös laajemmin asiantuntija-ammattien työmarkkinoita alueilla. Kyselyjen tulokset puolestaan tarjoavat sisällöllisempää näkemystä erityisesti taiteen ja tieteen harjoittamisen luonteesta luovana ammattina.

Tutkimus voidaan suhteuttaa myös taiteen ja kulttuurin hyötyjä mittaavaan tutkimusperinteeseen. Tavoitteena on mitata heijastusvaikutuksia kartoittamalla ennen kaikkea taiteilijan ja tieteentekijän toiminnan laajuutta ja ulottuvuuksia kysyttäessä taiteilijoiden ja tutkijoiden yhteistyösuhteiden lukumääriä ja luonnetta. Tutkimuksen tavoitteena on myös kartoittaa millaisena voimavarana kansainvälisesti ja valtakunnallisesti toimivat taiteilijat ja tieteentekijät ovat omalla asuinalueellaan toimiessaan yhteistyössä opetusalan, muun julkisen sektorin, elinkeinoelämän ja yhdistysten kanssa. Tutkimustulosten perusteella voidaan arvioida innovaatiopoliittisessa ajattelussa korostettua yhteistyösuhteiden merkitystä alueellisen hyvinvoinnin kannalta. Tutkimuksessa kysytään myös, miksi taiteilija ja tieteentekijä ovat valinneet Etelä-Savon tai Keski-Suomen ympäristöksi, jossa tehdä luovaa työtä. Kysymys on taiteellisen ja tieteellisen toiminnan mielekkyydestä maakunnallisella alueella sekä alueeseen liitetystä konkreettisista ja symbolisista vetovoimatekijöistä.

2 AKATEEMISESTI KOULUTETTUJEN TYÖMARKKINAT ETELÄ-SAVOSSA JA KESKI-SUOMESSA

KESKI-SUOMEA LUKUINA

Väkiluku (2006)	269 636
Kaupungeissa Jyväskylä ja Jyväskylän mlk	45%
Ansiotulot (2005) tulonsaajaa kohti (euroa)	20 203
Opiskelijamäärä (2005)	33 286

ETELÄ-SAVOA LUKUINA

Väkiluku (2006)	159 492
Kaupungeissa Mikkeli ja Savonlinna	48%
Ansiotulot (2005) tulonsaajaa kohti (euroa)	18 651
Opiskelijamäärä (2005)	13 419

Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa asuvat akateemisesti koulutetut henkilöt muodostavat käsillä olevan osan tarkastelun perusjoukon. Perusjoukko on koottu Tilastokeskuksen työssäkäyntirekisterin tiedoista. Akateemisesti koulutettuja tarkastellaan muutamien työsuhteisiin ja ammatilliseen toimintaan liittyvien muuttujien kautta. Akateemisesti koulutetut ovat tietyllä alueella inhimillistä pääomaa. Voi olettaa, että heidän kauttaan alueelle välittyy uusin tieto, luovat ajattelu- ja toimintatavat. On kiinnostavaa tietää kuinka paljon akateemisesti koulutettuja tämän tutkimuksen kohdemaakunnissa on. On myös kiinnostavaa tietää heidän sijoittumisestaan työmarkkinoilla ja asuinpaikkaan liittyvistä valinnoista. Tämä aineisto kertoo käytettyjen muuttujien suhteen olemassa olevan tilanteen, joka vallitsee perusjoukossa, ts. akateemisesti koulutettujen parissa. Lisäksi tarkastelussa otetaan huomioon Tilastokeskuksen ammattiluokituksen erityisasiantuntijat-ryhmä. Erityisasiantuntemusta edellyttävissä tehtävissä toimii myös muilta koulutusasteilta valmistuneita. Tutkimuksen peruslähtökohta on kartoittaa

luovia ammatteja, jolloin muilta koulutusasteilta valmistuneet erityisasiantuntijat-ryhmään sisältyvät ammattilaiset toimivat perusjoukkoa laajentavana muuttujana. Aineisto antaa kuvan alueilla asuvasta akateemisesti koulutetusta väestöstä ja heidän ammatillisesta toiminnastaan yleisellä tasolla.

Akateemisesti koulutetut on analyysissä ryhmitelty siten, että korkea-asteen tutkinnon suorittaneet (maisterit) ja tutkijakoulutusasteen suorittaneet (lisensiaatit ja tohtorit) muodostavat omat ryhmänsä. Maakunnissa asuvat asiantuntija-ammateissa toimivat henkilöt toimivat tärkeänä muuttujana. Useimmat tilastoluokan erityisasiantuntijat (ks. http://www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/lk/ammatti_index.html) ammatit edellyttävät ISCO:n vaativuustaso 4 taitoja. Ryhmän ammatit sisältävät tekniikkaan, maa- ja metsätalouteen, yhteiskuntatieteisiin, terveydenhuoltoon, opetusalaan, liike-elämään, lakiasioihin, sosiaali- ja humanistisiin aloihin, taiteisiin, uskontoon ym. liittyviä erityisasiantuntijatehtäviä. Tehtäviin sisältyy tutkimus-, kehittämis- ja soveltamistyötä, artikkeleiden ja raporttien laatimista sekä opettamista, johtamista ja suunnittelutyötä. Ryhmän ammateissa toimivat voivat olla julkisen sektorin piiriin lukeutuvilla ammattialoilla, teollisuuden ammattialoilla, yhdistyksissä tai säätiöissä sekä itsenäisiä ammatinharjoittajia ja yrittäjiä. Perusjoukon (akateemisesti koulutetut) ja erityisasiantuntijat-ammattiluokan yhdistelmällä saadaan kartoitettua melko kattavasti sen väestön työssäkäyntiin liittyviä piirteitä, jolla on merkitystä inhimillisen pääoman tai luovien toimialojen kannalta.

Erityisasiantuntijat-ryhmässä matemaattis-luonnontieteelliset ja tekniikan erityisasiantuntija-tehtävät yhtenä esimerkkinä sisältävät seuraavia ammattialoja: fyysikot, astronomit, meteorologit, kemistit, geologit, geofyysikot, matemaatikot, tilastotieteen erityisasiantuntijat, tietotekniikan erityisasiantuntijat, arkkitehdit, rakennusalan, maankäytön ja yhdyskuntarakentamisen, sähkötekniikan, elektroniikan ja informaatiotekniikan, konetekniikan, puunjalostuksen ja kemian prosessitekniikan, vuoriteollisuuden prosessitekniikan sekä kartoituksen ja maanmittauksen erityisasiantuntijat. Maa- ja metsätalouden erityisasiantuntijat-ryhmän ammatteihin sisältyy maa-, metsä-, puutarha- ja kalatalousalan tutkimus-, suunnittelu-, neuvonta-, laskenta-, johtamis- ja kehittämistyötä. Maa- ja metsätaloustieteiden ja terveydenhuollon erityisasiantuntijatehtävät saattavat olla osin rinnakkaisia siten, että biologiaan, bakteriologiaan, soluoppiin, eläin- ja kasvitieteeseen sekä ekologiaan liittyvää tutkimus- ja kehittämistyötä hyödynnetään sekä lääketieteen että maatalouden aloilla. Yhteiskunta- ja sosiaalialan erityisasiantuntijat-ryhmän ammatit sisältävät yhteiskuntarakenteen-, kulttuurin-, historian- ja kielentutkimuksen sekä talouteen, psykologiaan ja sosiaalitoimeen liittyviä erityisasiantuntijatehtäviä. Humanistis-yhteiskuntatieteellisten alojen akateemista tutkimustyötä työsuhteessa tekevät ovat tilastoituna tämän ryhmän luokissa yhteiskunta- ja kulttuurintutkijat, historioitsijat tai kielentutkijat. Yliopistossa opetusviroissa toimivat ovat tilastoituna erityisasiantuntijat-ryhmässä opetusalaalla toimiviksi.

2.1 Akateemisesti koulutettujen sijoittuminen alueen työmarkkinoilla

Akateemisesti koulutettujen määrä (maisterit, lisensiaatit ja tohtorit yhteensä) Etelä-Savossa on 5105 ja Keski-Suomessa 13381. Lisensiaattien ja tohtoreiden osuus akateemisesti koulutetuista on Etelä-Savossa 6 prosenttia ja Keski-Suomessa 11 prosenttia. (Taulukot 1 ja 2). Tarkasteltaessa tutkijakoulutettujen lukumääriä (lisensiaatit ja tohtorit) Keski-Suomessa ovat edustettuina lukumääräisesti ja suhteellisesti ne akateemiset alat, joilla Jyväskylän yliopistossa on tiedekunta ja vakiintuneet perinteet (kasvatustiede 10 %, humanistiset tieteet 18 %, yhteiskuntatieteet 16 %, luonnontieteet 28 %). Tarkasteltaessa akateemisen korkea-asteen loppututkinnon suorittaneiden (maisterit) lukumääriä luonnontieteiden ja teknisten tieteiden edustajia on Keski-Suomessa lukumääräisesti ja suhteellisesti hieman enemmän kuin Etelä-Savossa. Teknisten tieteiden tutkijakoulutettujen osalta suhde Keski-Suomen ja Etelä-Savon välillä tasoittuu. Keski-Suomessa tekniikan lisensiaatteja ja tohtoreita on lukumääräisesti enemmän, mutta suhteellisesti vähemmän (6 %) kuin Etelä-Savossa (12 %). Etelä-Savossa on suhteellisesti eniten terveys- ja sosiaalialan tutkijakoulutettuja, melko paljon myös luonnontieteiden, kasvatustieteen, humanististen tieteiden, yhteiskuntatieteiden ja teknisten tieteiden tutkijakoulutettuja.

Taulukko 1. Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa asuvat maisterit.

	Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	700	15 %	1840	15 %
Taideala	102	2 %	143	1 %
Humanistiset tieteet	778	16 %	2043	17 %
Teologia	160	3 %	214	2 %
Kauppatieteet	215	4 %	989	8 %
Yhteiskuntatieteet	522	11 %	1225	10 %
Oikeustiede	202	4 %	291	2 %
Luonnontieteet	424	9 %	1501	13 %
Tekniset tieteet	473	10 %	1405	12 %
Maa- ja metsätaloustieteet	271	6 %	352	3 %
Terveys- ja sosiaaliala	769	16 %	1348	11 %
Palvelualat	193	4 %	604	5 %
Yhteensä	4809	100 %	11955	100 %

Taulukko 2. Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa asuvat lisensiaatit ja tohtorit.

	Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	34	11 %	148	10 %
Taideala	1	0 %	4	0 %
Humanistiset tieteet	30	10 %	259	18 %
Teologia	12	4 %	13	1 %
Kauppatieteet	12	4 %	69	5 %
Yhteiskuntatieteet	30	10 %	232	16 %
Oikeustiede	3	1 %	4	0 %
Luonnontieteet	50	17 %	397	28 %
Tekniset tieteet	36	12 %	85	6 %
Maa- ja metsätaloustieteet	28	9 %	17	1 %
Terveys- ja sosiaaliala	58	20 %	133	9 %
Palvelualat	2	1 %	65	5 %
Yhteensä	296	100 %	1426	100 %

Akateemisesti koulutetuista valtaosa on palkansaajia (Keski-Suomessa 96 % ja Etelä-Savossa 94 % maistereista; 97 % ja 96 % tutkijakoulutetuista). Kasvatustiede ja humanistiset tieteet ovat erityisesti aloja, joilta valmistuneet ovat ammattiasemaltaan palkansaajia. Yrittäjiä on eniten kauppatieteistä, yhteiskuntatieteistä, oikeustieteestä, teknisistä tieteistä, maa- ja metsätaloustieteistä sekä terveys- ja sosiaalialalta valmistuneista maistereista (10-12 %). Samankaltainen rakenne toistuu myös tutkijakoulutusasteella. (Taulukot 1-4 liitteessä)

Maistereista noin kaksi kolmannelta sijoittuu tutkinnon jälkeen ammatteihin julkiselle sektorille. Kasvatustieteet ja humanistiset tieteet ovat aloja, joiden edustajat sijoittuvat hyvin useasti julkiselle sektorille. Keski-Suomessa kauppatieteet ja tekniset tieteet ovat aloja, joiden edustajia sijoittuu enemmän yksityiselle kuin julkiselle sektorille. Etelä-Savossa kauppatieteiden osalta tilanne on tasaisempi mutta tekniikan maistereita sijoittuu hieman enemmän yksityiselle sektorille. Tilanteesta voidaan päätellä, että teknistä erityisosaamista edellyttävää liiketoimintaa on melko runsaasti näillä alueilla, Keski-Suomessa (N=772 tekniikan maisteria yksityisellä sektorilla) hieman enemmän kuin Etelä-Savossa (N=193 tekniikan maisteria yksityisellä sektorilla). Tutkijakoulutusasteella nämä suhdeluvut tasoittuvat niin, että esimerkiksi Keski-Suomessa tekniikan lisensiaatteja ja tohtoreita yhtä paljon julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla. (Taulukot 9-12 liitteessä).

Yli puolet sekä maistereista että tutkijakoulutetuista molemmissa maakunnissa sijoittuu opetusalalle. Muita suurehkoja luokkia ovat terveydenhuollon alat (erityisesti Etelä-Savossa) ja yhteiskunta- ja sosiaalialan erityisasiantuntemusta vaativat tehtävät. Taulukosta 3 käy ilmi, että Keski-Suomessa korkeasteen tutkinnon suorittaneista (maisterit) 15 prosenttia sijoittuu matemaattis-luonnontieteellisille aloille, joka on opetusalan (53 %) jälkeen suurin yksittäinen ryhmä maistereita, joka sijoittuu erityisasiantuntemusta edellyttäville aloille. Taulukon 4 mukaisesti tutkijakoulutusasteella opetusalan osuus kasvaa erityisesti Keski-Suomessa (61 %). Toisena suurena ryhmänä ovat yhteiskunta- ja sosiaalialan erityisasiantuntijat (Keski-Suomessa 19 %; Etelä-Savossa 14 %). Etelä-Savossa terveydenhuollon alat ovat sekä perustutkinto- (17 %) että tutkijakoulutusasteella (16 %) myös suuri ryhmä opetusalan jälkeen. Opetusalalla toimivista akateemisesti koulutetuista yliopiston opetusviroissa on Keski-Suomessa 20 prosenttia ja Etelä-Savossa 5 prosenttia.

Taulukko 3. Maistereita asiantuntija-ammateissa.

	Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%
Matemaattis-luonnontieteelliset alat	210	8 %	1010	15 %
Maa- ja metsätaloustieteelliset alat	52	2 %	45	1 %
Terveydenhuollon alat	468	17 %	854	13 %
Opetusala	1496	56 %	3483	53 %
Liike-elämän ja lainopilliset erityisasiantuntijat	146	5 %	398	6 %
Yhteiskunta- ja sosiaalialan erityisasiantuntijat	228	8 %	611	9 %
Taide- ja kulttuurialan erityisasiantuntijat	87	3 %	184	3 %
	2687	100 %	6585	100 %

Taulukko 4. Lisensiaatteja ja tohtoreita asiantuntija-ammateissa.

	Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%
Matemaattis-luonnontieteelliset alat	13	7 %	90	9 %
Maa- ja metsätaloustieteelliset alat	10	5 %	14	1 %
Terveydenhuollon alat	30	16 %	78	8 %
Opetusala	102	54 %	591	61 %
Liike-elämän ja lainopilliset erityisasiantuntijat	5	3 %	10	1 %
Yhteiskunta- ja sosiaalialan erityisasiantuntijat	27	14 %	181	19 %
Taide- ja kulttuurialan erityisasiantuntijat	1	1 %	10	1 %
	188	100 %	974	100 %

Akateemisesti koulutettujen osuus kaikista asiantuntija-ammateissa toimivista on kolmannes (Etelä-Savossa 30 % ja Keski-Suomessa 33 %). Kaksi kolmannesta asiantuntija-ammateissa toimivista ovat kouluttautuneet muualla kuin yliopistossa. (Taulukot 3-5). Esimerkiksi taulukon 5 mukaisesti matemaattis-luonnontieteelliset alat ovat opetusalan jälkeen suurin ryhmä sekä Etelä-Savossa että Keski-Suomessa. Keski-Suomessa maistereita sijoittuu näille aloille kuitenkin neljäsosa koko alan edustajien lukumäärästä. Etelä-Savossa matemaattis-luonnontieteellisten alojen edustajien lukumäärästä 17 prosenttia on tekniikan maistereita. Oletettavasti erityisesti matemaattis-luonnontieteellisille aloille erityisasiantuntemusta edellyttäviin tehtäviin sijoittuu runsaasti myös ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita henkilöitä. Akateemisesti koulutetuista runsas kolmannes (36 % molemmissa maakunnissa) sijoittuu erityisasiantuntemusta edellyttäviin tehtäviin. Kaksi kolmannesta akateemisesti koulutetuista on työelämän ulkopuolella tai muissa ammateissa, joita ei ole tilastoitu ryhmässä erityisasiantuntijat. (Taulukot 1-5)

Taulukko 5. Asiantuntija-ammateissa toimivat Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa.

	Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%
Matemaattis-luonnontieteelliset alat	1228	18 %	4145	26 %
Maa- ja metsätaloustieteelliset alat	137	2 %	148	1 %
Terveystieteiden alat	525	8 %	997	6 %
Opetusala	3462	52 %	7331	47 %
Liike-elämän ja lainopilliset erityisasiantuntijat	481	7 %	1088	7 %
Yhteiskunta- ja sosiaalialan erityisasiantuntijat	506	8 %	1237	8 %
Taide- ja kulttuurialan erityisasiantuntijat	364	5 %	738	5 %
	6703	100 %	15684	100 %

Korkea-asteen suorittaneista naisten osuus on miehiä suurempi (55 %). Tutkijakoulutusasteella jakauma kääntyy miesvaltaiseksi, miesten osuus tutkijakoulutetuista on Etelä-Savossa 64 prosenttia ja Keski-Suomessa 61 prosenttia. Tyypillisesti naisvaltaisia tutkimusaloja ovat kasvatustieteet, humanistiset tieteet ja jossain määrin myös yhteiskuntatieteet sekä terveys- ja sosiaaliala. Tyypillisesti miesvaltaisia aloja ovat luonnontieteet ja tekniset tieteet. (Taulukot 13 ja 14 liitteessä) Tutkijakoulutusasteella tilanne hieman tasoittuu: naisia väittelee melko paljon myös luonnontieteistä ja miehiä puolestaan väittelee kasvatustieteistä ja humanistisista tieteistä. Tekniset tieteet ovat tutkijakoulutusasteellakin pääosin miesvaltaisia. (Taulukot 15 ja 16 liitteessä)

Perustutkintoasteella asiantuntija-ammateihin sijoittuvien naisten osuus on hiukan miehiä suurempi (Keski-Suomessa 57 %; Etelä-Savossa 61 %). Naiset näyttävät sijoittuvan opetustehtäviin lähes kaikilla aloilla miehiä enemmän. Miehiä sijoittuu yleisesti ottaen enemmän muihin asiantuntija-ammateihin kuin opetustehtäviin. Tekniikan maistereista miehiä on huomattavasti enemmän matemaattis-luonnontieteellisillä aloilla asiantuntija-ammateissa kuin naisia. Muita vastaavia aloja ovat oikeustiede ja luonnontieteet, joista valmistuneista maistereista miehet sijoittuvat naisia useammin yhteiskunta- ja sosiaalialan erityisasiantuntijatehtäviin (Keski-Suomessa). Tutkijakoulutusasteella asiantuntija-ammateihin sijoittuvien naisten ja miesten osuudet kääntyvät miesten eduksi. Tutkijakoulutetuista miesten osuus asiantuntija-ammateissa on 60 prosenttia. Luonnontieteiden tutkijakoulutusasteella tilanne korosuu siten, että luonnontieteistä väitelleet miehet sijoittuvat matemaattis-luonnontieteellisiin ammattitehtäviin sekä opetuslalle naisia useammin. Ikäjakaumaltaan asiantuntija-ammateissa toimivat akateemisesti koulutetut ovat useammin yli 35-vuotiaita (myös teknisten tieteiden osalta). Asiantuntija-ammateissa toimivien ikäjakauma tieteenaloittain noudatteli suhdetta, jonka mukaan alle 35-vuotiaita on noin kolmannes, Etelä-Savossa tosin vähemmän, 22 prosenttia. Etelä-Savossa asiantuntija-ammateissa toimiva akateemisesti koulutettu väestö on ikärakenteeltaan hieman vanhempaa kuin Keski-Suomessa.

Akateemisesti koulutettujen työttömyysprosentti on melko alhainen, korkeimmillaan 5 prosenttia (keskisuomalaisten maistereiden parissa). Tutkijakoulutettujen työttömyysprosentti on maistereita alhaisempi (Keski-Suomessa 3 %). Etelä-Savossa akateemisesti koulutettujen työttömyysprosentti on Keski-Suomea alhaisempi ollen tutkijakoulutettujen osalta marginaalinen. (Taulukot 5-8 liitteessä). Humanististen tieteenalojen työttömyysprosentti on suurin (keskisuomalaisten maistereiden parissa 30 %, Etelä-Savossa vastaava luku 23 %). Luonnontieteellisten alojen työttömyysprosentti on myös melko suuri.

2.2 Asiantuntija-ammattien työmarkkinoiden rakenne maakunnallisella alueella

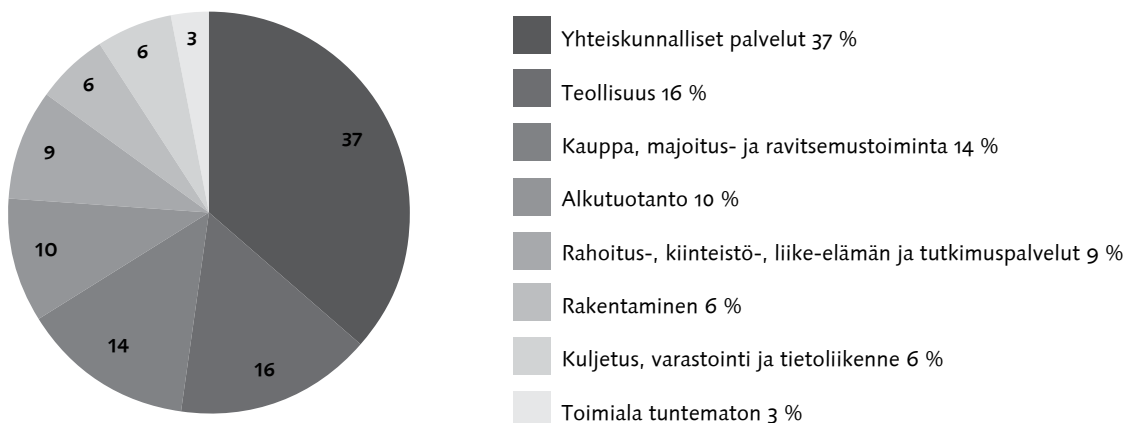
Opetusala on suurin erityisasiantuntijoiden ryhmä. Akateemisesti koulutetut sijoittuvat myös pääosin opetuslalle. Toisena suurena erityisasiantuntijaryhmänä ovat matemaattis-luonnontieteelliset alat. Akateemisesti koulutetut toimivat pääosin palkansaajina yksityisellä tai julkisella sektorilla. Humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen edustajat ovat enimmäkseen palkansaajia ja toimivat julkisella sektorilla. Yrittäjiä on enemmän niillä aloilla, joille se on

luonteenomainen tapa toimia (oikeustiede, terveydenhuolto, tekniset ja kauppatieteelliset alat). Yliopistokaupungissa ovat edustettuina erityisesti niiden koulutusalojen edustajat, joilla on tiedekunta ja vakiintuneet perinteet ao. yliopistossa. Keski-Suomessa tilanne näkyy erityisesti tutkijakoulutusasteella luonnontieteiden, humanististen tieteiden, yhteiskuntatieteiden ja kasvatustieteen tutkijakoulutettujen osuuksista. Näiden tietojen valossa voisi ajatella, että yliopistokaupunkeihin sijoittuisi myös tiettyjen alojen ammattilaisia.

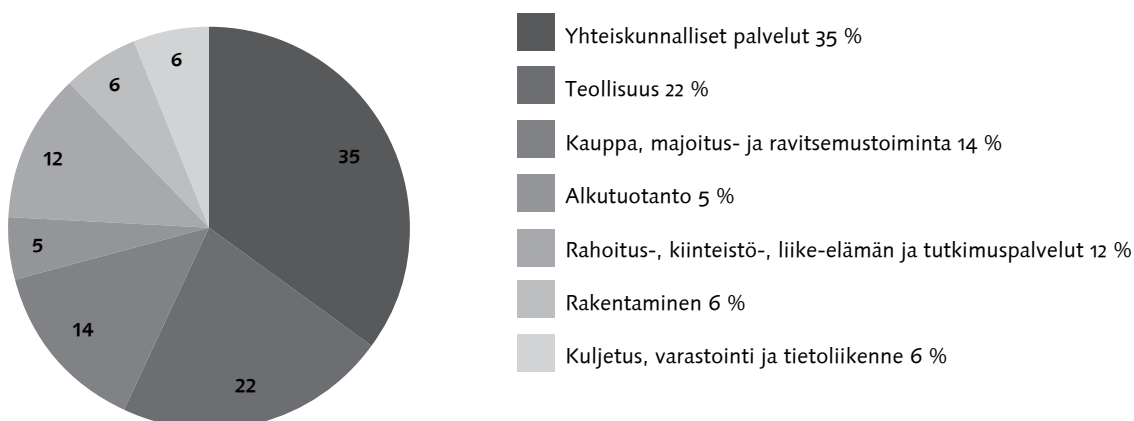
Yliopistokaupungissa näyttäisi olevan suhteellisesti enemmän myös teknisten alojen yritystoimintaa. Yliopistokaupungille tyypillinen akateeminen väestöpohja saattaa ruokkia myös liiketoimintaa niillä aloilla, joille se on luonteenomainen tapa toimia. Sekä Etelä-Savossa että Keski-Suomessa on perinteistä terveydenhuollon ja lainopillista liiketoimintaa ja Keski-Suomessa tämän lisäksi suhteellisesti ottaen hieman enemmän myös teknisten alojen liiketoimintaa. Teknisten ja luonnontieteellisten alojen edustajat näyttävät kuitenkin valitsevan asuinpaikkansa tasapuolisesti sekä kaupungeista että maaseudulta. Humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen edustajat näyttävät valitsevan asuinpaikkansa enimmäkseen alueen kaupungeista.

Akateemisten työmarkkinoiden rakenteet maakunnallisella alueella toimisivat luovan talouden ajatusmallien mukaisesti siltä osin, että humanistisille aloille suuntautuneella väestöllä saattaa olla vetovoimaa, joka houkuttelee alueelle myös uudempaa teknisten alojen liiketoimintaa. Rakenteet ovat kuitenkin perinteisiä siltä osin, että yli puolet akateemisesti koulutetuista sijoittuu edelleen opetuslalle ja humanistis-yhteiskuntatieteellisten alojen edustajat toimivat edelleen myös enimmäkseen palkansaajina ja julkisen sektorin piirissä.

Etelä-Savon toimialarakenne (2005)

Keski-Suomen toimialarakenne (2005)

3. TAITEILIJAN JA TIETEENTEKIJÄN ASEMASTA MAAKUNNALLISELLA ALUEELLA

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää erityisesti taiteilijan ja tieteentekijän ammattiin ja asemaan liittyviä piirteitä, mutta myös yleisemmin luoviin ammatteihin sisältyviä mahdollisuuksia maakunnallisen alueen hyvinvoinnin kannalta. Tutkimusjoukon määrittely on ollut tästä syystä hieman joustavampi kuin valtakunnallisissa taiteilijapoliittisissa tutkimuksissa käytetyt rajaukset.

Taiteilijapoliittisissa tutkimuksissa on selvitetty taiteilijoiden toimeentuloon, tulonmuodostukseen, koulutukseen, uraan ja sosio-ekonomiseen taustaan liittyviä piirteitä. Tärkein vertailukohta on Kaija Rensujeffin (2003) *Taiteilijan asema – Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla*, joka on kaikkia taiteenaloja koskeva valtakunnallinen tutkimus. Rensujeffin tutkimuksessa taiteilijaksi määriteltiin 40 taiteilijajärjestön jäsenet ja valtion apurahansaajat vuonna 2000 (N=17 028). Aikaisemmat tutkimukset ovat valmistuneet 1990-luvun taitteen molemmin puolin ja koskevat yksittäisiä taiteenaloja (esim. Karhunen 1993; Irlala 1993; Karttunen 1988; Heikkinen 1989). Näissä tutkimuksissa raportoidaan taiteilijoiden asemaan liittyviä piirteitä 1980-luvulla. Tutkimukset on toteutettu lähinnä erilaisten rekisteritietojen pohjalta. Taiteilijan määrittelyyn on käytetty useampia kriteerejä: taidekoulutus, järjestöjäsenyys, matrikelitiedot tai saadut apurahat. Kirjoittajat toteavat, että esimerkiksi taiteilijajärjestön jäsenyys ei voi olla ainut taiteilijaa määrittelevä kriteeri. Näillä kriteereillä tutkimusjoukon lukumääränä on ollut näissä tutkimuksissa hieman yli tuhat poikkeuksena näyttämötaiteilijoita koskenut tutkimus, jonka tutkimusjoukon lukumäärä oli yli 1600 näyttämötaiteen ammattilaista.

Tämän tutkimuksen taiteilijakyselyn tutkimusjoukko on määritelty seuraavalla menettelyllä. Kaupunginteattereiden ja -orkestereiden taiteellinen henkilökunta, Jyväskylän Taiteilijaseuran, Mikkelin Taiteilijaseuran ja Keski-Suomen kirjailijayhdistyksen jäsenet sekä toiminimellä tai muulla yhtiömuodolla toimivat taideteollisuuden alan tekijät muodostivat varsinaisen tutkimusjoukon. Tämän lisäksi perusjoukkoa on tarkistettu nk. lumipallomenetelmällä eli pyydetty alueella toimivia asiantuntijoita (erityisesti taidetoimikuntia) kartuttamaan joukkoa tunnetuilla tekijöillä, jotka eivät käy ilmi edellä mainituista henkilöstö- tai jäsenluetteloista. Tähän joukkoon kuuluville lähetettiin kyselylomake ja kaikki palautuneet vastaukset on myös käsitelty ja ne sisältyvät tutkimuksessa esitettyihin taulukoihin. Perusjoukon lukumäärä oli kokonaisuudessaan noin 800 taiteilijaa. Etelä-Savon osalta vastaajien lukumäärä oli 161 ja vastausprosentti 37. Keski-Suomen osalta vastaajien lukumäärä oli 118 ja vastausprosentti 35,5. Tilastollisten tutkimusmenetelmien periaatteena on kerätä vähintään 30 prosenttia vastaajia kyselyn perusjoukosta. Katsotaan, että tämä määrä osoittaa riittävällä todennäköisyydellä tilanteen koko perusjoukossa. Tilastollisissa tutkimustuloksissa voidaankin puhua aina todennäköisyyksistä. Tilanteen absoluuttinen selvittäminen edellyttäisi vastauksia kaikilta tutkimuksen kohdejoukkoon kuuluvilta.

Taiteilijakyselyn aineisto jakautuu siten, että olemassa on kolme datatiedostoa: Etelä-Savon ja Keski-Suomen aineisto sekä nämä molemmat yhdistettynä yhteen tiedostoon. Tämän yhdistetyn tiedoston nimi on "koko aineisto". Osa tuloksista on esitetty koko aineistosta ja osa Etelä-Savon ja Keski-Suomen aineistosta erikseen. Mikäli taulukoinnit viittaavat selvästi maakuntien välisiin eroihin tai on muutoin tärkeää tietää nämä erot, tulokset on esitetty maakunnittain.

Tieteentekijöille suunnatun kyselyn tutkimusjoukko on määritelty seuraavasti. Kyselyn perusjoukkoon kuuluivat Jyväskylän yliopiston opetus- ja tutkimushenkilökunta, Mikkelin yliopistokeskuksen opetus- ja tutkimushenkilökunta, Joensuun yliopiston Savonlinnan kampuksen opetus- ja tutkimushenkilökunta, Mikkelin ammattikorkeakoulun Ympäristötekniikan tutkimusinstituutin (YTI) ja Mikpolin tutkimushenkilökunta, alueilla toimivien valtion sektoritutkimuslaitosten tutkimushenkilökunta (MTT, METLA, VTT). Kyselyn vastausprosentti oli 7, jolloin sitä ei voi pitää otoksena vaan näytteenä.

3.1 Tutkimusjoukon rakenne kyselyjen vastausten perusteella

Taiteilijakyselyssä Etelä-Savon vastaajista naisia oli 45 prosenttia. Keski-Suomessa naisten osuus oli 55 prosenttia. Etelä-Savossa alle 35-vuotiaiden vastaajien osuus oli 16 prosenttia ja Keski-Suomessa 19 prosenttia. Asuinpaikkaa koskeva muuttuja luokiteltiin uudelleen jakaen Mikkelissä, Savonlinnassa ja Jyväskylässä asuvat luokkaan kaupunki ja alueiden muissa kunnissa asuvat luokkaan maaseutu. Kaupungeissa asuvien osuus oli 55 prosenttia. Koulutusmuuttuja luokiteltiin uudelleen kolmeen luokkaan: korkea-asteen koulutus, ammatillinen koulutus ja ilman tutkintoa olevat. Vastaajat jakautuivat näihin luokkiin melko tasaisesti. Korkea-asteen koulutuksen oli saanut 35 prosenttia vastaajista. Ammatillisen koulutuksen saaneita oli 34 prosenttia ja kokonaan ilman tutkintoa olevia oli molemmissa maakunnissa 31 prosenttia. Vastaajien otos on sukupuoli-, ikä-, asuinpaikka- ja koulutusjakauman osalta verraten tasainen, jakaumien eri luokissa oli likipitään yhtä suuret osuudet.

Ikäjakauman osalta nuorten taiteilijoiden (noin 20% alle 35-vuotiaita) osuuden voi olettaa vallitsevan myös perusjoukossa. Taitelijoiden keski-ikä on todettu tutkimuksissa melko korkeaksi. Korkean keski-ikänsä syinä voivat olla taiteilija-ammattin luonne, johon merittöidutaan ja jota jatketaan eläkeiässä. Toisaalta nuorten, alle 35-vuotiaiden osuus saattaa olla suuri. Taiteilija-ammattien piirteinä on myös vaihtuvuus: keski-ikäisten kohdalla on tapahtunut valikoitumista ja taiteilijauraa yrittäneet ovat siirtyneet muihin ammatteihin.

Tieteentekijöitä koskevan kyselyn aineisto (N=84) on vajaat kymmenen prosenttia perusjoukosta. Tämän kyselyn osalta lomakkeen avoimien kysymysten merkitys korostuu. Numeeristakin tietoa käsitellään, jotta tuotettaisiin vertailuasetelmaa suhteessa taiteilija-aineistoon. Tieteentekijöitä koskevassa kyselyssä naisten osuus vastaajista oli 69 prosenttia. Vastaajista 74 prosenttia on Keski-Suomessa työskenteleviä tutkijoita ja opettajia. Kyselyyn vastanneista noin 40 prosenttia oli alle 35-vuotiaita.

Kyselyn vastauksissa ovat edustettuina seuraavat tutkimusalat oppiainejaon mukaisesti (taulukko 6) ja tiedekuntajaon mukaisesti (taulukko 7).

Taulukko 6. Tieteentekijöille suunnatun kyselyn vastauksissa edustettuna olevat tutkimusalat.

	N
Energiatekniikka	5
Ekologia	2
Kemia	5
Filosofia	1
Sosiologia	1
Yhteiskuntapolitiikka	1
Sosiaalityö	1
Gerontologia	3
Tilastotiede	3
Tietojenkäsittely	8
Liikunta- ja terveystieteet	3
Psykologia	2
Kauppatieteet	9
Maa- ja metsätaloustieteet	7
Kasvatustieteet	11
Kielet	2
Musiikki	3
Historia	2
Vastauksia N yhteensä	69
Vastaajien N yhteensä	84

Taulukko 7. Tieteentekijöille suunnatun kyselyn vastauksissa edustettuna olevat tutkimusalat tiedekuntajaon mukaisesti.

	N	%
Luonnontieteet	7	10,1 %
Yhteiskuntatieteet	12	17,4 %
Liikunta- ja terveystieteet	3	4,3 %
Kauppätieteet	9	13,0 %
Maa- ja metsätaloustieteet	7	10,1 %
Humanistiset tieteet	18	26,1 %
Tekniset tieteet	13	18,8 %
Yhteensä	69	100,0 %

Taulukko 8. Taiteilijakyselyn vastauksissa edustettuna olevat taiteenalat. (Etelä-Savo ja Keski-Suomi)

	N	%
Kirjallisuus	44	12 %
Kuvataide	98	26 %
Säveltaide	57	15 %
Näyttämötaide	48	13 %
Elokuvataide	15	4 %
Valokuvataide	15	4 %
Tanssitaide	9	2 %
Taideteollisuus	63	17 %
Rakennustaide	9	2 %
Kritiikki	10	3 %
Monialaiset	5	1 %
Yhteensä	373	100 %

Kaija Rensujeff (2003) tarkasteli tutkimuksessaan kaikkia taiteenaloja koko maan laajuisesti. Rensujeffin tutkimuksen tuloksiin vertaamalla voidaan osaltaan päätellä, miten edustava käsillä oleva kahta maakuntaa koskeva otos on. Toisaalta kyseiseen tutkimukseen vertailemalla voidaan tuoda esille maakuntia koskevia erityispiirteitä. Taulukossa 9 on esitettyä Rensujeffin tutkimukseensa kartoittama kaikkia taiteenaloja koskeva perusjoukko.

Tarkasteltaessa koko maan perusjoukkoa ja maakuntien vastaajajoukkoa, havaitaan, että kuvataiteilijoiden, kirjailijoiden ja taideteollisten alojen osuus tässä otoksessa on korostunut verrattuna koko maan perusjoukkoon. Säveltaide ja rakennustaide ovat otoksessa heikosti edustettuina ajatellen koko maan perusjoukkoa.

Taulukko 9. Kaikkien taiteenalojen perusjoukko ja eri alojen %-osuudet koko maassa.

	N	%
Elokuvataide	274	2 %
Kirjallisuus	452	3 %
Kritiikki	600	4 %
Kuvataide	1 373	9 %
Monialaiset	192	1 %
Musiikki	3 977	26 %
Muu	148	1 %
Näyttämötaide	2 048	13 %
Rakennustaide	2 801	18 %
Taideteollisuus	2 217	14 %
Tanssitaide	681	4 %
Valokuvataide	628	4 %
yhteensä	15 391	100 %

Lähde: Rensujeff 2003, 17.

Taiteilijoiden työn luonnetta kuvaa vakinaisten ja määräaikaistenkin työsuhteiden vähäisyys. Valtaosa (41 %) vastanneista toimi vapaina taiteilijoina. Yrittäjien ja freelancer-asemassa toimivien osuus oli kokonaisuudessaan noin 40 prosenttia. Tilanteella on merkityksensä taiteilijoiden tulonmuodostuksen kannalta. Etelä-Savon vastaajissa oli hieman enemmän työsuhteessa toimivia (22 %) kuin Keski-Suomen vastaajissa (16 %). Keski-Suomessa oli puolestaan enemmän yrittäjiä ja freelancer-asemassa toimivia (43 %) kuin Etelä-Savossa (36 %).

Taulukko 10. Taiteilijoiden työmarkkina-asemia kuvaava jakauma. (taiteilijat Etelä-Savo ja Keski-Suomi)

	N	%
Vakinainen työsuhde	65	20 %
Vapaa taiteilija	136	41 %
Yrittäjä	66	20 %
Freelancer	63	19 %
Yhteensä	330	100 %

Taiteilijoille tyypilliseen työmarkkina-asemaan liittyvä piirre on välttämättömyys tehdä varsinaisen taiteilija-ammatin ohella muuta työtä. Vastaajista yli puolet, noin 60 prosenttia ilmoitti työskentelevänsä yhdessä tai useammassa taiteeseen liittyvässä tehtävässä varsinaisen taiteilija-ammatin lisäksi. Taiteenaloihin liittyvän opetustyön lisäksi vastaajat toimivat seuraavissa tehtävissä: tuottaja, asiantuntijatyö, kustannustyö, konservointi, toimittaja, tekninen työ, sisustussuunnittelu. Opetustyön jälkeen tuotantotehtävät ja asiantuntijatyö olivat yleisimpiä taiteelliseen työhön liittyviä tehtäviä.

Tieteentekijöiden osalta vakinaisessa työsuhteessa olevien osuus oli myös verraten vähäinen. Määräaikaisissa työsuhteissa toimivien osuus oli aineistossa suurin. Työsuhteen – määräaikaisenkin – etuna on tulojen ennustettavuus niinä jaksoina, jolloin työsuhde on voimassa.

Taulukko 11. Tieteentekijöiden työmarkkina-asemia kuvaava jakauma.

	N	%
Vakinainen työsuhde	19	27 %
Määräaikainen työsuhde	44	62 %
Apuraha	8	11 %
Yhteensä	71	100 %

Kaksi kolmannelta vastaajista oli yliopiston palveluksessa ja kolmannes jakautui ammatti-korkeakoulujen, yliopistojen tutkimuslaitosten ja valtion sektoritutkimuslaitosten kesken.

Taulukko 12. Tieteentekijöiden työsuhteita kuvaava jakauma.

Työsuhteet (tieteentekijät)	N	%
Tutkija-opiskelija apurahalla	7	11 %
Tutkija-opiskelija työsuhteessa	10	16 %
Tutkijatohtori työsuhteessa	1	2 %
Tutkija	13	21 %
Erikoistutkija	5	8 %
Professori	10	16 %
Yliassistentti	6	10 %
Lehtori	6	10 %
Assistentti	4	6 %
Yhteensä	62	100 %

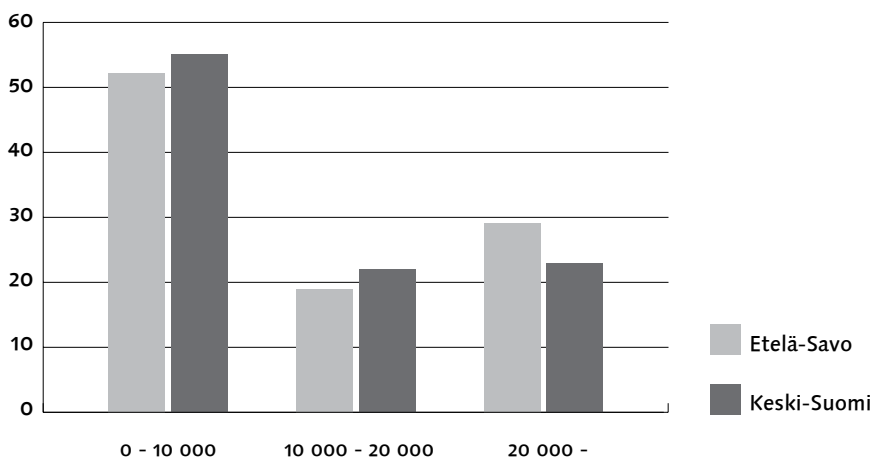
Vastaajista noin 43 prosenttia toimi päätoimisesti tutkijoina ja noin 31 prosenttia opetusviroissa (taulukko 12). Taiteilijoiden ja tieteentekijöiden työmarkkina-asemiin liittyvä yhteinen piirre on apurahojen merkitys tulonmuodostuksessa. Taiteilijoille suunnatun kyselyn aineistossa 64 prosenttia vastaajista oli saanut jonkin/joitakin apurahoja vuodesta 2000 lähtien. Tieteentekijöistä 36 prosenttia oli saanut jonkin/joitakin apurahoja vuodesta 2000 lähtien.

Taiteilijoille ja tieteentekijöille tyypillisimmät työmarkkina-asetukset kuitenkin poikkeavat toisistaan. Taiteilijoille vapaa ammatinharjoittaminen on luonteenomaisempaa kuin tieteentekijöille, jotka useimmiten toimivat vakinaisessa tai määräaikaisessa työsuhteessa. Tilastokeskuksen työssäkäyntiaineistojen perusteella akateemisesti koulutetut – taiteen maisterit mukaan lukien – toimivat pääasiassa palkansaajina julkisella tai yksityisellä sektorilla. Tästä syystä taiteilijoiden tulonmuodostusta sekä siihen vaikuttavia tekijöitä on syytä tutkia seuraavassa tarkemmin.

3.2 Verotettavat tulot taiteilija-ammattista

Taiteilijakyselyn kysymyslomakkeessa pyydettiin ilmoittamaan taiteilija-ammattista saadut verotettavat tulot viimeisimpänä verovuonna tuloluokittain. Tuloluokat luokiteltiin uudelleen kolmeen: alin tuloluokka 0 – 10 000 euroa, keskimäinen 10 000 – 20 000 euroa ja ylin yli 20 000 euroa. Koko aineistossa alimpaan tuloluokkaan sijoittuvia oli hieman yli puolet vastaajista. Yli 20 000 ansaitsevien osuus oli noin 25 prosenttia.

Pylväsdiagrammi 1. Verotettavat tulot taiteilija-ammattista.

Tulojakauma koskee taiteilija-ammattista saatuja verotettavia tuloja. Tulojakauma kertoo, että taiteellisen työn lisäksi taiteilijan on pääosin tehtävä myös muuta työtä saavuttaakseen minimoitointitulon.

3.3 Verotettavat tulot taiteenaloittain

Taulukossa 13 tarkastellaan, mikä merkitys taiteenaloilla on tulojen kannalta. Tätä tarkastellaan maakunnittain, jotta saadaan esiin mahdollisia erityispiirteitä. Maakuntia koskevat tulokset ovat samansuuntaisia kuin koko Suomea koskevat tulokset. Kuvataiteilijoiden taiteilija-ammattista kertyvä ansiotulo oli alhaisin sekä Etelä-Savossa että Keski-Suomessa. Verrattaessa valtakunnallisiin tuloksiin maakunnallinen erityispiirre oli taideteollisten alojen edustajien verraten suuri määrä ja heidän valtakunnallisia lukuja alhaisempi ansiotasonsa. Etelä-Savossa taideteollisten alojen

edustajat ansaitsivat kuitenkin hieman paremmin kuin Keski-Suomessa. Valtakunnallisissa tuloksissa tanssitaiteilijat ja valokuvataiteilijat ovat kuvataiteilijoiden ohella heikoimmassa asemassa. Taulukoista voi välillisesti tulkita, että vapaan taiteilijan asemassa toimivat (kirjailijoiden ja kuvataiteilijoiden tavanomaisin työmarkkina-asema) ansaitsevat vähemmän kuin säveltaiteen ja näyttämötaiteen edustajat, jotka toimivat useammin työsuhteessa.

Taulukko 13. Verotettavat tulot taiteilija-ammattista taiteenaloittain.

	0-10 000				10 000-20 000				20 000-			
	Etelä-Savo		Keski-Suomi		Etelä-Savo		Keski-Suomi		Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kirjallisuus	18	18	11	13	3	8	3	8	1	2	2	6
Kuvataide	36	36	27	31	9	24	9	25	4	8	7	23
Säveltaide	7	7	7	8	5	13	9	25	21	40	5	16
Näyttämötaide	7	7	5	6	4	11	4	11	11	21	13	42
Elokuvataide	4	4	2	2	3	8	3	8	3	6		
Valokuvataide	5	5	2	2	3	8	1	3	1	2	2	6
Tanssitaide	4	4	2	2			1	3	1	2		
Taideteollisuus	15	15	22	25	10	26	5	14	4	8	1	3
Rakennustaide			2	2	1	3			5	10	1	3
Kritiikki	2	2	5	6					1	2		
Monialaiset	2	2	2	2			1	3				
Yhteensä	100	100	87	100	38	100	36	100	52	100	31	100

Taulukossa 14 on esitettyä koko maata kattavasti taiteilijoiden kaikki veronalaiset sekä taiteellisen työn tulot euromääräisesti mediaaniarvona. Taulukko ei ole täysin vertailukelpoinen edellisten maakuntia koskevien taulukoiden kanssa, joissa on esitettyä vastaajien frekvenssit eri tuloluokissa. Se osoittaa kuitenkin suuntaa samankaltaisille päätelmille, joita voi tehdä maakuntia koskevista taulukoista. Samalla taulukko 14 ilmaisee, millä tavoin taiteeseen liittyvä työ korjaa ansiotasoa valtakunnallisen aineiston perusteella tarkasteltuna.

Valtakunnallisten tulosten pohjalta kriitikoiden varsinaisesta taiteilija-ammattista kertyvät ansiot ovat kaikkein alhaisimmat, mutta heidän kokonaistulonsa ovat kuitenkin melko korkeat. Kuvataiteilijoiden alhainen ansiotaso ei korjautu huomattavasti taiteeseen liittyvällä työlläkään (kaikkien veronalaisten tulojen mediaani 11 773 euroa). Valokuvataiteilijat ja kirjailijat ovat mediaaniarvoin mitattuna kuvataiteilijoiden jälkeen heikoimmassa asemassa.

Taiteilijapolitiittisissa tutkimuksissa onkin todettu taiteenaloilla olevan merkitystä tulojen kannalta (ks. Rensujeff 2003). Suomalaisessa taidepolitiikassa valtion harjoittama välillinen taiteilijapolitiikka teattereiden ja orkestereiden julkisen rahoituksen osuuksina vaikuttaa esittävien taiteilijoiden toimintamahdollisuuksiin. Valtakunnallisissa tarkasteluissa näyttämötaiteen ja säveltaiteen edustajien lisäksi arkkitehtien ja elokuvataiteen edustajien ansiotaso on ollut korkein. Kuvataiteessa, valokuvataiteessa, kirjallisuudessa ja tanssitaiteessa ansiotaso jää alhaiseksi. Tämän piirteen voi havaita myös maakuntien tasolla. Taulukko 13 osoittaa, että kirjailijoiden ja kuvataiteilijoiden osuudet alimmassa tuloluokassa ovat suurimmat. Vastaavasti säveltaiteen ja näyttämötaiteen edustajien osuudet ylimmässä tuloluokassa ovat suurimmat. Kriitikoiden, tanssitaiteilijoiden ja valokuvataiteilijoiden alhainen ansiotaso todentuu myös maakuntien tasolla.

Taulukko 14. Taiteilijoiden veronalaiset tulot koko maata koskevassa tutkimustuloksessa.

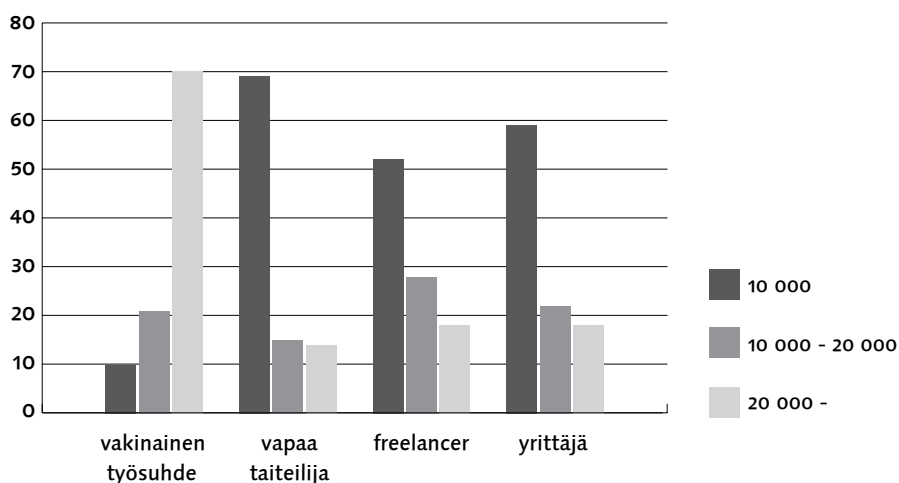
	Kaikki veronalaiset tulot mediaani eur	Tulot taiteellisesta työstä mediaani eur
Elokuvataide	21 864	20 182
Kirjallisuus	16 819	4 205
Kritiikki	28 592	1 682
Kuvataide	11 773	3 532
Monialaiset	20 368	8 409
Näyttämötaide	24 340	22 201
Rakennustaide	26 910	23 546
Säveltaide	25 228	16 819
Taideteollisuus	21 483	15 137
Tanssitaide	16 526	6 728
Valokuvataide	16 819	3 472
Yhteensä	21 767	13 455

Lähde: Rensujeff 2003, 52.

Maakuntaa koskevat tulokset ovat taiteellisen työn tulojen osalta samansuuntaisia kuin koko maata koskevat tutkimustulokset. Taiteenaloilla on merkitystä tulojen kannalta. Näyttämötaiteen, säveltaiteen ja rakennustaiteen edustajat ansaitsevat taiteilija-ammattillaan kohtuullisesti. Kuvataiteilijat ovat sekä valtakunnallisessa että maakunnallisessa tarkastelussa ansiotasoltaan heikoimmassa asemassa. Kirjailijoiden ansiotaso on sekä valtakunnallisesti että maakunnissa alhainen. Maakunnallisena erityispiirteenä on taideteollisten alojen tekijöiden runsas edustus ja heidän alhaisempi ansiotasonsa verrattuna koko maata koskeviin tuloksiin.

Taiteenalan merkitys tulonmuodostuksessa liittyy oleellisesti niihin työmarkkina-asemiin, jotka ovat eri taiteenaloilla luonteenomaisia. Kirjailijat, kuvataiteilijat ja valokuvataiteilijat toimivat pääosin vapaina taiteilijoina. Työmarkkina-asema onkin tärkeämpi selittäjä ansiotasolle kuin sinänsä taiteenala. Näyttämötaiteessa ja säveltaiteessa on tarjolla työsuhteita, joissa määräaikaisinakin tulot ovat ennustettavampia kuin vapaan taiteilijan tai freelancer-asemassa toimivan taiteilijan (ks. pylväsdiagrammi 2).

Pylväsdiagrammi 2. Taiteilijoiden työmarkkina-asetat ja tulot taiteilija-ammattista.

Apurahojen on todettu tutkimuksissa olevan oleellinen osa taiteilijoiden tulonmuodostusta. Apurahat lisäävät erityisesti niiden vastaajien kokonaistuloa, jotka sijoittuvat alimpaan tuloluokkaan. Etelä-Savon vastaajista 61 prosenttia on saanut yhden tai useampia apurahoja, Keski-Suomen vastaajista 69 prosenttia on saanut apurahoja.

3.4 Apurahojen jakautuminen taiteenaloittain

Suomalaisen taidepolitiikan piirteenä on ollut painottaa suora tuki vapaan taiteen harjoittajille, kirjailijoille, kuvataiteilijoille ja säveltäjille. Tämä piirre on havaittavissa edelleen sekä valtakunnallisissa tuloksissa että kyselyaineiston perusteella maakunnassa. Kuvataiteilijat olivat molemmissa maakunnissa suurin yksittäinen apurahansaajaryhmä. Kuvataiteilijoiden ohella kirjailijat ja taideteollisten alojen edustajat saivat suurimman osuuden apurahoista. Tällöin apurahat toimivat osana tulonmuodostusta ja osin korjaavat näiden alojen alhaista ansiotasoa.

Taulukko 15. Apurahojen jakautuminen taiteenaloittain (saadut apurahat vuodesta 2000 lähtien).

	Pitkät apurahat				Lyhyet apurahat				kohdeapurahat				Muita apurahoja			
	Etelä-Savo		Keski-Suomi		Etelä-Savo		Keski-Suomi		Etelä-Savo		Keski-Suomi		Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kirjallisuus	1	20			11	17	5	9	10	11	6	8	5	18	10	43
Kuvataide			4	67	25	38	16	30	32	37	19	26	4	14	5	22
Säveltaide	1	20	2	33	7	11	11	21	10	11	14	19	4	14	2	9
Näyttämötaide					6	9	8	15	8	9	11	15	6	21	3	13
Elokuvataide	1	20			3	5	3	6	5	6	5	7	4	14	1	4
Valokuvataide	1	20			2	3			5	6	4	5				
Tanssitaide					3	5	2	4	2	2	2	3	1	4	2	9
Taideteollisuus	1	20			7	11	8	15	13	15	10	14	3	11		
Monialaiset					2	3			2	2	2	3	1	4		
Yhteensä	5	100	6	100	66	100	53	100	87	100	73	100	28	100	23	100

Taulukossa 16 on esitettyä valtion myöntämien apurahojen jakautuminen taiteenaloittain koko maassa. Koko maata koskien kirjailijat ovat suurin yksittäinen apurahansaajaryhmä valtion apurahoista. Kuvataiteilijat ovat valtion apurahansaajina toisella sijalla.

Taulukko 16. Valtion suoran taiteilijatuon jakautuminen taiteenaloittain vuonna 2000 (%).

Kirjallisuus	31
Kuvataide	22
Säveltaide	11
Näyttämötaide	8
Tanssitaide	6
Taideteollisuus	6
Elokuvataide	5
Valokuvataide	5
Monialaiset	3
Rakennustaide	2
Arvostelijat	1
Yhteensä	100

Lähde: Rensujeff 2003, 117.

Apurahoja koskeva kysymys oli avoin, jolloin vastaaja saattoi ilmaista asiat haluamallaan tarkkuudella. Tällöin osa vastaajista eritteli hyvinkin tarkasti apurahamuodot ja apurahojen myöntäjät. Osa puolestaan ilmaisi vain apurahamuodot tai ylimalkaisesti "lyhyitä apurahoja". Vastauksista eroteltiin kuitenkin omiksi muuttujikseen rahoittajatahot ja laskettiin kyseiset frekvenssit siltä osin kuin tiedot oli saatavissa. Taulukossa 17 on nähtävissä maakunnittain eri rahoittajatahojen osuudet apurahalähteinä. Taulukon tiedot ovat yllä mainitusta syystä vain suuntaa-antavia. Sellaisenaankin voidaan nähdä, että säätiöt ja alueelliset taidetoimikunnat kantavat suurimman vastuun alueilla toimivien taiteilijoiden rahoittamisesta.

Taulukko 17. Apurahalähteet taiteenaloittain.

	Valtion taidetoimikunta				Alueellinen taidetoimikunta				Säätiöt				Muut rahoittajat			
	Etelä-Savo		Keski-Suomi		Etelä-Savo		Keski-Suomi		Etelä-Savo		Keski-Suomi		Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kirjallisuus			1	8	2	6	2	10	7	18	9	23				
Kuvataide			4	31	12	38	3	14	9	24	7	18	5	56	3	21
Säveltaide	1	14	3	23	4	13	5	24	7	18	5	13	1	11	5	36
Näyttämötaide	2	29	2	15	3	9	4	19	6	16	5	13	1	11	2	14
Elokuvataide	1	14	1	8	1	3	3	14	3	8	4	10	1	11	1	7
Valokuvataide			2	15	1	3	2	10	1	3	3	8			1	7
Tanssitaide	1	14			1	3			1	3				11		
Taideteollisuus	2	29			6	19	2	10	2	5	4	10	1		2	14
Monialaiset					2	6			2	5	2	5				
Yhteensä	7	100	13	100	32	100	21	100	38	100	39	100	9	100	14	100

Taulukossa 18 on kuvattuna eri rahoittajatahojen merkitys taiteenaloittain koko maan tasolla. Taulukossa 18 valtion apurahoihin on laskettu sekä valtion että alueellisten taidetoimikuntien rahoitus. Maakuntia koskevissa taulukoissa alueelliset taidetoimikunnat ovat erikseen, säätiöt omana luokkana ja kuntien osuus on luokassa muut rahoittajat. Valtakunnalliset prosenttiosuudet on laskettu kaikista taiteilijoista ja maakunnalliset kyseisiin kysymyksiin vastanneista.

Taulukko 18. Apurahaa eri lähteistä saaneiden taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuonna 2000.

	Valtio	Kunnat	Säätiöt ja muut
	%	%	%
Elokuvataide	18	2	11
Kirjallisuus	77	3	29
Kritiikki	9	2	16
Kuvataide	29	8	22
Monialaiset	30	2	17
Näyttämötaide	8	3	12
Rakennustaide	3	0	11
Säveltaide	7	2	8
Taideteollisuus	8	1	7
Tanssitaide	12	5	9
Valokuvataide	21	10	21
Kaikki taiteilijat	18	3	14

Lähde: Rensu Jeff 2003, 57.

Valtakunnallisesti katsoen valtion osuus on rahoituslähteistä suurin. Maakunnissa sen sijaan säätiöt olivat yksinään suurin rahoituslähde. Kaiken kaikkiaan alueellisten rahoituslähteiden osuus oli maakunnissa kaikkein merkittävin.

Lopuksi (taulukossa 19) yhdistetään vielä apurahoja ja tuloja koskevat muuttujat maakunnittain. Näillä taulukoilla voidaan todentaa, että apurahoja jaetaan eniten niille, joilla taiteilija-ammattin tuottama ansiotaso jää alhaiseksi. Etelä-Savossa korkeintaan 10 000 euroa ansaitsevien osuus apurahansaajista oli 64 prosenttia. Keski-Suomessa vastaava osuus oli 48 prosenttia. Taiteilija-ammattillaan paremmin ansaitsevien osuus apurahansaajista oli silti huomattava, 20 prosenttia, molemmissa maakunnissa.

Taulukko 19. Apurahojen jakautuminen eri tuloluokissa (saadut apurahat vuodesta 2000 lähtien).

	0-10 000				10 000-20 000				20 000-			
	Etelä-Savo		Keski-Suomi		Etelä-Savo		Keski-Suomi		Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Pitkät työskentelyapurahat	2	2	1	2			1	3	2	8	4	17
Lyhyet työskentelyapurahat	35	41	24	41	7	32	13	34	6	23	8	33
Kohdeapurahat	43	51	24	41	12	55	19	50	12	46	10	42
Muita apurahoja	5	6	9	16	3	14	5	13	6	23	2	8
Yhteensä	85	100	58	100	22	100	38	100	26	100	24	100

Taulukko 20. Apurahojen jakautuminen tuloluokittain (saadut apurahat vuodesta 2000 lähtien).

Saadut apurahat yhteensä				
	Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%
0-10 000	85	64 %	58	48 %
10 000 - 20 000	22	17 %	38	32 %
20 000 -	26	20 %	24	20 %
Yhteensä	133	100 %	120	100 %

Rensujeffin tutkimuksessa esitetyt tulokset koko maan tilanteesta viittaavat siihen, että apurahaa saaneiden osuus on suurin taiteenaloilla, joilla on vähiten vakinaisia työsuhteita ja joiden taiteilija-ammattista saadut tulot jäävät osin tästä syystä alimpaan tuloluokkaan. Taulukossa 21 näkyvät myös muut kuin valtion apurahat. Kirjailijoiden ja kuvataiteilijoiden osuus on myös tällä tarkastelulla suurin. Taulukossa on esitetty myös apurahojen keskimääräiset euromäärät, joista voi saada käsityksen apurahojen rahamääräisestä merkityksestä vuosituloissa.

Taulukko 21. Apurahan suuruus keskimäärin (eur) ja apurahansaajien osuus (%) taiteenaloittain vuonna 2000.

	Apurahaa saaneiden osuus	keskiarvo	mediaani
	%	EUR	EUR
Elokuvataide	28	8 720	6 488
Kirjallisuus	79	6 432	5 046
Kritiikki	26	3 412	841
Kuvataide	44	6 702	6 317
Monialaiset	39	5 685	3 700
Näyttämötaide	19	3 883	2 523
Rakennustaide	9	20 185	841
Säveltaide	14	4 433	3 027
Taideteollisuus	14	5 109	2 523
Tanssitaide	27	4 029	3 364
Valokuvataide	36	5 212	3 364
Kaikki taiteilijat	27	6 292	3 868

Lähde: Rensujeff 2003, 56.

Suomalaisessa taidepolitiikassa taiteen suoran tuen jakautumisessa merkityksellisiä piirteitä ovat olleet ikä, sukupuoli, asuinpaikka ja rahoituslähteiden tukien painotukset. Erityisesti valtion apurahoja on ohjautunut enemmän urallaan edenneille kun taas alueelliset taidetoimikunnat ja säätiöt ovat rahoittaneet myös uransa alussa olevia taiteilijoita. Miestaiteilijat ovat myös saaneet apurahoja

useammin kuin naistaiteilijat ja naistaiteilijoiden apurahat ovat olleet keskimäärin pienempiä. Valtion apurahat ovat ohjautuneet pääosin Etelä-Suomessa työskenteleville taiteilijoille ja alueellisten taidetoimikuntien myöntämät varat ovat jakautuneet tasapuolisesti maan eri osien kesken.

Kyselyaineiston perusteella maakunnassa naiset saivat apurahoja hieman useammin kuin miehet. Nuoret ja urallaan edenneet taiteilijat saivat apurahoja sen osuuden verran kuin heitä on tutkimusjoukossa. Kaupungeissa asuvien osuus vastaajista oli 55 prosenttia ja heidän osuutensa apurahansaajista oli 57 prosenttia. Apurahoja jaettiin melko tasapuolisesti kaupungeissa ja muissa kunnissa asuvien kesken. Apurahat jakautuivat melko tasaisesti myös eri koulutusasteilla olevien kesken siten, että korkeakoulutetut ja ammatillisen tutkinnon suorittaneet saivat apurahoja hieman useammin kuin ilman tutkintoa tai kokonaan ilman koulutusta olevat. (Taulukot 24-27 liitteessä)

Koko maata koskevissa tuloksissa valtion apurahat ovat suurin rahoituslähde. Maakunnassa säätiöiden osuus yksittäisenä rahoituslähteenä oli suurin. Alueelliset rahoittajat ovat maakunnassa merkittävimpiä apurahalähteitä. Maakunnassa säätiöt ja alueelliset rahoittajat ovat taiteilijoiden toimeentulon ja sen myötä myös toimintamahdollisuuksien tukiranka.

3.5 Verotettaviin tuloihin vaikuttavia tekijöitä

Suomea koskevissa ja kansainvälisissä taiteilijan asemaan liittyvissä tutkimuksissa on todennettu muutaman perustekijän vaikuttavan taiteilija-ammattista saatuihin tuloihin: sukupuoli, uran pituus, työmarkkina-asema, koulutus ja taideala. (Rensujeff 2003, 46-67) Maakunnista saadut tulokset ovat samansuuntaisia. Alimmassa tuloluokassa (0-10 000 euroa) naisten osuus oli 52 prosenttia ja miesten osuus 48 prosenttia. Miesten suhteellinen osuus kasvoi ylemmissä tuloluokissa. (Taulukko 17 liitteessä)

Uran pituudella oli jonkin verran merkitystä verotettavien tulojen kannalta (taulukko 18 liitteessä). Alimmassa tuloluokassa alle 35- ja yli 35-vuotiaiden keskinäiset osuudet olivat samaa luokkaa kuin kyseisten vastaajien osuudet koko aineistossa (alle 35-vuotiaita 20 %; yli 35-vuotiaita 80 %). Ylemmissä tuloluokissa yli 35-vuotiaiden suhteellinen osuus kasvoi ollen ylimmässä tuloluokassa 87 prosenttia. Uran edetessä tulot todennäköisesti nousevat. Voidaan päätellä, että yli 35-vuotiaiden joukosta tekijöitä on jo valikoitunut muihin ammatteihin. Uran pituus ei välttämättä takaa kohtuullisiakaan tuloja taiteilija-ammattista. Alimmassa tuloluokassa olevien yli 35-vuotiaiden osuus kaikista kysymykseen vastanneista (N = 260) oli suurin, 43 prosenttia.

Asuinpaikkaa koskevan muuttujan avulla selvitettiin ansaitsevatko kaupungeissa asuvat taiteilija-ammattillaan enemmän kuin muissa kunnissa asuvat. On todennäköisempää ansaita taiteilija-ammattissaan kohtuullisesti kaupungissa kuin maaseudulla, kaupungeissa asuvien osuus ylimmässä tuloluokassa oli reilut kolme neljännestä (77 %). Toisaalta kaupungeissa asuminen ei takaa kohtuullisiakaan tuloja. Alimmassa tuloluokassa olevien kaupungissa asuvien taiteilijoiden osuus kaikista kysymykseen vastanneista oli 27 prosenttia, mikä oli suurin prosenttiosuus kaikista vastanneista. Kaupungeissa asuvien taiteilijoiden ansiotaso voi siis olla jopa alhaisempi kuin muissa kunnissa asuvien. Voidaan päätellä, että kaupungissa asuminen yksin ei riitä vaan kaupungissa asumiseen täytyy liittyä myös jokin muu tekijä, esimerkiksi työsuhde taidelaitoksessa, jotta ansiotaso olisi kohtuullinen. (Taulukko 19 liitteessä)

Suhteutettaessa taidealan koulutus tuloluokkiin (taulukko 20 liitteessä) päädytään samankaltaiseen tulokseen. On hyvin todennäköistä, että taidealan korkeakoulututkinnon suorittaneet myös ansaitsevat vähintäänkin kohtuullisesti jo taiteilija-ammattillaan. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus oli ylimmässä tuloluokassa 62 prosenttia. Toisaalta korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus alimmassa tuloluokassa oli vajaa kolmannes (29 %) kun sekä ammatillisen tutkinnon että ilman tutkintoa toimivien osuudet olivat noin 35 prosenttia. Taidealan korkeakoulutus ei siis takaa kohtuullisiakaan tuloja taiteilija-ammattista.

Viitaten aiempiin tutkimuksiin taidealan korkeakoulutus kuitenkin saattaa vaikuttaa kokonaistulojen määrään. Korkeakoulututkinto saattaa antaa paremmat valmiudet toimia erilaisessa taiteelliseen työhön liittyvässä työssä. Taiteellisesta työstä saatuihin tuloihin koulutustasolla ei ole havaittu olevan suurta vaikutusta. Rensujeffin (2003, 65) tutkimuksen aineistosta kävi ilmi, että taidealan korkein ammatillinen koulutus sekä muun alan korkeakoulututkinto vähentää hieman alimpaan kokonaistuloluokkaan kuuluvien osuutta ja nostaa ylimpään tuloluokkaan kuuluvien osuutta. Liitteessä olevan taulukon 20 mukaan maakuntia koskevan aineiston perusteella korkeakoulututkinto vähensi hieman alimpaan tuloluokkaan kuuluvien osuutta ja lisäsi melko paljon ylimpään tuloluokkaan kuuluvien osuutta, kun tarkastelussa oli taiteilija-ammattista saadut tulot. Vakinainen työsuhde taidelaitoksissa tuottaa ennustettavat ja kohtuulliset tulot taiteilija-ammattista. Tämä käy hyvin ilmi myös tästä aineistosta (ks. pylväsdiagrammi 2) ja pätee siis myös tarkasteltaessa taideammattaja maakunnissa.

Sukupuoli, asuinpaikka, koulutus ja työmarkkina-asema ovat tekijöitä, joilla on merkitystä verotettavien tulojen kannalta. Näistä ainoastaan vakinainen työsuhde näyttää takaavan taiteilija-ammattilla ansaitun perustoimeentulon (mikäli työsuhde on kokoaikainen). Uran pituudella ei maakunnan tasolla ole välttämättä ratkaisevaa merkitystä. Korkea-asteen koulutus ja kaupungissa asuminen näyttävät lisäävän ylimmässä tuloluokassa olevien osuutta, mutta samalla kaupungeissa asuvia ja korkeasti koulutettuja on suuri osuus myös alimmassa tuloluokassa.

3.6 Yhteistoiminnan merkitys verotettavien tulojen ja apurahojen kannalta

Suomalaisissa ja kansainvälisissä taiteilijan asemaan liittyvissä tutkimuksissa (ulkomaisista esimerkiksi David Throsby Australiassa ja Ruth Towse Iso-Britanniassa) on käsitelty paljon taiteilijoiden moniammatillisuuteen liittyviä piirteitä. Tässä tutkimuksessa moniammatillisuutta ei nähdä vain ansiotasoa korjaavana tekijänä, kuten taitelijapoliittisissa tutkimuksissa yleensä. Moniammatillisuus ja yhteistyöverkostot nähdään seikkana, joka voi osaltaan mitata taiteen tekemisen kerrannaisvaikutuksia asuinalueella, maakunnassa, kansallisvaltioiden sisällä ja kansainvälisesti. Näitä eri tasoja ei tässä tutkimuksessa voitu tarkkaan eritellä. Sen sijaan huomiota kiinnitettiin siihen, että erilaiset yhteistoiminnan sektorit (kuten koulutus tai media) ja yhteistoiminnan muodot (kuten työsopimukset, näyttelysopimukset tai tekijänoikeussopimukset) tulevat eriteltyä. Kysymyslomakkeella ei saatu myöskään selville yhteistoimintaan liittyviä rahamääriä. Tuloksista ei voida suoraan päätellä mikä olisi taiteeseen sijoitetun rahallisen pääoman tuotto kerrannaisvaikutuksina.

Kysymyslomakkeessa olleen aukeaman laajuuden taulukon avulla saatiin kuitenkin yhteistyösopimusten lukumäärät, joista voitiin laskea summamuuttuja ja edelleen luokiteltu summamuuttuja. Saadut lukumäärät eivät kerro yhteistoiminnan koko määrää, sillä lomakkeessa pyydettiin vain merkitsemään asianomaiset kohdat eikä kertomaan esimerkiksi kuinka monta kutsunäyttelyä vastaaja on pitänyt kuinka monessa museossa. Mahdollista maksimaalista informaatiota on siis kadotettu. Taulukon tarkoituksena oli kuitenkin ennen muuta kartoittaa sitä, kuinka laajalle eri yhteiskunnallisille sektoreille taiteilijoiden toiminta ulottuu.

Yhteistyösopimusten määrää koskeva luokiteltu summamuuttuja yhdistettiin taiteilija-ammattista saatuihin tuloihin. Tällöin voidaan tutkia, onko yhteistoiminnan määrällä merkitystä tulojen kannalta. Tulojen kannalta kannattavin yhteistoiminnan aste voisi olla 3-10 yhteistyösopimusta. Verotettavien tulojen kannalta yhteistoimintaan ei ehkä kannata panostaa enempää. Tätä tulosta saattaisi valaista erään vastaajan kommentti "pitää olla aktiivinen aktiivinen aktiivinen ja sekään ei auta" kuin myös monien vastaajien ilmaisema seikka, että yhteistoiminnasta huolimatta kokonaistulo saattaa jäädä silti liian pieneksi.

Yhdellä yhteistyösopimuksella toimiminen ei sulje pois mahdollisuutta ansaita taiteilija-ammattillaan hyvin. Yli 11 yhteistyösopimuksella toimiminen näytti lisäävän todennäköisyyttä sijoittua ylimpään tuloluokkaan ja vähentävän todennäköisyyttä sijoittua alimpaan tuloluokkaan. Hieman vähempi

yhteistoiminnan aste, 6-10 yhteistyösopimuksella toimiminen, näytti lisäävän todennäköisyyttä sijoittua 10 000 – 20 000 euroa ansaitsevien luokkaan. Yhteistoiminnalla on jonkin verran merkitystä tulojen kannalta. Yhteistoiminnan asteen kasvaessa todennäköisyys sijoittua keskimmäiseen ja ylimpään tuloluokkaan kasvoi. Osa taiteilijoista ansaitsi kuitenkin kohtuullisesti ja hyvin ilman kovin laajoja yhteistyöverkostoja. (Taulukot 21 ja 22 liitteessä)

Kun yhdistetään myönnetyt apurahat ja yhteistyösopimusten määrät saadaan selvempi trendi tiettyihin suuntiin.

Taulukko 22. Myönnetyt apurahat vuodesta 2000 lähtien.

	N	%
Pitkät apurahat	10	4 %
Lyhyet apurahat	97	36 %
Kohdeapurahat	126	47 %
Muita apurahoja	35	13 %
Yhteensä	268	100 %

6-10 yhteistyösopimuksella toimiminen näyttäisi olevan apurahan saamisen kannalta ehkä kannattavin yhteistoiminnan aste. Apurahoja on ohjautunut tällä yhteistoiminnan asteella toimiville suhteellisesti ottaen eniten. Apurahoja ohjautui selvästi suhteessa vähemmän niille, jotka toimivat vain yhdellä yhteistyösopimuksella. Tilanne paranee, kun sopimuksia on vähintään kaksi. 6-10 yhteistyösopimusta näyttäisi olevan apurahojen saamisen kannalta paras yhteistoiminnan aste. Toisin sanoen on huomattavasti todennäköisempää saada apurahoja, jos on aktiivinen ja toimii yhteisössään eri tahoilla. On nähtävissä trendi, jonka mukaan todennäköisyys saada apurahaa lisääntyy huomattavasti yhteistoiminnan asteen lisääntyessä. Samoin todennäköisyys jäädä ilman rahoitusta tai saada vähän rahoitusta kasvaa, mikäli yhteistoimintaa ja verkostoja ei ole. (Taulukko 23 liitteessä)

4. MIKSI TEHDÄ LUOVAA TYÖTÄ?

Taiteilijoille ja tieteentekijöille suunnatuissa kyselyissä annettiin mahdollisuus kertoa, millaiset piirteet omassa työssä motivoivat ja toisaalta millaiset piirteet heikentävät motivaatiota. Näiden vastausten pohjalta voidaan muodostaa kertomus, miksi taiteilija tai tieteentekijä kaikista työskentelyyn tai toimeentuloon liittyvistä hankaluuksista huolimatta tahtoo tehdä luovaa työtä. Mitkä asiat ovat luovan työn ydintä, joiden vuoksi taiteilija tai tutkija on hakeutunut ammattiinsa ja on valmis siinä pysymään.

Kysyttäessä taiteilijan roolista vastaajat korostivat taiteellisen työn lähtökohdan olevan ajattelussa ja tunne-elämän työstämisessä. Taiteilija saa ihmisen näkemään maailman uudella tavalla. Hän voi valaista sokeita pisteitä: hän voi auttaa havaitsemaan tilanteisiin ja ilmiöihin liittyviä vaiettuja, kiusallisia, hankalasti havaittavia tai sisäisesti ristiriitaisia piirteitä. Taiteilija edesauttaa kykyä oivaltaa ja ajatella, hän synnyttää keskustelua, tunnistaa heikkoja signaaleja ja yhdistää näitä laajempiin yhteyksiin. Taiteilija myös palvelee yleisöä lohduttamalla, pukee kollektiivisia tunteita sanoiksi, kuviksi ja teoiksi. Taiteelliseen työhön liittyy elämää tulkitseva ja arvioiva piirre. Tätä voisi kuvata seuraavalla sitaatilla: "että voisi olla riittävän kaukana, niin että ymmärtäisi mitä tapahtuu lähellä". Taiteilijan työtä voi pitää ajatteluna ja tunne-elämän työstämisenä, jossa ympäröivää todellisuutta arvioidaan riittävän etäännytetystä perspektiivistä.

Taiteilijayhteisön merkitys liittyy erityisesti tähän taiteellisen työn ydinalueeseen. Kollegat toimivat kriitikkoina, avaavat uusia näkökulmia: kollegaverkosto on tärkeä erityisesti ajattelua ja ymmärrystä edesauttavana yhteisönä. Yhteistyö kollegojen ja eri tahojen kanssa voidaan nähdä lähteenä, joka tuottaa materiaalia työskentelyyn. Taiteilija odottaa kuitenkin edelleen voivansa ajatella ja tulkita itsenäisesti. Taiteilijan roolin voi ymmärtää myös asiana, jota kukaan ei voi antaa vaan jonka taiteilija itse määrittelee.

Taiteilijat arvioivat myös yleisempiä ajassa näkyviä piirteitä. Vastauksissa kommentoitiin tilannetta, että taiteellinen työ on alana tuottamaton ja sellaisena julkisen tuen supistusten kohde. Päätäjillä on taipumus laskea kustannuksia toiminnasta, jonka arvoa ei voida mitata määrällisesti. Vastaajat näkivät omankin kiireensä osana yleistä työolosuhteiden muutosta kaikilla sektoreilla, mikä herättää pohtimaan pidetäänkö ihmistä koneena, joka voidaan korvata uudella vanhan kuluessa loppuun. Näissä olosuhteissa huolestuttaa, ovatko taiteilijatkin menettämässä rohkeutensa ajatella itsenäisesti ja luottaa omaan näkemykseensä. Konkreettinen esimerkki on kirja-ala, jossa kustannussyklin nopeutuminen johtaa apurahakausien lyhentymiseen ja oletukseen nopeammasta julkaisutahdistista. Voi syystä pohtia, mikä merkitys kirjailijan koko tuotannon kannalta olisi, että suunnittelun ja kirjoittamisen jaksot olisivat pidempiä. Monet myös tekivät selväksi, että he katsovat taiteellisen työn luonteen poikkeavan oleellisesti liiketoiminnallisesta logiikasta.

Tieteentekijät arvottivat akateemisen vapauden edelleen korkealle. Tätä voisi vastausten perusteella kuvata seuraavasti. Tutkijaa motivoi mahdollisuus pohtia asioita, jotka eivät tällä hetkellä vielä ole oleellisimpia tai yleisesti tunnettuja. Häntä motivoi myös mahdollisuus lisätä ymmärrystä tutkimistaan asioista. Paras palkinto voi olla oivallus jostakin, jota kukaan ei ole aikaisemmin ymmärtänyt. Luontaisen uteliaisuuden tyydyttäminen ja vastausten etsiminen itseä askarruttaviin kysymyksiin voi olla syy päätyä tutkijan ammattiin ja motivoitua työstä. Tutkijan motivaatiossa keskeistä on mahdollisuus tehdä tutkimustyötä itsenäisesti ja tutkia asioita, jotka kiinnostavat ennen kaikkea itseä. Tutkijalle avautuu kuitenkin myös mahdollisuus vaikuttaa kansallisesti ja kansainvälisesti – toimia viestinviejänä yliopiston ja muun yhteiskunnan saumakohdassa. Tämä mahdollisuus lisää tutkimustyön mielekkyyttä. Joillekin erityisen palkitsevaa voi olla myös se, että voi vastata tutkimustuloksellaan asiakkaan käytännölliseen tiedontarpeeseen.

Tutkijan ja opettajan ammattiin sinänsä sekä työyhteisöön liittyy myös pulmia, joiden vuoksi yli puolet vastaajista (58 %) olisi valmis vaihtamaan alaa tai siirtymään pois yliopistolaitoksessa tehtävästä tutkimus- ja opetustyöstä. Vastaajista noin 36 prosenttia katsoi mahdolliseksi pysyä julkisen sektorin palveluksessa, vaikka siirtyisi pois yliopistosta. Vastaajista 49 prosenttia voisi siirtyä elinkeinoelämän piiriin. Vastaajista 15 prosenttia voisi siirtyä yhdistyksen tai säätiön palvelukseen.

Kysyttäessä syitä siirtymiseen yliopistosta tai tutkimuslaitoksista muualle, tutkimustyötä sinänsä pidettiin kiinnostavana ja hyvänä, mutta kuitenkin vain yhtenä vaihtoehtona. Monilla olisi halua kehittää ammattitaitoaan ja osaamistaan myös muulla sektorilla. Työsuhteen epävarmuus on pakottava seikka, joka ajaa pois yliopistosta ja tutkimustyöstä, vaikka useimmat näin vastanneista mielellään jatkaisivat. Osalle vastanneista tutkimustyön luonteen negatiiviset puolet (esim. työyhteisön epädynaamisuus, yksipuoliset työtehtävät, kilpailu, rahoituksen metsästäminen, tutkimus puuhasteluna) korostuivat siinä määrin, että ne saavat harkitsemaan siirtymistä muualle.

4.1 Luovan työn kiehtovuus ja kurjuus

Taiteilijoiden asemassa korostuu toimeentulon epävarmuus. Tieteentekijöiden asemassa korostuu puolestaan uranäkymien epävarmuus. Tästä huolimatta taiteilijoilla ja tutkijoilla on vahva sisäinen motivaatio tehdä luovaa työtä.

Onko taiteilijan ja tutkijan luovuudessa joitain toisistaan poikkeavia ominaispiirteitä? Tekeekö tutkija löytöjä ja oivalluksia jotka poikkeavat kaikesta aikaisemmasta? Näkeekö taiteilija ainoastaan olemassa olevan todellisuuden uudella tavalla? Molemmat tekevät hyppyjä johonkin mahdolliseen, toisenlaiseen, todellisuuteen. Taiteilija rakentaa fiktiivistä todellisuutta ja tutkija esittää kysymyksiä aikaisemmasta poikkeavalla tavalla, mikä mahdollistaa myös aikaisemmasta poikkeavat löydöt. Silti sekä taiteilijan että tutkijan on tunnettava se traditio, jonka puitteissa tekevät työtään. Tradition merkitystä luovuudelle voisi kuvata seuraavasti: on kiivettävä jonkun hartioille, josta voi nähdä pidemmälle kuin se, jonka hartioilla seisoo.

Hannah Arendtin ajatuskuvion mukaisesti toiminta *action*, siihen liittyvät piirteet ovat kenties seikka, joka taiteilijaa ja tutkijaa omassa luovassa työssään kiehtoo eniten. Luovan työn erityisiin etuoikeuksiin kuuluu mahdollisuus löytää ja oivaltaa jotain uutta, jota ei ole ollut koskaan aikaisemmin. Taiteilijan ja tutkijan työhön liittyy paljon välttämättömiä rutiinitehtäviä. Teoksen tai tutkimuksen aikaansaaminen on myös artefaktin teknistä valmistamista ja usein hyvin yksinäistä puurtamista. Työn juju on kuitenkin se, että tämä puurtaminen saattaa johtaa oivalluksiin ja aloitteisiin joita ei ole ollut ennen. Ammatillisten yhteisöjen merkitys on myös tärkeä uuden löytämisessä. Kyselyn perusteella taiteilijoita ja tutkijoita motivoi työssään mahdollisuus olla osa oman alan ja muiden alojen yhteisöjä, joiden myötä syntyy mahdollisuus hahmottaa omaa työtä uudella tavalla.

Luovan työn kielteiset puolet liittyivät toimeentuloon ja uranäkymiin, mutta myös itse työn luonteeseen. Taiteilijat kokivat, että heidän työtään ei nykyisessä tilanteessa arvoteta sen omilla kriteereillään, taiteellisen työn ominaislaatuja ei oteta täysin huomioon. Tutkijoilla on suuremmat mahdollisuudet työllistyä eri aloille asiantuntija-ammatteihin. Tämä näkyi kyselyssä siten, että tutkimustyötä pidetään vain yhtenä mahdollisuutena muiden joukossa eikä akateemisia työympäristöjä myöskään ihannoida verrattuna muihin työyhteisöihin.

Luovan työn tekijällä on kenties muita ammatteja laajemmat vapaudet määrittää ne painotukset, joita tarvitaan työhön liittyviin välttämättömiin rutiininomaisiin toimiin, yksinäiseen puurtamiseen valmistettavan artefaktin kimpussa ja toisaalta vapaaseen keskusteluun ja toimintaan, uusien avauksien itsenäiseen hahmottamiseen ja uuden tiedon löytämiseen. Tämä vapauden mahdollisuus on luovassa työssä seikka, joka kiehtoo ja motivoi jatkamaan uralla.

5. YHTEISTYÖ - LUOVAN TYÖN KERRANNAISVAIKUTUKSET

Innovaatiopoliittisen ajattelumallin mukaan taiteessa ja tieteessä on vahvaa potentiaalia nousta aloiksi, jotka toimivat nykyisessä globaalissa kilpailun olosuhteissa talouselämän vetureina. Tämän potentiaalinen toteuttaminen edellyttää taiteilijoilta ja tieteentekijöiltä kuitenkin yhteistyösuhteita elinkeinoelämän ja muiden yhteiskunnallisten sektoreiden kanssa. Innovaatiopoliittisessa ajattelumallissa eri alojen (ts. erilaista rationaalisuutta edustavien toimijoiden) välisen yhteistyön tuloksena ideoista voi syntyä taloudellista kehitystä ylläpitäviä innovaatioita. Tämän käsityksen mukaan innovaatioita ei välttämättä synny ilman erilaisia arvoja ja toimintakulttuureja edustavien ammattilaisten vuorovaikutusta.

Taiteen ja tieteen tekemisessä yhteistyösuhteiden ylläpitämisessä on pitkä perinne ja eri taiteenaloille ja tutkimusaloille luonteenomaiset piirteensä. Näitä yhteistyösuhteita luodaan ja ylläpidetään puhtaasti taiteellisista tai akateemisista syistä. Taiteilija-ammattien yhteistyösuhteissa on myös tulonmuodostuksen epävarmuuteen liittyviä realiteetteja. Tulonmuodostukseen liittyvä epävarmuus on taiteilija-ammateissa piirre, joka pakottaa taiteilijan luomaan verkostoja ja työsuhteita muuallekin kuin puhtaasti taiteilija-ammattiin liittyville tahoille. Tieteentekijöiden osalta yhteistyösuhteiden luonne riippuu osin tieteenalasta ja tutkimusalasta sekä tutkijan omasta orientaatiosta akateemisessa työssään.

Taiteilija-ammateille on todettu olevan tyypillistä usean työn tekeminen samanaikaisesti. Kansainvälisissä ja suomalaisissa tutkimuksissa tyypillisimpänä syynä moniammatillisuudelle on todettu olevan riittävän toimeentulon hankkiminen. (Throsby 2001, 100-102, Towse 1996, 10-11) Suomalaisten tutkimustulosten mukaan suurimpana syynä moniammatillisuuteen on tulojen vähäisyys varsinaisesta taiteellisesta työstä. Taiteeseen liittyvää työtä tehdään kuitenkin myös taiteilija-ammattiin liittyvistä syistä. Toimiminen useassa ammatissa lisää ja turvaa työmahdollisuuksia tulevaisuudessa, pitää yllä ja monipuolista ammattitaitoa ja antaa mahdollisuuden yhteisyyden kokemiseen. (Rensujeff 2003, 40-41) Minkkisen (1999, 14-17) tutkimuksessa valtion apurahan saajista suhteellisen harvat tekivät apurahavuonna ainoastaan taiteellista työtä. Suurin osa teki taiteellisen työnsä ohella siihen liittyvää työtä, kuten opetustyötä. Pääasiallinen syy taiteellisen toiminnan ulkopuoliseen työhön oli taloudellinen. Noin neljäsosalle kyselyn vastaajista syy taiteellisen toiminnan ulkopuoliseen työhön oli muu kuin taloudellinen, esimerkiksi kiinnostus muuhun alaan.

Luovien ammattilaisten työmarkkinoilla toimimisen preferenssit poikkeavat monien muiden alojen ammattilaisten preferensseistä. Taiteilijat samoin kuin akateemiset tutkijat tekevät säännönmukaisesti työtä enemmän kuin tuloihin nähden voisi olettaa. Säännönmukainen ylityö viittaa siihen, että työ on itsessään palkitsevaa. Taiteilijat valitsevat taiteellisen työn ulkopuolista työtä, jossa voi suhteellisen nopeasti ansaita toimeentuloa ja samalla saada riittävästi aikaa varsinaiseen taiteelliseen työhön. Mikäli muusta työstä saatava ansiotaso nousee, taiteilijat vähentävät tämän työn osuutta ja lisäävät taiteellisen työn osuutta. Taiteilijat eivät toimi työmarkkinoilla maksimoidakseen tuloaan vaan mahdollistaakseen luovan työn tekemisen. (Throsby 2001, 102; Towse 1996, 14)

Korkeakoulututkimuksessa yliopistomallin muutosta on kuvattu kohdistamalla huomio siihen, miten muutostrendit näkyvät tutkijoiden ja opettajien kokemuksissa työnsä luonteesta (Hakala ym. 2003; Pirttilä & Eriksson-Piela 2004; Aittola & Ylijoki 2005). Luoville tutkimusorganisaatioille on todettu olevan yleistä tutkijoiden vapaus seurata omia näkemyksiään sekä voimakas sitoutuminen tutkimukseen, joka seuraa niin ikään henkilökohtaisesta kiinnostuksesta. Akateemisista työtä leimaavat kuitenkin autonomian väheneminen, työmäärän lisääntyminen, ajanhallinnan ongelmat ja työn sirpaloituminen. Työsuhteen epävarmuus ja uranäkymien heikkous ovat myös yliopistotyössä tyypillisiä kokemuksia. Pulmistaan huolimatta tutkijanura on edelleen houkutteleva. Uralla jatkaminen tai akateemisen ylityön määrä ovat hankalasti selitettävissä. Hyvin tehtyä työtä tai vapaa-ajan uhraamista

ei palkita rahalla eikä välttämättä pysyvämällä työsuhteellakaan. Akateemisessa työssä itsessään on jokin viehätys, joka lieventää työn kielteisiä piirteitä. Ylijoki ja Aittola (2005) katsovat, että kokemuksta akateemisen työn mielekkyydestä pitää yllä edelleen mahdollisuudet toimia perinteisten yliopistoideaalien mukaan. Akateemista työtä motivoivat edelleen uuden tiedon etsiminen, mahdollisuus vapaaseen tutkimukseen, sivistyksen vaalimiseen ja kriittisen ajattelun kehittämiseen. Mäntylän ja Päiviön (2005) tapaustutkimuksessa pyydettiin tietyn ainelaitoksen tutkija-opettajia kirjoittamaan akateemisen työn toivoa herättävistä piirteistä. Kertomuksissa korostuivat akateeminen vapaus, itsenäisyys ja yhteisöllisyys. Akateemisen vapauden ihannetta voidaan kuvata pitkäjänteisenä omistautumisena omaan uteliaisuuteen perustuvien kysymysten ratkaisemiseen. Akateemisen vapauden puitteissa tutkijat pyrkivät säilyttämään riittävän liikkumatilan ja mahdollisuudet määritellä itse oman tutkimuksen ehtoja. Itsenäisyys liittyi kertomuksissa kunnianhimoisena ja pitkäjänteisenä "oman jutun", tutkijaidentiteetin ja kirjoitustyylin etsimisenä sekä omien selviytymistapojen uudistamisena. Tutkimusta ei tehdä kuitenkaan sosiaalisessa tyhjiössä, kammiossa eikä myöskään norsunluutornissa vaan oman työyhteisön vastavaroisten suhteiden puitteissa. Tutkijat eivät toivoneet niinkään huipputuloksia ja suurta menestystä akateemisessa maailmassa tai sen ulkopuolella vaan sitä, että heidän tutkimuksellaan voisi olla merkitystä.

Hakalan ym. (2003) kyselytutkimus ainelaitosten johtajille osoittaa tieteenalojen välisiä eroja tutkimuskulttuurin muutoksessa. Tieteenalakulttuurit eroavat toisistaan ajatellen niihin kohdistuvia yhteiskunnallisia intressejä sekä näiden intressien myötä tapahtunutta muutosta yliopistotyön arjessa. Tieteenalat voidaan tässä mielessä jakaa kolmeen ryhmään. Tekniikka, luonnontiede ja lääketiede ovat aloja, joihin kohdistuu eniten markkinoiden odotuksia sovellettavuudesta. Maa- ja metsätaloustieteet sekä yhteiskuntatieteet muodostavat ryhmän, johon kohdistuu muita enemmän julkisen hallinnon intressejä. Kolmantena humanistiset tieteet ovat ryhmä, johon kohdistuu hyvin vähän yhteiskunnallisia tai kaupallisia odotuksia. Humanistisissa tieteissä yhteistyö toteutuu muita aloja enemmän yliopistoinstituution sisällä. Tulokset tieteenalakulttuurien eroista kertovatkin eri alojen tuottaman tiedon hyödynnettävyysspotentiaalista eikä niinkään niiden aktiivisuuden asteesta. Tulokset osoittavat myös akateemisten työyhteisöjen kykyä sopeutua ja sovittaa omia itsenäisiä tutkimusintressejään ulkopuolelta kohdistuviin odotuksiin.

Hakalan ym. (2003, 61-65) tutkimuksen tulokset eivät tue ajatusta nk. episteemisestä siirtymästä, jossa käytännöllinen tai yhteiskunnallinen käyttökelpoisuus olisi tutkijoiden omien arvostusten tärkein kriteeri. Muutokset saattavat olla myös tieteenala- ja organisaatiokohtaisia. Kaikilla heidän tutkimillaan tieteenaloilla osoittautui, että perinteisiä hyvän tutkimuksen kriteerejä (metodinen luotettavuus, omaperäisyys ja innovatiivisuus) pidettiin tärkeinä hyvän tutkimuksen ominaisuuksina. Tutkimuksen yhteiskunnallinen merkitys arvotettiin kaikilla aloilla varsin korkealle, mutta erityisesti yhteiskuntateiteilijöiden ja maa- ja metsätaloustieteilijöiden parissa. Teollista ja kaupallista sovellettavuutta pidettiin tekniikan alan tutkijoiden parissa erityisen tärkeänä. Sovellettavuus oli vähiten arvostettu ominaisuus humanisteilla ja yhteiskuntatieteilijöillä. Episteemisen siirtymän sijaan Hakala ym. esittävät, että tehokkuutta, tuottavuutta ja sovellettavuutta voidaan pitää perinteisten hyvän tutkimuksen kriteerien "rinnakkaisnormeina".

5.1 Yhteistyön volyymit

Tämän tutkimuksen kyselyaineiston perusteella taiteilijat toimivat melko paljon yhteistyössä julkisen sektorin toimijoiden, elinkeinoelämän ja järjestöjen kanssa opetustyön ollessa kuitenkin kaikkein merkittävin yhteistoiminnallisuuden muoto. Alla oleva jakauma ja yhteistyötahot voivat toimia myös professionaalisuuden mittareina (apurahojen lisäksi). Professionaalisuuden mittareita voivat olla sopimukset taidelaitosten (esittävän taiteen osuus), museoiden, gallerioiden, äänitetuotanto- ja kirjankustannusyritysten kanssa. (Yhteistyösopimusten lukumäärä kertoo, että taiteilijalla ylipäätään on esimerkiksi tekijänoikeussopimuksia äänitetuotantoyritysten kanssa. Aineisto ei kerro kuinka monta tällaista sopimusta ja kuinka monelle yritykselle yksittäisellä taiteilijalla on.) Kansainvälinen toiminta

kertoo osaltaan professionaalisuuden asteesta maakunnissa. Maakuntien luvut taulukossa 23 ovat hyvin samansuuntaisia, jolloin voidaan olettaa, että vastaajien otos kuvaa melko hyvin tilannetta perusjoukossa.

Etelä-Savossa taiteilijat toimivat hieman enemmän opetustyössä, yhteistyössä julkisen sektorin ja järjestöjen kanssa kuin Keski-Suomessa. Heillä oli myös enemmän kansainvälisiä yhteistyökumppaneita ja -sopimuksia. Keskisuomalaisilla taiteilijoilla oli prosentuaalisesti hieman enemmän näyttelytoimintaa ja yhteistyötä median kanssa. Heillä oli sekä lukumääräisesti että prosentuaalisesti enemmän kustannussopimuksia. Kaiken kaikkiaan näiden maakuntien taiteilijoilla oli jokaisella keskimäärin 6 yhteistyösopimusta eri puolille. Taiteilijat eivät maakunnissakaan ole eristäytyneitä vaan aktiivisia toimijoita omalla alueellaan. Taulukko osoittaa, että he toimivat sekä professionaalisesti omalla alallaan että erilaisissa palvelutehtävissä tukien oman alueensa elinkeinorakennetta sekä julkista elämää.

Taulukko 23 on rakennettu periaatteella, että luovat ja esittävät taiteet sekä taideteolliset alat ovat taiteellisen luovuuden ydintä. Nämä ovat toiminnan alueita, joista lähtee ajatuksia tai valmiita teoksia välitettäväksi eteenpäin. Museot, galleriat, äänitetuotanto, kustannustoiminta ja kulttuuritapahtumat ovat eräänlaisia taiteellisen työn välittäjiä ja alla olevista sektoreista kaikkein lähimpänä varsinaista luovan toiminnan ydintä. David Throsby (2001) kuvaa taulukossa 23 olevaa listausta kehänä (ks. myös Loisa 2003, 169), jossa taiteilija lähettää ajatuksensa maailmaan, mikä on ikään kuin veteen putova pisara. Pisara saa aikaan pakenevien kehämäisten aaltojen sarjan. Tutkimuksen lähtökohtauksena oli, että luovan työn vaikutus "säteilee" tällä tavoin pidemmälle kuin vain taiteellisen työn välittäjille.

Taulukko 23. Taiteilijoiden yhteistyösopimusten määrä sektoreittain.

	Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%
Luovat taiteet	95	11 %	75	11 %
Esittävät taiteet	89	10 %	73	11 %
Taideteollisuus	51	6 %	38	5 %
Museot, galleriat	112	13 %	99	14 %
Äänitetuotanto	9	1 %	16	2 %
Kustannustoiminta	14	2 %	20	3 %
Kulttuuritapahtumat	67	8 %	55	8 %
Korkea-asteen ja ammatillinen koulutus	70	8 %	54	8 %
Muu koulutus	115	13 %	70	10 %
Media	58	7 %	54	8 %
Julkisen sektori	40	5 %	24	3 %
Elinkeinoelämä	53	6 %	48	7 %
Järjestöt	71	8 %	46	7 %
Kansainvälinen toiminta	36	4 %	23	3 %
Yhteistyösopimuksia yhteensä N	880	100 %	695	100 %
Vastaajien lukumäärä	161		118	

Yhteistyösopimusten määrän perusteella tieteenekijät ovat taiteilijoita verkostoituneempia. Yhteistyötahoja voitaisiin ryhmitellä siten, että valtionhallinto näkyy suurimpana yhteistyötahona, johon yhteistyösopimuksia oli 10 prosenttia. Ammattikorkeakoulut ja muut koulutusyksiköt voidaan ryhmitellä yhteen, joihin yhteistyösopimuksia oli samoin 10 prosenttia. Kunnallishallintoon yhteistyösopimuksia oli 8 prosenttia ja yrityksiin 7 prosenttia. Kotimaiset ja kansainväliset aikakauslehdet sekä kansainväliset tiedekustantamot ovat tieteenekijöille professionaalisesti meritoivia yhteistyösuhteita samoin kuin esimerkiksi kuvataiteilijalle näyttelytoiminta.

Yhteistyösopimuksia aikakauslehdistöön ja tiedekustantamoihin oli yhteensä 11 prosenttia, kotimaisiin ja ulkomaisiin tutkimuslaitoksiin 10 prosenttia, ulkomaisiin yliopistoihin 4 prosenttia. Taidelaitokset, kustannusyrietykset, kulttuuritapahtumat ja media voidaan ryhmitellä yhteen kulttuurin toimialaksi,

joihin yhteistyösopimuksia oli yhteensä 8 prosenttia. Ryhmittelisin poliittiset puolueet, maakuntien liitot, yhdistykset ja säätiöt yhteen kansalaisyhteiskunnan tai kolmannen sektorin yhteistyötahoksi, joihin sopimuksia oli yhteensä 10 prosenttia. Tieteentekijöillä oli aineiston perusteella yhteistyösuhteita tasaisesti eri sektoreille eikä mikään näistä korostu kovin voimakkaasti. Valtionhallintoa (keskus- ja aluehallinto yhdessä) voidaan pitää suhteellisen yhtenäisenä yksittäisenä yhteistyötahona, jonka merkitys korostui aineistossa jossain määrin.

Taulukko 24. Tieteentekijöiden yhteistyösopimusten määrä sektoreittain.

	N	%
Yliopistot	167	18,4 %
Ammattikorkeakoulut	48	5,3 %
Muut koulutusyksiköt	40	4,4 %
Suomen Akatemia	19	2,1 %
Yritykset	68	7,5 %
Kotimaiset aikakauslehdet	38	4,2 %
Kansainvälinen aikakauslehdistö	49	5,4 %
Kansainväliset tiedekustantamot	13	1,4 %
Ulkomaiset yliopistot	42	4,6 %
Äänitetuotantoyritykset	4	0,4 %
Kirjankustannusyrietykset	39	4,3 %
Taidelaitokset	3	0,3 %
Kulttuuritapahtumat	9	1,0 %
Media	21	2,3 %
Poliittiset puolueet	9	1,0 %
Kuntayhtymät	32	3,5 %
Kunnat	43	4,7 %
Maakuntien liitot	27	3,0 %
Valtion aluehallinto	40	4,4 %
Valtion keskushallinto	52	5,7 %
Yhdistykset	42	4,6 %
Säätiöt	14	1,5 %
Kotimaiset tutkimuslaitokset	47	5,2 %
Ulkomaiset tutkimuslaitokset	40	4,4 %
Yhteensä	906	100,0 %
Vastaajien lukumäärä yhteensä	84	

Taulukossa 25 on kuvattuna työsopimusten määrät muualla kuin yliopistossa. Oletuksena on, että työsopimuksen myötä yhteistyö on intensiivisempää. Tutkimuslaitoksiin työsopimuksia oli 19 prosenttia, valtion hallintoon 13 prosenttia, kunnallishallintoon 19 prosenttia ja yrityksiin 12 prosenttia.

Taulukko 25. Työsopimusten lukumäärä muualla kuin yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa.

	N	%
Muut koulutusyksiköt	4	8,3 %
Suomen Akatemia	2	4,2 %
Yritykset	6	12,5 %
Ulkomaiset yliopistot	4	8,3 %
Kirjankustannusyrietykset	1	2,1 %
Kuntayhtymät	3	6,3 %
Kunnat	6	12,5 %
Maakuntien liitot	1	2,1 %
Valtion keskushallinto	4	8,3 %
Valtion aluehallinto	2	4,2 %
Ulkomaiset tutkimuslaitokset	4	8,3 %
Kotimaiset tutkimuslaitokset	5	10,4 %
Säätiöt	2	4,2 %
Yhdistykset	2	4,2 %
Kansainvälinen ja kotimainen aik.lehdistö	2	4,2 %
Yhteensä	48	100,0 %

Taulukossa 26 on eriteltyä eri sopimusmuotojen tai tehtäväalueiden painotus yhteistyössä (yhteenlaskettuna maininnat eri sopimusmuodoista). Taulukosta käy ilmi, että kertaluontoisten tehtävien osuus on yhteistyössä suurin (28 %) asiantuntijatyön osuuden ollessa toiseksi suurin 26 prosenttia. Taulukon perusteella voidaan päätellä, että tieteentekijän tyypillisimmät yhteistyön muodot ovat opetusvierailut, esitelmät, asiantuntijalausunnot ja jäsenyydet. Yliopistojen innovaatiostrategioissa esille tuotujen immateriaalioikeuksien osuus yhteistyöstä oli tämän aineiston perusteella marginaalinen. EU-hankkeet, kustannussopimukset, luottamustoimet ja konsultointi näkyivät aineistossa keskenään melko samalla painotuksella. Näiden osuus oli kuitenkin huomattavasti vähäisempi kuin kertaluontoisten tehtävien tai asiantuntijatyön.

Taulukko 26. Yksittäisten sopimusten lukumäärä.

	N	%
EU-hankkeet	75	8,3 %
Immateriaalioikeudet	20	2,2 %
Asiantuntijatyö	238	26,3 %
Kustannussopimukset ja julkaisupäätökset	62	6,8 %
Vaihtosopimukset	15	1,7 %
Luottamustoimet	72	7,9 %
Konsultointi	62	6,8 %
Kertaluontoiset tehtävät	252	27,8 %
Tutkimusrahoitus (Suomen Akatemia)	14	1,5 %
Työsopimukset yliopisto	43	4,7 %
Työsopimukset amk	5	0,6 %
Työsopimukset muut	48	5,3 %
Yhteensä	906	100,0 %
Vastaajien lukumäärä yhteensä	84	

Lomakkeessa pyydettiin kuvailemaan yhteistoiminnan luonnetta. Vastauksista (N=39) voidaan poimia muutamia esimerkkejä, jotka antavat viitteitä vastaajan edustavan tiettyä ryhmää. Väitöskirjaansa valmistelevalle tutkijalle työntekijän yhteistyösuhde liittyivät seuraavasti: "Jatkotutkimus yliopiston apurahalla ja sivutoimista tuntiopetusta laitoksella (1 kurssi tänä keväänä), viime syksynä kaksi kurssia ja vierailuluento ammattikorkeakoululla". Seuraava esimerkki sopinee senioritutkijalle työntekijän: "Julkaisujen referointi, väitöskirjojen tarkastus, työssäoppijoiden ohjaus, asiantuntijatehtävät erilaisissa hankkeissa." Senioritutkijalle etabloituneempia yhteistyösuhdeita kuvaa myös seuraava: "Kansainvälinen tutkijoiden välinen yhteistyö, referee-lausunnot, tieteelliset julkaisut, konsultointi tutkimusasiasta ministeriöön ja eri tutkimuslaitosten välillä, oman tieteenalan esittely kouluissa, kansainväliset

tieteelliset esitelmät, kansalliset tieteelliset esitelmät, ammattikorkeakoulun opiskelijoiden oppilastöiden ohjaus." EU-rahoitteisissa hankkeissa mukana olevan tutkija-opettajan yhteistyösuhteita voidaan kuvata seuraavasti: "Kertaluontoisia projekteja, laajuudeltaan henkilötyöviikosta useisiin henkilötyövuosiin; suurimmat hankkeet EU-projekteja, joissa useita kansainvälisiä yhteistyökumppaneita (yrityksiä, tutkimuslaitoksia, ympäristökeskuksen, teknologiakeskuksen edustajia)." Seuraava sitaatti on esimerkkinä alueelliseen kehittämistyöhön orientoituneen tutkijan työkuvasta: "Verkostojen rakentaminen, asiantuntijana toimiminen seudullisessa ja alueellisessa kehittämisessä, kehittämisprosessien ohjaus ja neuvonta. Yhteistyö on jatkuvaa ja pysyväluonteista."

Kuvasin yllä vastauksista löydettäviä luokkia, jotka viittaavat yleisempiin ryhmiin, joko ammatillisen hierarkian tai tutkimustyön orientaation suhteen. Vastaajissa on henkilöitä, jotka ovat orientoituneet alueelliseen työhön joko yritys yhteistyön, tuotekehitysprojektien, seudullisten kehittämishankkeiden, EU-hankkeiden ja koulutushankkeiden puitteissa. Vastaajissa on myös niitä, jotka ovat suuntautuneet tuottamaan opinnäytteen tai vaikuttamaan omaan tutkimusalaansa liittyvien asioiden kehitykseen tiedeyhteisön sisäisten yhteistyösuhteiden puitteissa. On myös mahdollista, että tutkija on orientoitunut alueelliseen työhön ennemminkin harrastuneisuutensa kuin työtehtäviensä puitteissa, jolloin tutkijan ammattipätevyydellä on välillistä merkitystä aluekehityshankkeissa.

5.2 Yhteistyön merkitys luovan työn kannalta

Rensuuffin (2003) tutkimuksessa esitetty motivaatio tehdä taiteeseen liittyvää työtä käy ilmi myös maakuntia koskevasta aineistosta. Lähes puolet taiteilijakyselyn vastaajista ilmoitti tekevänsä taiteelliseen työhön liittyvää työtä tulonlisän tai uusien työtilaisuuksien vuoksi. Osa vastaajista ilmoitti tärkeäksi saada muun työn avulla uusia ajatuksia taiteelliseen työhön. Kontaktit kollegoihin tai muualle kuin omaan ammattikuntaan koettiin tärkeänä vastapainona yksinäiselle työskentelylle omien teosten parissa.

Kysyttäessä avoimella kysymyksellä muita syitä moniammatillisuuteen saatiin kommentteja tilanteeseen, joista käyvät ilmi ammatilliset syyt (monipuolistaa ammattitaitoa; kosketus yleisöön; näkemystä maailmasta, josta kirjoittaa), tulonmuodostukseen liittyvät syyt (välttämätöntä edes välttävän toimeentulon kannalta; saada näkyvyyttä, mikä auttaa tulevaisuuden tulonmuodostuksessa) sekä yhteisöllisyyteen liittyvät syyt (kuuluminen oman ammattikunnan muodostamaan yhteisöön).

Yhteistyöllä ja moniammatillisuudella on kuitenkin hintansa. Suurin haitta yhteistyökuvioista ja taiteeseen liittyvistä työtehtävistä on ajanhallintaan liittyvä pulma. Yhteistyöprojektit eri tahoille hajottavat keskittymistä varsinaiseen taiteelliseen työhön. Projektit voivat olla päällekkäisiä, jolloin kaikki työt saattavat kasautua tiettyihin jaksoihin. Projektit ovat myös epäjatkuvia, jolloin tulevaisuuden suunnittelu on epämielikästä. Aikaa ei jää varsinaiseen taiteelliseen työhön riittävästi eikä myöskään työstä palautumiseen ja kokonaistulo saattaa jäädä kaikista työtehtävistä huolimatta liian pieneksi. Eräänä ongelmana vastaajat pitivät sitä, että yhteistyö edellyttää sopeutumista erilaisiin tilanteisiin ja vuorovaikutus yhteistyöryhmissä voi olla joskus kitkaista. Ihmisillä on erilaisia keskenään ristiriitaisia intressejä. Mikäli kompromisseja on vaikea löytää, jonkun täytyy mukautua. Osa vastaajista ilmaisi myös, että yhteistyöprojekteista ei ole mitään haittaa.

Vastauksista välittyi unelma, että olisi aikaa keskittyä rauhassa niiden ideoiden työstämiseen, jotka ovat koko ajan mielessä. Samoin välittyi näkemys, että luovaa työtä on vaikea tehdä tilanteessa, jossa ei ole aikaa kiireettömään pysähtymiseen. Pidempi työskentelyapurahajakso saattaa joskus olla pelastus, jonka turvin voi viedä eteenpäin jonkin aikaa taiteellista työtään.

Tieteentekijät arvioivat yhteistyöverkostojen toimivan erityisesti mahdollisuutena laajentaa ammatillista asiantuntemusta sekä väylänä julkistaa tutkimustietoa. Toimivat yhteistyöverkostot ovat melko suuressa määrin myös ammatillisesti pätevöittäviä. Yhteistyöverkostot nähtiin vähemmässä määrin mahdollisuutena vaikuttaa maakunnan kehitykseen. Kysymystä kommentoitiin myös siten, että tutkimustyö on luonteeltaan ennen kaikkea kansainvälistä, mikä on sen ehto. Varsinaisen tutkimus- ja opetustyön kautta ei voi välttämättä osallistua alueellisiin hankkeisiin, mikäli ainelaitoksella ei ole tähän intressejä. Tässä tilanteessa alueellisiin hankkeisiin on mahdollista osallistua vapaaehtoistyönä kolmannen sektorin kautta.

Yhteistyön ongelmat liittyvät tieteentekijöiden työssä ennen kaikkea rahoitukseen, mutta myös aikatauluihin, toimintakulttuurien erilaisuuteen ja luottamukseen. Rahoituksen katkonaisuus ja sirpaleisuus tuottaa ongelman, jossa yhteistyötä ei ole mahdollista syventää ja tehdä pitkäjänteiseksi. Toimivien yhteistyösuhteiden luominen sinänsä vie aikaa, jonka lisäksi myös hakuprosessien vuoksi rahan hankkiminen vie aikaa. Tieteentekijöiden vastauksissa katsottiin myös, että omaan varsinaiseen työhön jää liian vähän aikaa johtuen yhteistyösuhteiden ylläpitämisestä matkoineen ja rahoituksen hankkimisineen. Yhteistyössä ongelmana voivat olla eri tieteenalojen erilaiset "kielet" sekä eri yhteistyötahojen välillä erilaiset tavoitteet ja sovellukset. Tämän tyyppisissä ongelmissa kyse on eri ammattikuntien ja intressien välisistä eroista ja siitä, voidaanko intressit sovittaa yhteen vai onko jokin tavoite asetettava etusijalle. Tieteenalojen "kielissä" on usein kyse tavoista hahmottaa todellisuutta, jolloin samastakin asiasta puhuttaessa voidaan olla ymmärtämättä toista osapuolta.

Yhteistyökumppaniin voi olla vaikea luottaa syystä, että uusia tutkimusideoita voidaan viedä eteenpäin omissa nimissä sovitun yhteistyösuhteen sijasta. Yhteistyökumppani voi olla epäluotettava myös sovittujen asioiden toteuttamisen suhteen. Luottamukseen liittyvä ongelma voi olla myös se, että tutkija ei voi luottamuksellisuussyistä julkaista hankkeisiin liittyviä tuloksia eikä näin edistää omaa akateemista uraansa.

Eräänä ongelmana on myös, että yhteistyöverkostot ovat jo toimivia ja ideoita on, mutta rahoituksen löytyminen on epävarmaa. Rahoituksen katkonaisuus ja sirpaleisuus sekä liian kireät aikataulut ovat nykyisessä akateemisessa työssä yleinen ja useimpia tutkijoita koskeva ongelma. Nämä ongelmat kietoutuvat myös tutkimuksen alueelliseen vaikuttavuuteen, kun toimivat yhteistyösuhteet eivät rahoituksen katketessa kanna pitkälle.

Suhteutettuna Arendtin ja Luhmannin tarjoamaan viitekehykseen sekä taiteilijoilla että tieteentekijöillä yhteistyösuhteiden eräs ongelma on ihmisten välisessä toiminnassa syntyvä suhteiden verkko, joka tuo yhteistyöhön kitkaa, ristiriitoja ja yllätyksiä. Huolimatta vahvastakin yhteisestä intressistä, tämä ihmisten välillä syntyvä ei-havaittava tunnelma edellyttää sopeutumista ja kykyä tajuta tilanteita ilman sanojakin. Erityisesti eri ihmisten erilaiset tavat "koodata" asioita ja hahmottaa seikkoja, jotka ovat oleellisia, luovat yhteistyöhön pulmia. Nämä todellisuuden hahmottamisen tavat luovat suhteiden verkon, joka saattaa olla toisinaan vain ilmassa ilman, että asioita sanallisesti avataan. Vastauksista kävi myös ilmi tämän tilanteen myönteinen puoli, jolloin yhteistyösuhteiden myötä ympäröivää todellisuutta voidaan hahmottaa paremmin kuin ilman kontakteja. Tämä mahdollisuus tuottaa materiaalia sekä taiteelliseen että tutkimustyöhön.

Yhteistyön edut ja haitat ovat kuitenkin jopa painokkaammin luonteeltaan materiaalisia, toimeentuloon ja toimintamahdollisuuksiin liittyviä. Toisaalta ne voivat luoda uusia työtilaisuuksia sekä välttämättömän tulonlisan. Kääntöpuolena on kuitenkin sekä taiteilijoilla että tieteentekijöillä vaikeus kontrolloida aikaa, joka yhteistyösuhteiden ylläpitämiseen kuluu. Yhteistyön hyöty jää usein myös työ määrään nähden riittämättömäksi. Toiminnan katkonaisuus, sirpaleisuus ja päällekkäisyys syövät pohjaa sekä ammatilliselta työltä että myös yhteistyöhön sisältyviltä mahdollisuuksilta.

5.3 Luovaan työhön liittyvien tehtävien tärkeysjärjestyksestä

Taulukosta 27 voidaan havaita, että maakunnissa tulojen kannalta tärkein taiteeseen liittyvä työ on opetus. Taulukossa 27 oppilaitoksiin on laskettu kaikki mahdolliset koulutusasteet yliopistosta peruskouluun, ammatillinen koulutus sekä harrastajien opetus. Työväen- ja kansalaisopistot olivat omana ryhmänäänkin kärkipäässä, jolloin se erotettiin oppilaitoksista erikseen.

Taulukko 27. Tulojen kannalta tärkeimmät yhteistyötahot.

	N	%
Oppilaitokset	38	18 %
Työväen- ja kansalaisopistot	25	12 %
Teosmyynti	22	10 %
Teatterit	20	9 %
Yritykset	18	8 %
Media	17	8 %
Galleriat	15	7 %
Kustannussopimukset	15	7 %
Julkinen sektori	13	6 %
Orkesterit	10	5 %
Museot	7	3 %
Yhdistykset	7	3 %
Apurahat	5	2 %
Havaintoja yhteensä	212	100 %

Vertaillaessa taulukoita 27 ja 28 voidaan päätellä opetustyön olevan tärkeää pääasiassa tulonlisän kannalta. Opetustyöllä on silti melko suuri merkitys myös taiteellisen työn kannalta (Taulukko 28). Taulukon 28 informaatio taiteellisen työn kannalta tärkeimmistä tahoista kertoo vastausten taiteenalajakaumasta. Kuvataiteilijoiden, taideteollisten alojen tekijöiden ja teatteriammattilaisten osuus oli melko runsas muusikoiden osuuden ollessa ammattikunnan kokoon nähden vastaajien joukossa alhainen.

Taulukko 28. Taiteellisen työn kannalta tärkeimmät yhteistyötahot.

	N	%
Galleriat	24	14 %
Museot	21	12 %
Teatterit	21	12 %
Oppilaitokset	20	11 %
Teosmyynti	17	10 %
Kustannussopimukset	15	9 %
Kulttuuritapahtumat	12	7 %
Orkesterit	9	5 %
Media	9	5 %
Julkinen sektori	7	4 %
Yritykset	7	4 %
Yhdistykset	7	4 %
Apurahat	6	3 %
Havaintoja yhteensä	175	100 %

Kysyttäessä tieteentekijöiltä työn motivoivia piirteitä mahdollisuus tehdä suhteellisen itsenäistä luovaa työtä oli tärkein piirre. Kehittyminen tieteentekijänä on myös tavoiteltavaa. Vastaajia motivoivat jonkin

verran myös mahdollisuudet kehittää pedagogisia taitoja, pätevyitä tiettyyn ammattiin ja parantaa asemaa työmarkkinoilla. Mahdollisuus vaikuttaa oman maakunnan kehitykseen tai elinkeinoelämään ei näyttänyt vastausten perusteella olevan tutkimustyötä ensisijaisesti motivoiva tekijä.

Avoin kysymys liittyen tutkijan työn motivaatioon voidaan myös luokitella periaatteella korostuuko vastauksessa tutkimustyöhön liittyvä sisäinen motivaatio vai tarve vaikuttaa ja olla välittäjänä tutkimustiedon ja muun yhteiskunnan saumakohdissa. Suurin osa (n. 64 %) tähän kysymykseen vastanneista korosti tutkimusta itseään, ymmärryksen lisäämistä tutkittavasta alueesta ja oivalluksia työn tärkeimpänä motivoivana elementtinä. Osa (n. 17 %) vastaajista liikkuu myös ammattikuntajärjestelmän rajoilla toivoen voivansa työnsä kautta olla hyödyksi ympäristössään. Osalle (n. 17 %) vastaajista tutkimuksen soveltava käyttö oli mahdollisuus, joka motivoi työssä eniten.

Taulukko 29. Motivaatiotekijöihin liittyvät sanalliset vastaukset luokiteltuna.

Mitä muita motivaatiotekijöitä työssäsi on?	N	%
Tutkimus, luova työ	22	64,7 %
Tutkimuksen ja ympäristön välimaastossa	6	17,6 %
Tutkimustiedon soveltaminen	6	17,6 %
Mainintoja yhteensä N	34	100,0 %
Vastauksia kysymykseen yhteensä N	34	

Kysyttäessä tutkijan ja opettajan työn tehtäväalueiden palkitsevuutta vastauksista kävi ilmi, että itse tutkimustyö koettiin palkitsevimpana. Opetustyö, kansainväliset tehtävät ja valtakunnalliset asiantuntijatehtävät koettiin myös melko palkitsevina. Työpaikan sisäinen hallinto- ja kehittämistyö sekä asiantuntijatehtävät maakunnassa olivat vastausten perusteella melko palkitsevia. Osallistuminen julkiseen keskusteluun maakunnassa ja valtakunnallisesti oli työnkuvassa selvimmin ei-palkitsevaa.

Tehtävien tärkeysjärjestykseen liittyvistä kysymyksistä kävi ilmi, että vastaajat korostivat tehtäviä, jotka ovat ammatin ydintä sekä yhteistyösuhteita, jotka ovat ammatillisesti pätevöittäviä. Taiteilijaa ja tutkijaa kannusti luomaan yhteistyösuhteita myös mahdollisuus olla yhteisössään hyödyksi. Työläydestään huolimatta taiteilijat kokivat opetustyön tulonlisän ohella ammatillisestikin tärkeäksi. Tutkijan kannalta laajat yhteistyösuhteet voivat lisätä työn mielekkyyttä ja avata uusia näkökulmia tutkimustyöhön.

5.4 Kansainvälinen toiminta

Maakunnallisella alueella työskentelevät taiteilijat toimivat aktiivisesti kansainvälisesti sekä työtehtävissä että ammattiin liittyvissä verkostoissa. Vastaajista 22 prosenttia on työskennellyt ulkomailla taiteilijaresidensseissä. Pieni joukko (noin 5 %) on työskennellyt ulkomailla myös taiteilijavaihtosopimusten puitteissa. Residenssityöskentelyn lisäksi noin 30 prosentilla vastaajista oli työtilaisuuksia ulkomailla. Suurella osalla näitä työtilaisuuksia on viidessä tai useammassa maassa. Kansainväliset työtilaisuudet ovat luonteeltaan teosten myyntiä, tilaustöiden valmistamista, konsertteja ja kiertueita, näyttelyitä, työskentelyjaksoja, elokuvatuotantoja, musiikin levytyksiä ja neuvotteluja kansainvälisestä levityksestä, festivaaliesiintymisiä, opetus- ja asiantuntijatehtäviä (kuten mestarikurssit tai kilpailujen juryjen jäsenyydet), kirjailijavierailuja, sopimuksia kirjojen käänöksistä, messuja, workshoppeja, luentoja tai esiintymisiä. Epävirallisempi ammatillinen yhteistyö sisältää toimintaa ammattialan kansainvälisissä järjestöissä, konferensseja, seminaareja, festivaaleja, taideleirejä, taiteilijatapaamisia ja yhteydenpitoa kollegoihin.

Taiteilijat etsivät kansainväliset työtilaisuutensa pääasiassa itsenäisesti, henkilökohtaisten kontaktien, ystävien ja kollegojen kautta. Taidetoimikunnat, ammattijärjestöt ja yhdistykset ovat tärkeä kanava, joiden kautta työtilaisuuksia tarjoutuu. Kaupunkien kulttuuritoimilla ja oppilaitoksilla on merkitystä myös kansainvälisten työtilaisuuksien kannalta. Nämä toimivat osin väylän aukaisijoina, joiden myötä taiteilijoille esitetään henkilökohtaisia kutsuja. Osalla vastaajista on agentteja mainitsemisessaan maissa.

Yhteistyömuotoina taiteilijat toivoivat erityisesti kulttuurivaihtoa ja vierailuja (esitysvaihtoa, kirjailijavierailuja, ohjaajavaihtoa, näyttelyvaihtoa, opettajavaihtoa), joiden yleisenä tavoitteena voi olla yhdessä tekeminen eri kulttuureista olevien kanssa. Näyttelyt ja työskentelyjaksot ulkomailla olivat myös toivelistan kärjessä. Näiden lisäksi toivottiin mahdollisuuksia osallistua kansainvälisiin tuotantoihin ja mahdollisuuksia saada teoksensa kansainväliseen levitykseen. Vastaajat toivoivat myös taiteilijatapaamisia, seminaareja ja konferensseja sekä mahdollisuuksia kouluttautua.

Tieteentekijöiden kansainvälisen yhteistyön työnkuvaan kuuluvat tutkimushankkeet ja –yhteistyö ulkomaisten tutkimuslaitosten kanssa sekä toiminta oman alan kansainvälisissä tutkijaverkostoissa. Kansainväliset konferenssit ja seminaarit ulkomailla ja kotimaassa, kansainvälinen julkaisutoiminta, referee-lausunnot sekä tutkija- ja opettajavierailut ovat myös tavanomaisia yhteistyön muotoja. Toimitusneuvostojäsenyydet ja yhteistyö ulkomaisten yritysten kanssa oli hieman harvinaisempaa tämän kyselyn vastaajien joukossa. Kansainvälisessä toiminnassa epävirallinen yhteydenpito ja toiminta verkostoissa saattavat johtaa rahoitettujen yhteishankkeiden käynnistymiseen.

5.5 Luovan työn kertautuminen

Taiteeseen liittyvää työtä tehdään ennen muuta tulonlisan ja uusien työtilaisuuksien vuoksi. Tämän osoittaa myös tulos, jonka mukaan erityisesti opetustyö oli tärkein yhteistoiminnan muoto lähinnä toimeentulon kannalta. Osa vastaajista katsoi, että moniammatillisuus on välttämätöntä myös ammatillisesti. Eristäytyneisyys omiin ammatillisiin linnakkeisiin ei kuvaa taiteen tekemistä ylipäätään eikä etenkään tässä ajassa. Taiteilijauran kannalta näkyvyys on entistä ratkaisevampaa. Suuri osa vastaajista koki tämän tilanteen eräänlaisena yhteistoiminnan ja näkymisen "pakkona". Kysymys moniammatillisuuden aiheuttamista haitoista sai yli puolet vastaajista reagoimaan. Vastaukset osoittavat taiteilijoiden olevan kuitenkin pääosin professionaalisesti suuntautuneita: he halusivat mieluiten tehdä keskittyneesti ammattityötään ja toteuttaa niitä ideoita, jotka joka tapauksessa ovat koko ajan mielessä. Monet kokevat, että tämä ei ole nykytilanteessa täysin mahdollista.

Maakunnassa asuva ja työskentelevä taiteilija on verraten professionaalinen, jos tarkastellaan näyttelytoimintaa, kustannussopimuksia tai kansainvälistä toimintaa. Hän myös toimii eräänlaisissa palvelutehtävissä koulutusjärjestelmän puitteissa kasvattaen potentiaalista uutta taiteilijasukupolvea. Taiteilija palvelee omalla ammattitaidollaan myös valtion ja kuntien toiminnassa sekä järjestötehtävissä. Nämä asiantuntija- ja luottamustehtävät kertovat maakunnissa työskentelevien taiteilijoiden asemasta alansa kentällä. Yritykset eivät ole yhteistyökumppaneina taiteilijalle millään tavoin vieraita tai epätavanomaisia.

Maakunnissa on runsas määrä valtakunnan ja kansainvälisen tason taiteen ammattilaisia. Heidän työnsä tulokset välittyvät eteenpäin ja heidän ammattitaitonsa kertautuu ajatteluna, teoksina ja tekoina monille elämänalueille. Tämä on todellisuutta, mutta yhteistoiminnalla on myös hintansa, mikä kävi selvästi ilmi tämän tutkimuksen aineistosta.

Tieteentekijät ovat taiteilijoita verkostoituneempia. Yhteistyösuhteita oli melko tasaisesti eri sektoreille, joskin valtionhallinto korostui vastauksissa hieman. Yhteistyömuodoista korostuivat kertaluontoiset tehtävät ja asiantuntijatyö. Tutkijalle tavanomaisimmat yhteistyökuviot olivat opetustyö oman oppiaineen ja laitoksen ulkopuolella, asiantuntijalausuntojen antaminen omaan alaan

liittyvissä kysymyksissä sekä osallistuminen asiantuntijaryhmien työskentelyyn. Yhteistyöverkostot ovat tutkijalle välttämättömiä ammatillisen pätevöitymisen kannalta. Yhteistyön luonne vaihtelee pätevöitymisen mukaan. Senioritutkijan työnkuvassa korostuvat etabloituneet oman oppialan asiantuntijatehtävät. Kansainvälisyys on tieteessä ja tutkimuksessa itsestäänselvyys sekä ammatillisen pätevöitymisen että tieteelle luonteenomaisen toiminnan kannalta. Tutkijan ammattikuvaa voi myös suunnata projektiyhteistyöhön, jolloin yhteistyösuhteita voidaan rakentaa eri alojen toimijoiden kesken. Yhteistyön ongelmat liittyivät rahoitukseen, aikatauluihin mutta myös eri alojen erilaisiin ajattelutapoihin ja toimintakulttuureihin. Alueellisen vaikuttavuuden kannalta rahoituksen katkonaisuus ja sirpaleisuus oli erityinen pulma, jonka vuoksi hyvät ideat eivät aina kanna pitkälle.

Taiteilijoiden osalta luovan työn alueellinen merkitys syntyy osin "sivutuotteena", kun toimeentulon hankkiminen ja ammatillisen näkemyksen kartuttaminen olivat yhteistyösuhteiden pääasialliset syyt. Tieteentekijöiden vastauksista kävi ilmi, että osalle alueellisesti vaikuttava tutkimus on selvästi orientaatiovalinta. Tutkijoille alueelliseen vaikuttavuuteen liittyvät kysymykset olivat huomattavasti pohditumpia kuin taiteilijoille.

Kyselyjen perusteella taiteilijoita ja tutkijoita motivoi työssään mahdollisuus olla osa oman alan yhteisöä. Heillä on myös vahva motivaatio hakea kontakteja muiden alojen edustajiin. Vapaa keskustelu ja yhdessä tekeminen tuottavat heille mahdollisuuden hahmottaa asioita ja omaa työtään uudella tavalla. Vastaajat kokivat yhteistyön myös kitkaisena, mikä syntyy erilaisten intressien ja todellisuuskäsitysten törmätessä keskenään vuorovaikutustilanteissa. Intressit ja todellisuuskäsitykset samoin kuin ihmisten persoonalliset tavat ilmaista itseään luovat ristiriitaisten suhteiden verkon huolimatta siitä, miten yksimielisiä varsinaisen asian suhteen voidaan olla.

Nykyisessä taloudellisessa ja poliittisessa kulttuurissa taiteen ja tieteen tekemiseen kohdistuu odotuksia, joiden myötä yhteistyöllä tulee olla muitakin kuin puhtaasti ammattien sisäisiä intressejä. Kyselyaineiston pohjalta ammattien sisäiset intressit ja erityisesti taloudelliseen asemaan liittyvät pulmat ovat yhteistyösuhteiden tai työsuhteiden tärkeimpiä syitä. Yhteistyösuhteiden ammatilliset syyt kertovat taiteilijan tai tieteentekijän tarpeesta olla yhteydessä siihen maailmaan, jossa he toimivat. Nämä yhteydet antavat työhön työstettävää materiaalia ja ajattelua eteenpäin vieviä impulsseja.

Taiteilija tai tutkija ei voi toimia sosiaalisessa tyhjiössä vaan yhteydessä ihmisiin, sekä oman alan että muiden alojen edustajien kanssa. Kyselyjen vastauksista välittyi ajatus, että tämänkaltaiset syyt toimia yhteistyössä ovat inhimillisiä, ihmisen olemassaolon ehtoihin liittyviä. Vastauksista välittyi myös vahva tarve määritellä itse yhteistyön laatu ja intensiteetti. Taiteilijat ja tutkijat ovat herkkiä sen suhteen, miten yhteistyösuhteiden rajat ja puitteet määritellään: missä määrin he voivat toimia yhteistyössä menettämättä omaa ammatillista identiteettiään.

6. LUOVA TYÖ MAAKUNNASSA

Yhteistyösuhteiden tarkastelussa kyse oli luovan työn "säteilyvaikutuksista" konkreettisesti toimintana erilaisten yhteistyökumppaneiden ja tahojen kanssa. Kyselyt sisälsivät osioita, joissa kartoitettiin myös maakunnan ja asuinalueen merkitystä luovassa työssä. Vastauksissaan taiteilijat ja tutkijat tuottivat maakuntaan ja asuinalueeseen liittyviä symbolisia ominaisuuksia: millaisia ovat alueen vetovoimatekijät luovan ammattilaisen kannalta. Vastauksista on tulkittavissa myös, millaista symbolista "säteilyvaikutusta" on sillä, että maakuntaan on sijoittunut taiteilijoita ja tutkijoita.

Kysymykset, joissa kartoitettiin asuinpaikan merkitystä luovassa työssä liittyvät aluetieteellisen tutkimuksen käännteeseen, jossa taloudellinen kehitys nähdään paikallisena ilmiönä mutta myös sillä tavoin kulttuurisena, että luovan työn tekijöiden olemassaololla on kehityksessä keskeinen rooli. Luovan työn eri puolet yhteistyökuvioineen tuottavat toimeliaisuutta, joka ikään kuin sivutuotteena "säteilee" myönteistä vaikutusta ympäristöönsä. Alueellista vaikuttavuutta ei välttämättä tarvitse pitää ensisijaisena päämääränä luovassa työssä vaan eri ihmisten satunnainenkin toiminta on lisäys siihen virtaan, joka pitää asuinalueita ja maakuntaa elävänä. Taiteilija ja tieteen tekijä voivat toimia alueellisesti vaikuttavasti ilman varsinaista aikomustaan toimia niin.

Asuinalueita koskevissa kyselyn osioissa lähtökohtana ovat olleet myös luovaan talouteen ja kaupunkialueiden vetovoimaan liittyvät keskustelut, joista tunnetuimpana voidaan pitää Richard Floridan (2002) teoksessaan *The Rise of the Creative Class* esittämää selitysmallia joidenkin yhdysvaltalaisien kaupunkialueiden taloudelliselle menestykselle. Florida määrittelee tutkimuksessaan luovan pääoman ja selittää kaupunkien taloudellista tilannetta indikaattoreilla, jotka kuvaavat luovaa pääomaa. Klassisissa kehitysmalleissa taloudellista dynaamisuutta on arvioitu ennen kaikkea elinkeinorakenteen ja yritysten sijoittumisen perusteella. Selitykset alueiden vetovoimalle ajatellen yritysten sijoittumista ovat painottuneet myös liiketoiminnan kustannuksiin; alue voi olla yritykselle edullinen esimerkiksi liikenneyhteyksien tai luonnonvarojen suhteen. Inhimillisen pääoman teoretisoinnissa yhtälöön voidaan lisätä koulutetun työvoiman saatavuus.

Florida tarkastelee tutkimuksessaan inhimillisen pääoman mittareihin sisällytettyä luovuuden aspektia tarkemmin. Tilastointien ja haastattelujen nojalla hän päätyy kuuluisaan 3T -oletukseen, jonka mukaan jonkin alueen luovan pääoman keskeisinä parametreinä voitaisiin pitää alueen teknologista osaamista, väestön koulutus-, ammatti- ja meritoitumismittareilla arvioitua lahjakkuusreserviä sekä kulttuurista suvaitsevaisuutta. Perinteinen selitysmalli taloudellisen kehityksen "moottoreista" on ollut yritysten päätökset sijoittua tietyille alueille. Florida kääntää tämän oletuksen siten, että luovan talouden ympäristössä tärkeää on, miten tietyt alueet kykenevät houkuttelemaan luovia ammattilaisia: lahjakkaiden ja luovien ihmisten päätökset sijoittua tietyille alueille ovat ratkaisevia alueen dynaamisen kehityksen kannalta. Hänen mukaansa kaupunkialueiden kohtalonkysymys nykyisessä globaalissa taloudellisessa kilpailussa onkin, miten luoda kaupungista kuva, joka houkuttelee lahjakkaita ja luovia ammattilaisia alueelleen eikä pelkästään korkeasti koulutettuja.

Florida identifioi erityisesti kulttuurisen suvaitsevaisuuden ja avoimuuden olevan keskeinen syy luoville ja koulutetuille ammattilaisille sijoittua tietyille alueille. Yksin taiteilijoiden ja suunnittelijoiden osuus väestössä kertoo jotain alueen kulttuurisesta avoimuudesta. Floridan kuuluisan oletuksen mukaan myös eri kansallisuuksia tai seksuaalisia identiteettejä edustavan väestön osuus välittää luovalle ammattilaiselle kuvan mahdollisuuksista toimia avoimessa ja suvaitsevaisessa ympäristössä. Lahjakkautta Florida arvioi yliopistollisten tutkintojen suorittaneen väestön osuudella ja myönnettyjen patenttien osuudella. Kuva teknologisen osaamisen pohjasta syntyy tarkasteltaessa uutta teknologiaa soveltavien kasvualojen (kuten ohjelmistotuotanto, elektroniikka, biotekniikka ja tekniset palveluyritykset) osuutta alueen elinkeinorakenteessa.

Näiden indikaattoreiden pohjalta Florida on tehnyt päätelmiä San Fransiscoon, Washingtonin, Austinin ja Seattlen viimeaikaisesta taloudellisesta menestyksestä. Näillä alueilla kaikki yllä kuvatut indikaattorit saavat korkeita arvoja. Sen sijaan esimerkiksi Baltimore, St. Louis ja Pittsburgh eivät ole menestyneet johtuen suvaitsevaisuusmittarin alhaisesta tasosta. Miami tai New Orleans ovat jääneet puolestaan jälkeen riittämättömän teknologisen pohjan vuoksi.

Floridan teosta on siteerattu ja hyödynnetty runsaasti Euroopan maissa pohdittaessa alueiden ja kaupunkien selviytymismahdollisuuksia rakennemuutoksissa. Floridan tutkimustulokset koskevat yhdysvaltalaisia metropolialueita. Näiden sovellettavuuteen pieniin ja perifeerisiin eurooppalaisiin alueisiin on syytä suhtautua varauksellisesti.

6.1 Maakunnassa asuminen

Taiteilijoiden ja tutkijoiden syyt asua ja työskennellä maakunnassa ovat moninaiset ja vastauksista rakentui kuva maakunnallisen alueen erityispiirteistä ja vahvuuksista asuinalueena verrattuna metropolialueisiin, joille luovien ammattilaisten oletetaan sijoittuvan. Taiteilijakyselyn aineistossa maakunnassa työskentely ja asuminen saattoi olla tietoinen valinta, joillekin ainoa vaihtoehto. Oli tärkeää tehdä näkyväksi syyt, miksi maakunnassa on hyvä asua ja tehdä työtä. Tärkein yksittäinen syy maakunnassa asumiseen oli Keski-Suomen ja Etelä-Savon järviseutujen luonto. Perhesyyt olivat toisella sijalla. Kolmanneksi tärkeimpänä syynä olivat edullisemmat elinkustannukset. Joillekin maakunnassa asuminen liittyi ensisijaisesti työhön. He kokivat joko niin, että heidän on hyvä tehdä omaa työtään juuri maakunnassa tai heillä on vakinainen työsuhte alueella. Savon ja Keski-Suomen maantieteellinen sijainti oli myös työskentelyn kannalta edullinen: asuinalueelta on helppo liikkua eri suuntiin – myös ulkomaille. Osalle vastaajista tärkeää oli mahdollisuus tehdä omaa työtään kaikessa rauhassa ilman jatkuvaa pakkoa olla esillä ja osallistua. Ympäristön rauhallisuus virittää työhön ja antaa muutoinkin elämänlaatua. Alueiden kaupungit ovat "ihmisen kokoisia" paikkoja, jotka tarjoavat sopivasti kaiken tarvittavan. Suuri osa on kiintynyt elämäänsä, ystäviinsä tai vakiintuneeseen yleisöön ja ostajakuntaan lähialueella. Erään vastaajan mukaan ilmaisten "minne menisin, kun kaikki on tässä". Osa vastaajista on kuitenkin tyytymätön alueensa elämänmuotoon. Alueella oleva yleisörakenne tai ostajakunta ei välttämättä tue heidän ammatillisista kunnianhimoaan: yleisö ja ostajakunta on ehkä vähävaraista tai muutoin ikään kuin "väärtä vuosisadalta".

Tieteentekijöiden asuinpaikkaan liittyvissä vastauksissa näkyivät samankaltaiset painotukset kuin taiteilijoille suunnatussa kyselyssä. Asuinalueen hyviä puolia korostavia tyypillisiä muotoiluja on esimerkiksi seuraava: "Luonnonläheinen maakunta, ei liian kaupunkimainen ympäristö, mutta palveluja silti riittävästi, lyhyet välimatkat (työ, koti), tutut ihmiset" (Etelä-Savo). Jyväskylää kuvattiin usein sopivan kokoisena kaupunkina, ei liian suurena eikä pienenä, sopivan vireänä mutta ei liian hektisenä. Rauhallisuutta ja kiireettömyyttä, ihmisten aitoutta ja leppoisuutta pidettiin alueiden arvokkaina ominaisuuksina. Keski-suomalaisista järvimaisemista voi löytyä paikkakuntia, jossa ympäröivä luonto tarjoaa kaiken, mitä ihminen elämänlaatuun ja työn vastapainoksi tarvitsee.

Maakunnallisella alueella kuvattiin olevan vähemmän "suorittamisen meininkiä", mutta henkinen ilmapiiri on silti avoin, vastaanottava ja innostuva. Keski-Suomea pidettiin myös tutkimusmyönteisenä alueena ja sopivan kokoisena hahmotettavaksi silloin, kun tutkimustyön avulla pyritään löytämään ratkaisuja alueella ilmeneviin tarpeisiin. Maakunnallisen alueen vetovoima luovan ammattilaisen kannalta liittyy ennen kaikkea siihen, että se tarjoaa monipuolisesti ja tasapainoisesti sekä elämänlaatua että dynaamisuutta. Tyypillisenä vastauksena, josta välittyy myös kuva tästä kokonaisuudesta voisi pitää seuraavaa: "Luonnonläheisyys, kaupungin kompakti koko, ystäväpiirit, akateeminen ja taiteellinen ilmapiiri, laajahko kulttuuritarjonta" (Keski-Suomi). Yllä kuvatun voi myös yleistää koskemaan harvemmin asuttuja seutuja, joissa on hyvät työskentelymahdollisuudet. Etelä-Savon ja Keski-Suomen etuna on myös tutkijoille sijainti keskellä Suomea, josta on sopivat etäisyydet ja hyvät liikenneyhteydet eri puolille maata.

Strukturoidulla kysymyksellä selvitettiin, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tieteentekijöiden päätöksiin sijoittua Etelä-Savoon tai Keski-Suomeen. Ainelaitoksen omia intressejä tukeva suuntaus oli vastauksissa suurin paikkakunnalle sijoittumiseen vaikuttava tekijä. Ainelaitoksella tarjottavana olevan ohjauksen sekä vakinaisen työsuhteen merkitys korostuivat myös sijoittumispäätöksissä. Tutkimusyksikön fasilitteetit, viransijaisuus, palvelut ja palvelujen saatavuus, kaupunkikulttuuri ja yhteistyöverkostot eivät vaikuttaneet sijoittumiseen samassa määrin kuin ainelaitoksen tai tutkimusyksikön suuntaus ja vakinainen työsuhte. Kaupalliset ja julkisen sektorin palvelut merkitsivät sijoittumispäätöksissä aineiston perusteella kaikkein vähiten.

6.2 Maakunnassa työskentely

Yllä oleva koski pääosin asumista. Seuraavassa tarkastellaan erityisesti työskentelymahdollisuuksia alueella. Taiteilijat pitivät maakunnassa työskentelyn etuna tunnettuutta alueella. Alueella on tarjolla monille myös työtilaisuuksia. Markkinointi- ja myyntikanavat näyttävät kuitenkin maakunnasta puuttuvan, mikä heikentää työskentelymahdollisuuksia erityisesti silloin kun uran luominen on vielä alkuvaiheessaan. Yleisesti ottaen maakunnassa on työtilaisuuksia ja ostajakuntaa kuitenkin suhteellisen vähän. Esitystilojen vähäisyys kutistaa myös entisestään mahdollisuuksia tuoda työtään esille.

Taiteilijan roolin katsottiin olevan sisäisesti ristiriitainen. Maakunnallisella alueella taiteilija on periaatteessa arvostettu vaikuttaja, jonka olemassaolo nostaa myös alueen arvoa. Ristiriita syntyy kuitenkin siitä, että taiteellisen työn ajatellaan yleisesti olevan kutsumus, josta ei tarvitse maksaa. Taiteellista työtä pidetään herkästi myös ei-työnä ja taiteilijoiden "elättämistä julkisin varoin" pelkäästään kustannuksena. Taiteellinen työ ei ehkä vastaa myöskään sisällöltään yleisön odotuksia. Osa vastaajista katsoi työnsä epäkannustavaksi piirteeksi yleisön varautuneisuuden ja kyvyttömyyden tarkastella asioita omaa tuttua horisonttia laajemmin. Vastaajat kommentoivat myös nk. huipputaiteilijailmiötä. Median katsottiin tuottavan ja nostavan huippulahjakkaita taiteilijoita usein omilla kriteereillään. Median tuottama taiteilijakuva jättää suuren joukon pitkäjänteistä ja vakavaa ammattityötä tekeviä taiteilijoita julkisuuden ja näin ollen myös olemassaolon katvealueelle.

Yliopiston merkitys näkyi tieteentekijöillä selvemmin kuin taiteilijoilla. Tieteentekijöiden vastauksissa Jyväskylän yliopisto nähtiin "voimaketuksena", josta käsin on mahdollista verkostoitua eri suuntiin. Keski-Suomea pidettiin myös tutkimusmyönteisenä alueena, jossa verkostoituminen on palkitsevaa. Keski-suomalaisissa asiantuntijaverkostoissa on kykyä nähdä laajoja kokonaisuuksia ja reagoida asioihin nopeasti. Siinä missä Jyväskylä on kaupunkina sopivan kokoinen, Keski-Suomea pidettiin alueena sopivasti hahmotettavan kokoisena.

Taiteilijakyselyssä Etelä-Savon vastaajista 30 prosenttia ja Keski-Suomen vastaajista 29 prosenttia on harkinnut muuttoa muualle. Muuttoliike ei kuitenkaan suuntautuisi pelkäästään Etelä-Suomeen eivätkä paremmat työmahdollisuudet olleet ainoa syy. Osa siirtyisi maakunnan sisällä, toiseen maakuntaan tai ulkomaille. Syinä mahdolliseen muuttoon olivat myös perhe tai juuret jossain muualla.

Tieteentekijöille kohdistetussa kyselyssä 55 prosenttia vastaajista on harkinnut muuttoa muulle alueelle. Näistä puolet muuttaisi pääkaupunkiseudulle tai ulkomaille. Suurimmalle osalle syyt liittyivät parempiin työ- tai ansiomahdollisuuksiin. Muutoin muuttoaikeissa korostuivat esimerkiksi perhesyyt tai aiheet palata vanhalle kotiseudulle.

6.3 Luovan työn ehtoja – alueen palvelut

Taiteilijakunnalla on alueellaan myös ostovoimaa. Voidakseen saattaa ajatuksensa valmiina työnä maailmalle, taiteilija tarvitsee resursseja: materiaaleja, palveluja ja rahoitusta. Ammattityössä tarvittavia materiaaleja koskevat vastaukset voitiin ryhmitellä musiikkiin, kuvataiteeseen,

kirjallisuuteen, teatteriin, audiovisuaalisiin ja taideteollisiin aloihin liittyviksi materiaaleiksi. Suurin kysyntä oli kuvataiteeseen liittyville tarvikkeille. Toiseksi suurin kysyntä oli käsityötarvikkeille. Instrumentit, soitintarvikkeet, äänitteet ja nuotit olivat ryhmänä kolmanneksi kysytyimpiä. Erityisesti kirjailijan kannalta kysymys saattoi kuulostaa absurdilta. Kirjailijan ja käsikirjoittajan (kuin myös teatteriammattilaisen) materiaalia ovat kirjallisuus, ihmiset, ajatukset ja kertomukset.

Molemmista maakunnissa on eniten tarjolla painopalveluja. Seuraavaksi eniten on gallerioita ja muita esitystiloja. Keski-Suomessa on hieman enemmän instrumenttien ja laitteistojen huoltoa kuin Etelä-Savossa. Vastaajista 13 prosenttia mainitsi alueella olevan työtiloja. Management-palveluja on maakunnissa huomattavan vähän.

Kysyttäessä palvelujen riittävyyttä, palvelujen laajuuteen tyytymättömien joukko oli suurempi kuin materiaaleihin liittyvässä kysymyksessä. 46 prosenttia katsoi, että palvelut täyttävät vaatimukset vain osittain ja 24 prosenttia vastaajista katsoi, että alueen palvelut ovat riittämättömiä. 30 prosenttia vastaajista katsoi, että palveluja on riittävästi. Vastaukset saattavat kertoa siitä, että materiaaleja voi tilata kauempaakin, mutta palvelujen riittämättömyys on hankalampi asia ja omiaan heikentämään ammatillisia toimintamahdollisuuksia alueella.

Taulukko 30. Palvelut maakunnassa.

	Etelä-Savo		Keski-Suomi	
	N	%	N	%
Galleriapalveluja	63	18 %	51	18 %
Muita esitystiloja	74	21 %	49	18 %
Instrumenttien ja laitteistojen huolto	25	7 %	31	11 %
Studios ja äänentoisto	31	9 %	18	6 %
Painopalvelut	82	24 %	62	22 %
Markkinointi	24	7 %	26	9 %
Management	2	1 %	5	2 %
Työtiloja	45	13 %	38	14 %
Yhteensä	346	100 %	280	100 %

Tutkijan kannalta "palveluja" ovat erityisesti tarjolla olevat työpaikat ja tutkimuksen rahoitusmahdollisuudet, esimerkiksi aineilaitoksen mahdollisuudet tukea pitkäjänteisesti etenemistä tietäntyyppisellä tutkimuspolulla. Useat vastaajat Keski-Suomesta kommentoivat jatkumahdollisuuksia siten, että yliopisto kouluttaa liikaa tohtoreita ajatellen mahdollisuuksia työllistyä Keski-Suomessa. Suomalaiset yliopistot eivät tarjoa myöskään vakinaisia virkoja, jolloin sekä sijoittuminen alueelle että ammatinvalinta ovat jatkuvasti pohdittavana. Tähän nähden kuitenkin puolet vastanneista piti mahdollisuuksiaan jatkaa tutkimus- ja opetustyötä maakunnassa hyvinä tai kohtalaisina.

6.4 Maakunnallisen alueen identiteetti luovan ammattilaisen näkökulmasta

Alueen palvelut ovat taiteilijoiden toimintamahdollisuuksien kannalta jossain määrin ratkaisevampia kuin materiaalit, joita voi tilata. Markkinointi, esitys- ja näyttelytilat sekä myyntikanavat ovat maakunnassa puutteellisia. Osa vastaajista on silti löytänyt vakiintuneen yleisön ja ostajakunnan sekä väylät esitellä omaa työtään.

Alueeseen liittyvät symboliset ominaisuudet ovat osin ristiriitaisia. Samoin taiteilijoiden ja tutkijoiden syyt sijoittua ja pysyä alueella eivät ole välttämättä yhdensuuntaisia. Maakunnassa asuminen näyttäisi tarjoavan osaratkaisun esillä olemisen paktoon. Osa taiteilijoista koki maakunnassa työskentelyn hyväksi nimenomaan tästä syystä. Suuri osa on vakiintunut ja hyväksynyt ne puitteet, joissa toimii ja löytänyt myös oman paikan ja tavan toimia; maakunnassa asuminen ja työskentely on hyvä vaihtoehto ja tietoinen valinta. Osa vastaajista oli tyytymätön alueensa

elämänmuotoon, joka on erityisesti luovan ammatin kannalta motivaatiota heikentävää. He katsoivat, että heidän kykynsä eivät pääse oikeuksiinsa eikä heidän potentiaalinsa tehdä luovaa työtä voi toteutua alueen yleisörakenteen tai ostajakunnan vuoksi.

Tieteentekijöiden sijoittumispäätöksissä ratkaisevimpia olivat työskentelymahdollisuudet, vakinainen virka ja ainelaitoksen tarjoamat mahdollisuudet edistää uraa omalla tutkimusalalla. Tutkijat arvioivat maakunnallisten alueiden ilmapiiritekiäjät myönteisemmin kuin taiteilijat. Henkistä ilmapiiriä pidettiin avoimena, herkästi uusiin asioihin reagoivana. Vastausten perusteella maakunnallisilla alueilla arvostetaan tutkimustyötä ja tutkimuksen tarjoamia mahdollisuuksia myös hyödynnetään.

Tämän osion tarkasteluista käy yksiselitteisimmin ilmi, että maakunnissa ei ole juurikaan huomioitu taiteilijoiden työn markkinointia. Taiteen agentit ja managerit ovat vieraita ilmiöitä maakunnassa. Freelancer- tai vapaan taiteilijan asemassa olevat huolehtivat työnsä markkinoinnista, myynnistä ja käytännön järjestelyistä pääosin itse. Taidetoimikunnat tai oman alan järjestöt toimivat osalle vastaajista väylän aukaisijoina. Tieteentekijät pitivät maakunnassa työskentelyn jatkumahdollisuuksia melko hyvinä huolimatta työn perusongelmista, kuten työsuhteiden määräaikaaisuudesta ja niukkoihin resursseihin kohdistuvasta kilpailusta. Tutkijakoulutetun työvoiman kysynnän ja tarjonnan katsottiin olevan epätasapainossa erityisesti maakunnallisella alueella.

Suomalaisen maakunta-alueen vahvuus luovien ammattilaisten sijoittumispäätöksissä näyttäisi tulosten valossa liittyvän melko perinteisiin elämänlaatu kuvaaviin tekijöihin. Kiinnostava tulos on vastaajien ajatus, että maakunnallisen alueen kaupungit ovat sopivan kokoisia. Suhteessa Floridan teeseihin luovat ammattilaiset hakeutuvat myös alueille, joissa elämän eri parametrit ovat sopusuhtaisesti kohdallaan. Maakunnalliset alueet saattavat jäädä jälkeen kulttuurisessa avoimuudessa, mutta voittavat monissa muissa suhteissa. Kyselyjen aineistoista voisi tehdä johtopäätöksen, että maakuntakaupungeissa kaupunkikulttuuriin, ammatillisiin mahdollisuuksiin ja palveluihin liittyviä tekijöitä on sopivassa suhteessa muiden elämänlaatuun liittyvien tekijöiden kanssa.

Taiteilijoiden ja tutkijoiden olemassaolo ja työskentely tuovat alueelle lisän, jota voisi nimittää imagoksi, symbolisiksi ominaisuuksiksi tai kulttuuri-ilmapiiriksi. Nämä syntyvät jo heidän olemassaolollaan ja ammatillisella toiminnallaan. Heidän ostovoimansa, joka kohdistuu kulttuurin toimialan palveluihin, kuten galleriat tai esitystilat, tuottaa puolestaan lisää kierroksia symbolisiin ominaisuuksiin. Kulttuuriin liittyvät palvelut viestittävät näkyvästi alueella liikkuville paikan väestöpohjasta, arvoista ja mahdollisuuksista toimia.

Taiteilijoiden ja tutkijoiden toiminnan merkitys voi ulottua alueella eri sektoreilla tehtävän työn ajattelu- ja toimintamalleihin. Taiteilijoiden opetustyö on ehkä kaikkein keskeisin tapa kasvattaa ja juurruttaa luovia ajattelumalleja. Tutkimuksen läheisyys sekä koulutetun työvoiman saatavuus on merkityksellistä alueen elinkeinojen, palvelujen ja päätöksenteon kannalta.

Voiko luovien ammattilaisten sijoittuminen alueelle tai tiettyjen alojen edustus ratkaista alueen kehityksen suunnan? Mikäli voidaan hyväksyä muun muassa Hannah Arendtin ajatus siitä, että historian tapahtumia ei ohjaa mikään taustalla vaikuttava voima eikä myöskään mikään immanentti dynamiikka, esitettyyn kysymykseen voidaan suhtautua varauksellisesti. Oletukset historiallisten tapahtumien lainalaisuuksista ja käsitteet, jotka kuvaavat historiallisten prosessien taustalla vaikuttavia voimia - kuten "näkyvätön käsi" tai "kaitselmus" - ovat ajatusrakennelmia, teoreettisia konstruktioita. Tässä mielessä myös esimerkiksi Richard Floridan teesit luovan luokan merkityksestä alueiden taloudellisen kehityksen kannalta ovat samalla tavoin rajatun tutkimusasetelman ja aineiston myötä syntynyt konstruktio. Systemiteoreettiselta kannalta kaikissa olosuhteissa on periaatteessa rajattomat mahdollisuudet toteuttaa erilaisia kehityspolkuja. Kehityspolkuja on hyvin vaikea ohjata ja suunnata sekä ennakoita. Taloudellinen hyvinvointi ja kehitys syntyy ihmisten toimiessa keskenään, tehdessään aloitteita, käynnistäessään prosesseja. Ihmisten maailmassa tapahtuvat ilmiöt eivät seuraa luonnonlainomaisia mekanismeja johtuen monien keskenään

ristiriitaisten intressien ja ajattelutapojen olemassaolosta. Mikään ei kuitenkaan estä luomasta sellaisia olosuhteita, joissa jotain muutosta voisi tapahtua. Innovaatiopoliittisessa ajattelumallissa realistinen lähtökohta onkin virittää rahoituksen ja toimenpiteiden infrastruktuuri sellaiseksi, että se mahdollistaa uuden syntymisen. Etukäteen ei voida kuitenkaan päättää, mitkä uusista aloitteista tulevat olemaan hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn kannalta merkityksellisimpiä.

7. TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA

Luovuutta sinänsä ei voida edistää varsinkaan hallinnollisin päätöksin eikä taloudellisen kehityksen suuntaa voida aukottomasti kontrolloida. Voidaan kuitenkin luoda edellytyksiä ja suotuisia ympäristöjä niiden asiaintilojen suhteen, joita toivotaan. Eräs mahdollisuus on kysyä luovia ammatteja edustavilta itseltään, miten he näkevät oman toimintansa infrastruktuurin ja miten sitä voisi virittää suotuisammaksi. Eräs luovia ammattilaisia houkutteleva vetovoimatekijä alueella voikin olla taiteen ja tutkimuksen kannustava ohjausjärjestelmä ja suotuisat työskentelyolosuhteet.

Apurahoitusta voidaan pitää yhtenä taiteilijoille suunnattuna palveluna. Rahoittajatahoja koskevat jakaumat osoittivat, että alueellisten rahoittajien (taidetoimikunnat ja säätiöt) osuus on suurin maakunnassa toimivien taiteilijoiden resurssoinnista. Henkilökohtaisten työskentelyapurahojen lisäksi toimeentulo- ja toimintamahdollisuuksia voidaan edistää erilaisin kohdennetuin avustusmuodoin. Työskentelyapurahojen lisäksi lomakkeessa hahmoteltiin erilaisia kohdennettuja avustusmuotoja ja pyydettiin vastaajia asettamaan nykyiset ja mahdolliset uudet rahoitusmuodot tärkeysjärjestykseen.

Avustusmuotojen tärkeyttä tarkastellaan tässä koko aineiston pohjalta. Vastaajista 131 (47 %) asetti vaihtoehdot tärkeysjärjestykseen. Osoittautui, että taiteilijat preferoivat edelleen henkilökohtaisia työskentelyapurahoja tai kohdeapurahoja. Työskentelyapurahoista suurimman kannatuksen saivat keskipitkät apurahat (17 %). Kohdeapurahat asetti ensimmäiselle sijalle 13 prosenttia. Ulkomailla työskentelyyn ja esiintymiseen tai poikkimaakunnallisiin hankkeisiin kohdennettuja apurahoja preferoivat vain yksittäiset vastaajat. Osa vastaajista ei asettanut tärkeysjärjestystä vaan ainoastaan merkitsi omalta kannaltaan tärkeimmät vaihtoehdot. Näitä vastauksia koskevat tulokset on esitetty taulukossa 31. Taulukon osuudet ovat samansuuntaisia kuin preferenssejä kuvaavat osuudet. Vastaajista 95 (34 %) merkitsi tärkeimmät vaihtoehdot.

Taulukko 31. Tärkeimmät rahoitusmuodot.

	N	%
Lyhyet työskentelyapurahat	46	24 %
Keskipitkät työskentelyapurahat	38	20 %
Pitkät työskentelyapurahat	12	6 %
Kohdeapurahat	57	30 %
Kohdennettuja apurahoja ulkomailla työskentelyyn	11	6 %
Kohdennettuja apurahoja ulkomailla esiintymiseen	15	8 %
Kohdennettuja apurahoja poikkimaakunnallisiin yhteistyöhankkeisiin	12	6 %
Yhteensä	191	100 %

Yllä esitettyä preferenssilistausta valaissevat seuraavat sitaatit: "erilaiset taiteen ympärille kyhätyt 'taidetta edistävät' projektit ovat rahasyöppöjä, varat kannattaa kohdentaa tarkasti"; "suora tuki taiteelliseen toimintaan motivoi eniten, se on tunnustus, joka myös sitouttaa tulevaisuudessa".

Tiettyjä palvelu- ja avustusmuotoja ryhmiteltiin lomakkeessa erikseen tulevaisuuden avustusmuodoiksi. Kysymyksellä pyrittiin mittaamaan, millainen merkitys kyseisessä kysymyksessä esitetyillä asioilla on taiteilijoiden työskentelyn ja toimeentulon kannalta. Samalla kartoitettiin, millä tavoin alueella toimivat taidepoliittiset päätöksentekijät voisivat toimia asiaintilojen korjaamiseksi. Tässä osiossa mitataan myös edellisen tarkastelun markkinointi- ja management-palvelujen puute: miten merkittävänä taiteilijat kokevat puutteen ja miten he kokisivat palvelujen omaa työtään auttavan.

Toivottujen rahoitusmuotojen vaihtoehdot olivat: työ/harjoitustilat, esitys/näyttelytilat, varastotilat, soitinpankki, kuljetus- ja matkakorvaukset, markkinointi ja tuottaminen, kokoontumistilat. Tässä osiossa vähemmistö vastaajista vastasi asettamalla vaihtoehdot tärkeysjärjestykseen (17 %). Markkinointi ja tuottaminen olivat 6 prosentilla vastaajista preferenssilistan ykkössijalla. Vastanneista 5 prosenttia kannatti investoimista ensisijaisesti esitys/näyttelytiloihin ja 4 prosenttia työ/harjoitustiloihin.

Vastaajista 186 (67 %) merkitsi (ilman preferointia) omalta kannaltaan tärkeimmät tavat avustaa. Taulukon 32 osuudet ovat samansuuntaisia kuin preferenssejä kuvaavat osuudet. Suurin osa taiteilijoista (22 %) piti esitys/näyttelytiloja asiana, johon kannattaisi investoida. Toiseksi suurin osa (20 %) piti markkinointia ja tuottamista huomionarvoisena seikkana. Kolmannella sijalla maininnoissa olivat työ/harjoitustilat (17 %) ja kuljetus- ja matkakorvaukset (17 %).

Taulukko 32. Toivotut rahoitusmuodot.

	N	%
Työtilat/harjoitustilat	111	17 %
Esitystilat/näyttelytilat	139	22 %
Varastotilat	59	9 %
Soitinpankki	42	7 %
Kuljetus- ja matkakorvaukset	109	17 %
Markkinointi ja tuottaminen	127	20 %
Muita kokoontumistiloja	54	8 %
Yhteensä	641	100 %

Työ- ja harjoitustilat, esitys- ja näyttelytilat, matkakustannukset sekä markkinointi ja tuottaminen näyttäisivät olevan maakunnassa työskentelevän taiteilijan pullonkauloja, yleisön tietoisuuteen ja markkinoille pääsyn kynnyksiä. Ne ovat sekä toimeentuloa että toimintamahdollisuuksia heikentäviä seikkoja. Seuraavassa osiossa on valaistu syitä tälle sekä taiteilijoiden omia ehdotuksia, mitä tilanteelle voisi tehdä.

7.1 Millä tavoin tilannetta kannattaisi korjata?

Vastaajia pyydettiin kommentoimaan yllä mainittuja seikkoja ja ehdottamaan parannuskeinoja sekä perustelemaan ehdotuksensa. Suurin pulma työ- ja harjoitustilojen kannalta on tilojen korkea hinta. Tilavuokrat syövät muutoinkin vähäisistä tuloista suuren osan. Tilojen tulisi olla asianmukaisesti varusteltuja ja rakenteiltaan terveitä. Vastaajat eivät toivoneet kuitenkaan luksusta, vaatimatonkin käy: tiloja ei tulisi yliremontoida hinnaltaan tavoittamattomiin. Tilannetta voitaisiin helpottaa esimerkiksi vuokratukien muodossa. Etelä-Savossa teatterin ja orkesterin tilaongelmat ovat erityisen ajankohtaisia. Keski-suomalaiset muusikot esittivät vetoituksen konserttitalon rakentamiseksi Jyväskylään. Keski-Suomessa vedottiin myös Kirjailijatalon toiminnan turvaamiseksi. Mikkeliin toivottiin myös muunneltavia ja yhteistoiminnallisia tiloja: taidetalo, jossa usean alan tekijät voisivat työskennellä ja kokoontua.

Kohdeapuraha työtilojen perustamiskuluihin voisi olla yksi mahdollinen vaihtoehto. Toisaalta suuremmasta joukosta työtiloja voisi vuokrata työhuoneita myös määräajoiksi ja erilaisten projektien mukaan. Tilat voisivat olla siis suuremmankin joukon käytössä määräajoiksi tai osa-aikaisesti. Teatterin tiloja ja rahoitusta perusteltiin siten, että teatteri tarjoaa taiteen peruspalvelua. Orkesterin osalta toivottiin, että ymmärrettäisiin orkesterin harjoitus- ja esityssalin olevan lähes puolet soiton tasosta.

Esitys- ja näyttelytilojen pulma vapaiden taiteilijoiden tai vapaiden ryhmien kannalta on niin ikään tilojen korkea hinta. Myös näiden osalta toivottiin edullisia tiloja tai avustuksia vuokratukien muodossa. Esitys- ja näyttelytilojen tuki sponsoreiden toimesta sai jonkin verran kannatusta, joskin osa vastaajista korosti, että tilojen tulisi olla julkisesti rahoitettuja.

Etelä-Savon tilanteen voisi kiteyttää seuraavien sitaattien avulla: "Mikkelissä ei ole galleriaa"; "galleriahinnat ovat tavoittamattomissa paikkakunnilla, joissa oletettavasti olisi myös myyntiä". Yhtenä mahdollisuutena voisi toimia seuraava myönteinen esimerkki: "Mäntyharju: suuri Salmela vs. kirjaston ilmainen, pieni mutta erittäin hieno näyttelytila". Savonlinnan kulttuuritoimen galleriatila Galleria Hyrrä toimisi myös hyvänä esimerkkinä, joskin tila kaipaisi uudistamista.

Keski-Suomen vastaajat viittasivat samaan pulmaan: "Galleriamaksut ovat kohtuuttomia, lisäksi provisiot"; "Helsingin galleriat ovat huippukalliita! Siellä ovat kuitenkin potentiaaliset ostajat". Taiteilija ei välttämättä hyödy rahallisesti hyvinkään menestyneestä näyttelystä. Näyttelyiden järjestämisen kynnyks on vastaajille korkea: tilavuokrien vuoksi näyttelyn järjestämisestä voidaan joutua kieltäytymään. Näyttelykustannuksiin toivotaankin järjeistämistä. Tosin tilaongelmiin voisi käyttää myös mielikuvitusta: tyhjillään olevia liikehuoneistoja voisi käyttää näyttelytoimintaan keskieurooppalaiseen tapaan. Toisaalta taiteen esilletuomisen ei tarvitse olla rajoittunut pelkästään tiettyihin, sille osoitettuihin tiloihin: esitystiloja on kaikkialla keskellä arkea ja ihmisiä.

Esiintymistilojen osalta kommentoitiin, että esitystilavuokrat ovat niin suuret, että pienimuotoisen spesiaaliyleisön esityksiä ei voi tehdä. Samoin omat esitykset (ilman tilaajaa) eivät kannata, koska pääsylipputulot menevät vuokriin. Keski-Suomessa kannattaisi investoida jazzin ja improvisoidun musiikin esitystiloihin, koska yleisöpohja ja tekijät taidelaitoksista riippumattomalle musiikille ovat Jyväskylässä olemassa.

Markkinointi- ja tuottajapalvelujen osalta vastaukset saattoi jakaa kahteen suurempaan tyyppiin. Osin toivottiin selkeästi markkinointipalvelua. Tuottajia, agenteja ja managereita toivottiin laajemmin työtilaisuuksien ja rahoituksen hankkimiseen sekä erilaisiin käytännön järjestelyihin (näyttelykuljetuksista aina sopimusjuridikkiaan). Etelä-Savossa korostettiin taidetoimikunnan läänintaiteilijoiden roolia myös tuottamisessa ja markkinoinnissa. Toisaalta ehdotettiin, että voisi olla eri yhteisöjen yhteisesti palkkaama tuottaja markkinointiin ja rahoituksen hankkimiseen. Yhtenä ratkaisuna voisi olla nettipalvelu, jollainen on esimerkiksi Varsinais-Suomessa arsnet.fi. Mahdolliselta taiteen tuottajalta vastaajat toivoivat asiantuntemusta ja herkkyyttä oivaltaa millaiset esitykset mihinkin tilaisuuteen sopivat. Tuottamiseen ja markkinointiin liittyy tietynlainen unelma. Tuottaja ja markkinointiammattilainen kykenisi tekemään sen hattutempun, jolla työtilaisuuksiin liittyvät pulmat ratkeavat. Tuottajan odotettiin olevan ammattilainen, joka tekee kaiken muun taiteilijan keskittyessä omaan työskentelyynsä.

Taiteilijat perustelivat tarvetta markkinointi- ja tuottaja-ammattilaisten apuun siten, että oma aika (kaikkine yhteistyösopimuksineen) ei riitä. Toisaalta he kokivat, että taiteellinen työ on siinä määrin henkilökohtaista, että on itse jäävi kehumaan itseään. Taiteellinen työ rinnastuu tieteeseen siten, että tekijän työn arvo mitataan kyseisen kentän asiantuntijoiden toimesta erilaisten vakiintuneiden asiantuntija-arvioiden kautta. Tässäkään mielessä taiteilija ei ole uskottava oman työnsä markkinoijana. Tästä huolimatta useat vastaajista ovat aktiivisia ja markkinoivat itse omaa työtään.

Kokoontumistiloihin investointi ei saanut kovin suurta kannatusta preferenssilistauksissa. Avoin kysymys sai kuitenkin vastaajat reagoimaan, joten vastauksia on syytä käsitellä. Etelä-Savon vastaajista 13 prosenttia ehdotti ateljeetalon tai yhteistoiminnallisen tilan, eräänlaisen kulttuurikeskuksen, perustamista Mikkeliiin. Toiveena on tila, joka muuntuu erilaiseen käyttöön: työ-, seminaari- ja kokoustiloiksi sekä pienimuotoisiin esityksiin tai harjoitus- ja projektitiloiksi. Osa vastaajista korosti, että olemassa olevat (käyttämättömät) tilat olisi syytä käydä läpi ennen kuin perustetaan uusia. Useat Etelä-Savon vastaajista toivoivat, että eri alojen taiteilijat voisivat kohdata toisiaan ja tunnustaa

toistensa tekemisen. Kulttuuriyhdistys Äksy Kissa Savonlinnassa esitettiin esimerkkinä, joka on saanut eri alojen ihmiset kohtaamaan. Keski-Suomen vastauksissa korostettiin, että Kirjailijatalon ja taidemuseon sekä gallerioiden toiminta nykyiselläänkin olisi turvattava.

Kysyttäessä muita ehdotuksia, miten työskentelyolosuhteista voitaisiin parantaa, noin 7 prosenttia vastaajista (molemmista maakunnissa) mainitsi julkiset teosostot, prosenttiperaatteen toteutumisen ja ylipäättään teostilaukset. Etelä-Savon vastaajista 10 prosenttia korosti apurahojen merkitystä, Keski-Suomessa vastaava osuus oli 7 prosenttia. Kaikista mahdollisista parannuskeinoista ja visioista huolimatta taloudellisen toimeentulon turvaamista pitkän apurahan turvin pidettiin tärkeimpänä kannustuksena. Erityisesti kirjailijoille työskentelyapuraha on kaikkein tärkein avustusmuoto. Työskentelyapurahaa pidettiin edelleen tulolähteen lisäksi tunnustuksena ja meriittinä. Vastauksissa toivottiin taidepolitiikkaan tasapuolisempaa eri alojen ja lajien arvostamista.

Monet vastaajat toivoivat myös poliittisille päättäjille ja paikallishallinnon viranhaltijoille lisää kulttuurimyönteisyyttä. Liiketoiminnallisesti orientoinut ratkaisu taiteen arvostukseen liittyvään pulmaan voisi olla seuraava kommentti: "laskemalla taiteelliseen työhön sijoitetun pääoman tuoton arvo". Apurahojen merkitystä korostettiin toimeentulon turvana ja tunnustuksena. Vastaajat eivät kuitenkaan oleta, että heitä elätettäisiin julkisin varoin vaan he tarkastelevat työskentelyolosuhteidensa kokonaisuutta rakentavasti ja pyrkivät hahmottamaan mahdollisuuksia tulla paremmin toimeen työstä kertyvillä tuloilla. Asenteen voisi kiteyttää seuraavasti "vettä ei kannata kantaa kaivoon, etsitään se lähde, joka tuottaa sitä itse". Päättäjiltä toivottiin kuitenkin suosiollisuutta taiteelle ominaiselle tavalle tarkastella todellisuutta. Taiteellisten arvojen katsottiin olevan uhattuna kovien arvojen maailmassa. Vapaamuotoisissa kertomuksissa korostui huoli siitä, että taiteen oma erityisluonne hukkuu taloudellisten argumenttien korostuessa. Valtaosa vastaajista ei tuntunut jäännöksettä tunnustavan laskennallisia arvoja tai tuottovaatimuksia vaan toivoivat, että taiteellinen työ arvotettaisiin sen omilla kriteereillään.

7.2 Tieteellisen tutkimuksen merkitys alueellisessa kehittämistyössä

Tieteentekijöiltä kysyttiin suuremmin heidän kantaansa, mikä on tutkimustyön merkitys aluekehityshankkeissa. Vastaajia pyydettiin arvioimaan myös alueellisten rahoittajien merkitystä oman tutkimustyönsä rahoituslähteenä. Vastaajista 39 prosenttia piti alueellisia rahoittajia erittäin merkityksellisinä oman tutkimusalan rahoituksen kannalta. Eniten vastaajat olivat hakeneet rahoitusta Suomen Kulttuurirahaston maakuntarahastoilta, muilta säätiöiltä, TE-keskuksilta ja Maakuntien liitoilta.

Taulukossa 33 ovat luokiteltuina sanalliset vastaukset, joissa kuvattiin, miltä kannalta tutkimustyöllä voisi olla merkitystä alueellisessa kehitystyössä.

Taulukko 33. Tutkimustyön merkitys aluekehityshankkeissa.

Miltä kannalta tutkimustyö voisi olla merkityksellinen aluekehityshankkeissa

	N	%
Alueellisen yritystoiminnan kannalta	18	32,1 %
Alueen julkisen sektorin kannalta	9	16,1 %
Henkinen pääoma	16	28,6 %
Ei merkitystä	13	23,2 %
Mainintoja yhteensä N	56	100,0 %
Vastauksia kysymykseen yhteensä N	56	

Vastauksia kysymykseen tutkimustyön merkityksestä aluekehityshankkeissa oli mielekästä luokitella ja otsikoida yllä olevassa taulukossa ilmaistulla tavalla. Alueellista yritystoimintaa palvelee parhaiten soveltava tutkimus, jossa ratkaistaan yrityksen intressinä oleva ongelma. Yritysyhteistyö nähtiin myös mahdollisuutena löytää uusia investointikohteita. Näissä vastauksissa yritysten edun korostettiin olevan samalla maakunnan etu. Tutkimuksella katsottiin myös voitavan vaikuttaa julkisen sektorin toimintatapoihin ja käytäntöihin, yhtenä esimerkkinä koulutuksen kehittäminen. Vastanneista noin 28 prosenttia katsoi tutkimuksen alueellisen merkityksen liittyvän tutkimustyöhön itseensä esimerkiksi siten, että jonkin tutkimusalan osaaminen maakunnassa jo sinänsä lisää alueen merkitystä ja tunnettuutta valtakunnallisesti sekä kansainvälisesti. Myös teoreettisella perustutkimuksella voi olla tähän tapaan alueen henkistä pääomaa kartuttava merkitys.

Vastaajat hahmottelivat mahdollisuuksia hyödyntää oman alansa tutkimustietoa alueellisissa kehittämishankkeissa. Osa kertoi tekevänsä parhaillaan yhteistyötä alueellisissa kehittämishankkeissa, jossa heidän tutkimustietoaan hyödynnetään. Vastaajien joukossa oli tutkijoita, jotka edustavat ympäristötieteitä ja erityisesti energiatekniikan tutkimusta. Tämä tutkimusala olisi hyödynnettävissä yleisesti energiatekniikkaa laadittaessa sekä erityisesti maakuntaan soveltuvan bioenergiaratkaisun hahmottamisessa. Alan tietotaitoa ilmaistiin olevan Jyväskylässä siinä määrin, että alueella olisi mahdollisuuksia ympäristöalan johtavaksi seuduksi. Ympäristötieteiden tuottamien tulosten ja kokemusten hyödyntäminen vaikuttaisi myös välillisesti alueen hyvinvointiin ja talouteen. Tutkimusten myötä syntyneiden suositusten realisointi tuottaisi alueella lisää luonnonresursseja kansalaisten ja yritysten hyödynnettäväksi. Hydrobiologian tutkijat voivat hyödyntää alaansa erityisesti sisävesialueen kala- ja raputaloudessa, esimerkiksi käynnissä olevassa TUPAS-hankkeessa. Biologista tutkimusta on mahdollista hyödyntää myös esimerkiksi arvioitaessa tulokaslajien leviämisen vaikutusta maanviljelykselle. Useimmat maa- ja metsätaloustieteiden alat ovat soveltavia ja ovat hyödynnettävissä maanviljelyksessä ja tuotantoeläinten hoidossa. Kemian alalla hyödynnettävä tieto liittyy muun muassa materiaaleihin ja niiden sovellettavuuteen tuotteiksi.

Yritystoimintaan liittyvissä ehdotuksissa tuotiin esille perheyrittäjyyden edistäminen, kehityshankkeet pienyritysten ja spin-off-yritysten perustamisessa, kuntatalouteen ja taloushallintoon yleisesti liittyvät hankkeet, maaseutualueiden ja luovan alan yritystoiminta. Markkinoinnin tutkimustieto on suoraan hyödynnettävissä alueiden yritysten toiminnassa. Yhteiskuntatieteellinen ja yhteisötalouden tutkimukseen liittyvä tieto on hyödynnettävissä palvelurakennemuutoksessa. Lisäksi talous- ja yhteiskuntatieteellistä tietoa voidaan soveltaa kehittämishankkeiden koordinoimisessa ja ongelmien tarkentamisessa.

Kulttuurihankkeissa voisi olla paljonkin hyötyä historiallisesta tutkimuksesta, esimerkiksi alueellista menneisyydessä tapahtunutta kehitystä kartoittavissa hankkeissa. Kulttuurihankkeissa yleisesti ottaen voitaisiin menneisyyteen liittyvät ulottuvuudet ottaa paremmin huomioon. Kulttuuriin liittyvien hankkeiden ongelmaa voisi kuvata kuitenkin seuraavasti: "Luovan alan yritysten ja ammattikuvan kirjon kasvattaminen ei olisi pahitteeksi, mutta jostakin olisi kehitettävä asiakaskunta/maksava yleisö". Kehittämishankkeet tuottavat tosin tukea ja julkisuusarvoa, joka voi olla yksi ratkaisu ongelmaan.

Kasvatustieteiden osalta esimerkkeinä voivat olla ammatillinen koulutus, esimerkiksi työssäoppimiseen liittyvät kysymykset, ammattikorkeakoulujen oppimiskulttuurien kehittäminen, perusopetuksen kokeiluprosjektit sekä oppimateriaalien kehittäminen. Kasvatustieteellisessä tutkimuksessa tutkimuskohteena voi olla esimerkiksi alueellinen keskittyminen ja koulutus, mikä voisi olla muotoiltavissa myös kehittämishankkeeksi.

Tieto- ja viestintätekniikkaan liittyvät tutkimukset tuottavat usein uusia sovelluksia verkkopalveluille. Alan sovellettavina erityiskysymyksinä voivat olla esimerkiksi verkko-opetuksen hyödyntäminen julkisen sektorin tarpeisiin (mm. työvoimakoulutus). Käytettävyyteen liittyvät tutkimukset voivat tuottaa sovelluksia, joissa eri väestöryhmät voidaan huomioida tietojärjestelmien suunnittelussa.

Lääketieteen, psykologian ja terveystieteiden tutkimukset tuottavat sovellettavaa tietoa eri väestöryhmien terveyden ja toimintakyvyn edistämiseen sekä hyödynnettävää tietoa terveydenhuollon yleisten periaatteiden muuttamiseksi.

Kehittämisprojekteihin itseensä liittyviä tutkimusaiheita voisivat olla esimerkiksi osapuolten välinen luottamus tai alueellisen kehittämisen prosessi itsessään. Nämä voivat olla sosiaalipsykologiseen ja työyhteisön tutkimukseen liittyvä sovelluskohde. Alueellisen kehittämisen prosessi voi olla sosiologisen ja talousmaantieteellisen tutkimuksen alue, jossa voidaan hyödyntää järjestelmäteoreettisia malleja. Kehittämisprosesseihin itseensä liittyvissä tutkimuksissa voitaisiin tarkastella myös sitä, miten tutkimustietoa hyödynnetään hankkeiden päätöksenteossa.

7.3 Miten rahoittajien ja tutkijoiden yhteistyö voisi toimia paremmin?

Vastaukset (N=43) kysymykseen rahoittajien ja tutkijoiden yhteistyöstä voitaisiin ryhmitellä temaattisesti kolmeen vastaustyyppiin. Osa vastaajista toivoi rahoittajien suurempaa näkyvyyttä ja informointia rahoitusmahdollisuuksista sekä tulevista hauista. Informoinnissa olisi tärkeää välittää tietoa tutkimustarpeista, rahoituksen ehdoista ja käytännöistä. Vastauksissa toivottiin tilaisuuksia, esimerkiksi kutsuseminaareja, joissa rahoittajat esittelisivät tutkimustarpeita, alueellisia strategioita ja rahoitusmahdollisuuksia tutkijakunnalle. Tällaisen informaation pohjalta tutkijat voisivat suunnata omia intressejään. Rahoittajien ja tutkijoiden yhteistyön parantamisessa voisi ratkaisuna toimia myös ideapoolit tai tutkimustorit. Ideapoolin tavoitteena olisi koota yhteen joukko tutkijoita, jotka työskentelevät tietyn ongelma-alueen parissa. Tiettyyn tutkimuksen ongelma-alueeseen voisi hakea suurempaa hankerahoitusta, joka jaettaisiin tutkijoille. Joissakin vastauksissa katsottiin, että projektitutkimusten rahoitus ei toimi tällä tavoin koordinoitusti, jolloin samojen aiheiden parissa työskentelevät tutkijat hakevat erikseen jokaiselta mahdolliselta rahoittajalta. Hankerahoituksen koordinointi ideapoolien kaltaisiin kokonaisuuksiin vapauttaisi tutkijan keskittymään omaan työhönsä. Tutkimustorit voisivat toimia alueen yrittäjille markkinapaikkoina liiketoiminnan intressejä palvelevasta tutkimuksesta. Rahoittajat voisivat järjestää myös rajattuja, johonkin tiettyyn tutkimus- ja kehittämisingelmaan suunnattuja hakuja.

Rahoituksen yhtenä ongelmana nähtiin päätöksenteon ja yhteistoiminnan läpinäkyvyys. Vastauksissa toivottiin, että tutkijat voisivat saada tietoa rahoituspäätökseen vaikuttavista tekijöistä. Päätöksenteon on/off-luonne heikentää tutkijan mahdollisuuksia kehittää ja suunnata omaa toimintaansa siten, että se palvelisi rahoittajaa. Rahoitettujen ja käynnissä olevien hankkeiden suhteen toivottiin, että päämäärät ja roolit olisivat yhdessä asetettuja ja että rahoittaja ja tutkija olisivat syvällisesti tietoisia toistensa tekemisestä. Toivottiin myös, että tutkijoille annettaisiin mahdollisuus perustella esityksiään visioista. Useissa vastauksissa korostettiin vuorovaikutuksen merkitystä käynnissä olevissa hankkeissa. Vastaajat toivoivat, että strategioista ja visioista voitaisiin vuorovaikutuksen avulla saavuttaa riittävä yhteisymmärrys, jonka myötä nämä koettaisiin yhteisinä päämäärinä.

7.4 Miten virittää taiteen ja tutkimuksen tukijärjestelmän infrastruktuuria?

Taiteilijat hahmottavat työskentelynsä kokonaistilanteen eivätkä odota, että rahaa tulee jostain. He toivoisivat voivansa elää omalla työllään. Tähän liittyen he tekivät ehdotuksia, jotka parantaisivat mahdollisuuksia saada työtilaisuuksia ja kartuttaa taiteellisesta työstä saatavaa tuloa. Tähän liittyen markkinointipalveluiden kehittäminen sai vastaajien joukossa laajaa kannatusta. Hyvät ja kohtuuhintaiset esitys- ja näyttelytilat kartuttaisivat myös taiteellisesta työstä saatavia tuloja. Henkilökohtaisia työskentelyapurahoja kannatettiin edelleen laajasti pitkäjänteisen työskentelyn mahdollistavana tukimuotona.

Tutkijoiden parissa on osin tietämättömyyttä alueellisista rahoitusmahdollisuuksista. Toinen este tutkijoiden suuntautumisessa aluekehityshankkeisiin liittyy ainelaitosten intresseihin. Mikäli ainelaitoksella ei ole intressejä tukea aluekehittämiseen orientoitunutta tutkimustyötä, yksittäisen tutkijan on hankala toimia oma-aloitteisesti. Rahoitusjärjestelmä on kuitenkin suurin ongelma erityisesti niiden parissa, jotka jo tekevät aluekehittämiseen orientoitunutta tutkimustyötä. Hakuprosessit vievät liikaa aikaa varsinaiselta työltä. Rahoituksen katkonaisuus ja epävarmuus tuottaa epäjatkuvuutta myös tutkimuksessa ja kehitystyössä. Epätietoisuus päätöksenteossa vaikuttavista tekijöistä heikentää mahdollisuuksia suunnata hankkeita.

Vastaajat ehdottivat hankerahoitukseen koordinoitua siten, että tiettyihin strategisesti tärkeisiin hankkeisiin syntyisi ideapooloja. Tämänkaltaiset järjestelyt mahdollistaisivat pitkäjänteisemmän toiminnan aloilla, joilla tutkimus- ja kehitystyötä tehdään laajasti ja ansiokkaasti. Eräitä aineistosta esiin tulevia potentiaalisia aloja Keski-Suomessa ovat ympäristötieteet ja energiatekniikka. Kehityshankkeisiin osallistuvat tutkijat toivoivat myös ratkaisuja hankkeissa syntyviin intressi- ja luottamuskysymyksiin.

8. LUOVAN TYÖN MAHDOLLISUUKSIA MAAKUNNALLISELLA ALUEELLA

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää luovan työn asemaa ja kerrannaisvaikutuksia maakunnallisella alueella. Taiteilijoita ja tieteentekijöitä pidetään tutkimuksessa luovan työn varsinaisena ydinjoukkona. Taiteilijakyselyssä tutkimusjoukon kokoamisessa käytettiin myös nk. lumipallomenetelmää, jolloin taiteilijan määrittely oli tavanomaista joustavampi. Tieteen osalta tutkimusjoukkoon sisällytettiin myös ammattikorkeakoulun tutkimusyksiköissä toimivat. Kyselyjen avulla saatiin näin tietoa ennen kaikkea luovien ammattien piirteistä.

Tilastokeskuksen kokoamien rekisteritietojen pohjalta voitiin todentaa akateemisesti koulutettujen tilanne alueellisilla työmarkkinoilla. Aineiston perusteella akateemiset työmarkkinat ovat melko perinteiset, jolloin yliopisto kouluttaa edelleen ammattilaisia pääosin opetuslalle. Yrittäjiä on pääosin niillä aloilla, joilla liiketoiminta on luonteenomainen tapa toimia. Vertailtaessa kahta maakuntaa rekisteriaineiston perusteella yliopiston merkitys näkyy akateemisesti koulutettujen määrässä mutta myös niiden alojen osuuksissa, joilla on vahva edustus ao. yliopistossa. Aineisto todensi käsityksiä sukupuolieroista liittyen akateemiseen koulutukseen ja sijoittumiseen asiantuntija-ammatteihin. Erityisasiantuntemusta edellyttävissä ammateissa toimivia on alueella huomattavasti enemmän kuin akateemisesti koulutettuja, joten asiantuntija-ammatteihin rekrytoituu henkilöitä runsaasti myös muilta koulutusasteilta. Asiantuntija-ammattien huomioiminen aineistossa laajentaa käsitystä, jonka mukaan erityisasiantuntemusta edellyttävät tehtävät ja tässä mielessä luovat alat olisivat pääosin akateemista koulutusta edellyttäviä.

Yllä kuvattu aineisto kertoi yleisellä tasolla akateemisista työmarkkinoista ja asiantuntija-ammateista maakunnallisella alueella. Taiteilijoille ja tieteentekijöille suunnattujen kyselyjen aineistojen perusteella voitiin tarkentaa kuvaa luovien ammattilaisten työstä ja toimeentulosta. Maakunnissa toimii valtakunnallisen ja kansainvälisen tason ammattilaisia eri taiteenaloilla ja tutkimusaloilla. Luovat ammattilaiset maakunnissakaan eivät ole eristäytyneitä vaan toimivat monenlaisissa tehtävissä ja rooleissa. Maakunnalliset tulokset todensivat monesti osoitetun piirteen, että erityisesti taiteilijan leipä koostuu pienistä paloista. Välttävän ansiotason kartuttamisen lisäksi taiteilijat toimivat eri yhteistyötahojen kanssa kuitenkin myös ammatillisista ja osin aatteellisistakin syistä. He ovat omalla ammattitaidollaan yhteisönsä voimavarana.

Taiteilijoiden alhaisen ansiotason lisäksi aineistosta kävivät ilmi taiteentekemisen toisinaan kohtuuttomat kustannukset ja kulut. Toisaalta on todettu, että taiteilijoiden tuloerot voivat olla suuret. Tämä kävi ilmi myös maakuntia koskevasta aineistosta. Maakunnissa on myös taiteilija-ammattilain hyvin ansaitsevia tekijöitä. Maakuntien taiteilijoiden professionaalisuutta osoittavat seuraavat tekijät. Maakunnissa on paljon apurahansaajia ja osittain myös muista rahoituslähteistä kuin alueellisista (valtion taidetoimikunnat, kirjasto- ja näyttökorvausapurahat, tekijänoikeuskorvaukset ja säätiöt). Heillä oli paljon näyttelytoimintaa ja tekijänoikeussopimuksia. He toimivat myös sekä opetus- että asiantuntijatehtävissä oppilaitoksissa kaikilla koulutusasteilla. Vastaajat toimivat myös sekä julkisissa että järjestöjen asiantuntija- ja luottamustehtävissä. Vastaajilla oli paljon myös kansainvälisiä sopimuksia ja kansainvälistä ammatillista järjestötoimintaa. Nämä seikat osoittivat maakunnissa olevan professionaalisia ja oman alansa kentällä hyvin sijoittuvia ammattitaiteilijoita.

Osoittautui, että maakunnissa toimivat taiteilijat ovat erittäin verkostoituneita ja aktiivisia omissa paikallisissa yhteisöissään. Vastausten mukaan tähän motivoi pääosin toimeentulon parantaminen, mutta myös nykyisen taidemaailman vaatimukset sekä oma sisäinen motivaatio kehittää ammatillisia taitoja ja olla kontaktissa ihmisten kanssa. Osoittautui kuitenkin myös, että aktiivisuus ja yhteistoiminnallisuus saattaa jopa romuttaa professionaalisuuden. Aineistosta välittyi taiteilijoiden

toive, että yhteistoiminta ei olisi pakonomaista ja ulkoa ohjautuvaa. Heidän toiveensa oli, että aikaa jäisi riittävästi omassa ammatissa kehittymiseen ja ajatusten työstämiseen. Luovalta työltä katoaa pohja kokonaan, ellei tätä mahdollisuutta ole.

Taiteilijoiden asemassa korostuu tulonmuodostuksen epävarmuus. Tieteentekijöiden asemassa korostuu puolestaan työsuhteen ja uranäkymien epävarmuus. Tästä huolimatta taiteilijoilla ja tutkijoilla on vahva sisäinen motivaatio tehdä luovaa työtä. Luovan työn erityisiin etuoikeuksiin kuuluu mahdollisuus löytää ja oivaltaa jotain uutta, jota ei ole ollut koskaan aikaisemmin. Uuden löytämisen lisäksi kyky hahmottaa itsenäisesti tutkimuksen tai taiteellisen tuotannon lähtökohtia ovat myös näissä ammateissa menestymisen ehtoja. Ammatillisten yhteisöjen merkitys oli tärkeää uuden löytämisessä ja ammatillisen identiteetin vahvistamisessa. Taiteilijoilla ja tutkijoilla on myös vahva motivaatio hakea kontakteja muiden alojen edustajiin. Vapaa keskustelu ja yhdessä tekeminen tuottavat heille mahdollisuuden hahmottaa asioita ja omaa työtään uudella tavalla. Vastaajat kokivat yhteistyön myös kitkaisena, mikä syntyy erilaisten intressien ja todellisuuskäsitysten törmätessä keskenään vuorovaikutustilanteissa. Intressit ja todellisuuskäsitykset samoin kuin ihmisten persoonalliset tavat ilmaista itseään luovat ristiriitaisten suhteiden verkon huolimatta siitä, miten yksimielisiä varsinaisen asian suhteen voidaan olla. Luovan työn tekijällä on kenties muita ammatteja laajemmat vapaudet määrittää oman työnsä ehtoja. Tämä vapauden mahdollisuus on luovan työn kiehtovimpia piirteitä, joka kantaa toimeentuloon ja uraan liittyvien epävarmuuksien sekä taiteen ja tieteen tekemistä määrittävien rakenteellisten ehtojen paineessa.

Taiteilijoiden yhteistyösuhteet painottuivat opetustyöhön eri koulutusasteilla, millä on tärkeä merkitys taiteilijoiden tulonmuodostuksessa. Taiteilijoille yhteistyösuhteet olivat tärkeitä myös ammatillisesti. Ne tarjoavat mahdollisuuden saada näkemystä maailmasta ja uusia ajatuksia taiteelliseen työhön sekä kontakteja oman alan ja muiden alojen yhteisöihin. Tieteentekijöiden yhteistyösuhteissa painottuivat kertaluontoiset tehtävät ja asiantuntijatyö, jolloin erityisesti opetustyö oman ainelaitoksen ulkopuolella sekä asiantuntijatehtävät tarjoavat mahdollisuuksia laajentaa asiantuntemusta, julkistaa tutkimustietoa ja pätevyitä tutkijanuralla.

Taiteilijoiden ja tutkijoiden yhteistyösuhteiden pääasialliset motiivit olivat ammatin sisäisiä, toimeentuloon, pätevytyymiseen tai luovan työn prosessointiin liittyviä. Tieteentekijöiden motiivina voi olla myös mahdollisuus vaikuttaa omalla tutkimustyöllään alueelliseen, kansalliseen tai kansainväliseen kehitykseen. Toimiminen alueellisissa kehittämishankkeissa voi olla tutkijanuran orientaatiovalinta.

Taiteilijoiden ja tieteentekijöiden vastaukset kertovat myös maakunnallisen alueen identiteetistä. Etelä-Savon ja Keski-Suomen maantieteellinen sijainti keskellä Suomea laajojen järvialueiden lomassa on luontoympäristön tarjoama etu. Näiltä alueilta on vaivatonta liikkua eri puolille Suomea. Etelä-Savon ja Keski-Suomen järvisuutujen luonto on tärkeimpiä viihtyvyyteen liittyvistä syistä. Maakuntien kaupungit tarjoavat inspiroivan akateemisen ja taiteellisen ilmapiirin sekä mahdollisuuden juurtua työn, perheen ja ystävyysuhteiden myötä.

Taiteilijat arvioivat maakunnallisen alueen ilmapiiritekiäjäitä paikoin ristiriitaisesti: osa on löytänyt paikkansa ja tapansa toimia, osa kokee maakunnallisen alueen yleisön ja ostajakunnan vastaanottokyvyn omien tavoitteidensa kannalta riittämättömänä. Tutkijat arvioivat ilmapiiritekiäjäitä myönteisemmin kokiin maakunnallisen alueen henkisesti avoimena uusille asioille. Taiteilijat ja tutkijat arvioivat maakunnallisen alueen merkitystä oman elämänsä ja työnsä kannalta. He myös omalla ammatillisella toiminnallaan tuottavat tätä identiteettiä. Taiteilijoiden ja tutkijoiden kulttuuripalveluihin kohdistuva ostovoima puolestaan lisää kierroksia paikan symbolisiin ominaisuuksiin, jolloin luovien ammattilaisten olemassaolo viestittyy myös alueella liikkuville.

Alueen hyvinvointiin voidaan vaikuttaa parhaiten elinkeinorakennetta monipuolistaen tai vaikuttamalla elinkeinoelämän toimivuuteen alueella. Erityisesti tieteentekijät hahmottivat tapoja, joilla tutkimustietoa voidaan käyttää näihin tarkoituksiin. Tutkijan työssä soveltava tutkimus tai

osallistuminen kehityshankkeisiin voi olla tutkijanuraan liittyvä orientaatiovalinta. Taiteellisessa työssä voidaan erottaa aloja, joilla luova työ on liiketoiminnallisemmin orientointunutta, kuten taideteollisuus tai rakennustaide. Taiteen tekemisessä yleisiä ovat myös soveltavat projektit tai tilaustyöt, joiden tavoitteena on kartuttaa ansiotuloa. Taiteellisessa ja tieteellisessä työssä voidaan havaita toisistaan poikkeavia ammatti-identiteettejä. Osa taidealoilla toimivista kokee olevansa identiteetiltään ennemminkin suunnittelijoita kuin taiteilijoita. Osalle tutkijoista ammatti-identiteettiä määrittää ennemminkin tarve ratkaista tutkimustyöllään tilaajan käytännöllisiä ongelmia kuin tehdä pelkästään itseä kiinnostavaa tutkimusta. Nykyisissä alueellisen kehittämisen periaatteissa painopiste on siirtynyt toimialamallista klusterimalliin. Klusteriajattelu kehittämistyössä mahdollistaa entistä paremmin eri aloja edustavien asiantuntijoiden työpanoksen hyödyntämisen. Nykyisenkaltaisessa alueiden kehittämistyössä taiteilijoiden ja tutkijoiden asiantuntemuksella voi olla entistä enemmän kysyntää.

Akateemista perustutkimusta voidaan pitää tieteellisen työn luovana ytimenä, jossa ympäristön tiedontarpeeseen reagoidaan tutkimusalojen toimintakulttuurien ja normien mukaisesti. Perustutkimuksella on silti merkitys innovaatioiden syntymisessä sekä alueen henkisen pääoman kartuttajana. Taiteellista ilmaisua, jonka lähtökohtana on tekijän itsenäinen ajattelu, voidaan pitää taiteellisen työn luovana ytimenä. Mahdollisuus ansaita toimeentuloa taiteellisella työllä perustuu edelleen taidemarkkinoiden sekä julkisen ja yksityisen tukijärjestelmän toimintaan.

Taiteilijoiden ja tutkijoiden merkitys alueen elinkeinorakenteen kannalta voi olla myös välillinen heidän tarvitessaan työskentelyssään materiaaleja ja palveluja. Erityisesti palveluihin, kuten näyttely- ja esitystilat, kohdistuva ostovoima voi olla merkityksellinen kaupunkikulttuurin kannalta. Tämä saattaa kertautua myös vetovoimatekijänä muulle yritystoiminnalle. Taiteilijakyselystä kävi ilmi, että näyttely- ja esitystilat ovat alueella puutteelliset. Markkinat erityisesti kuvataiteen ja musiikin esittämiseen kuitenkin ovat olemassa. Taiteilijoilla oli myös tahtoa ja valmiuksia laajentaa ammatillista toimintaansa ja löytää uudenlaisia työtilaisuuksia, mihin he toivoivat markkinointiammattilaisten asiantuntemusta. Tutkijoilla oli tahtoa laajentaa ammattitaitoaan, johon he ehdottivat alueelliseen rahoitusjärjestelmään liittyviä parannuksia.

Taiteellisella työllä ja tutkimuksella on merkitystä myös ajattelu- ja toimintatapojen kannalta. Opetustyöllään taiteilijat voivat välittää eteenpäin taiteenalojen taitoja ja tekniikoita sekä taiteenaloille ominaisia uutta luovia ajattelutapoja. Uusin tutkimustieto on hyödynnettävissä esimerkiksi kehitettäessä koulutuksen toimintatapoja tai terveydenhuollon periaatteita. Kansainvälisesti noteeratut taiteilijat, tutkijat ja tutkimusalat lisäävät alueen tunnettuutta ja kartuttavat näin alueen henkistä pääomaa. Ansiokas työ hyvinkin erikoistuneen taiteenalan tai tutkimusalan parissa tuottaa ympäristössään merkityksiä, joita on hyvin vaikea määritellä tai mitata. On mahdollista, että alansa huippuammattilainen ikään kuin tartuttaa ympärillä olevat oppilaat kiinnostuksella alaan. Kaikilla taiteenaloilla ja tutkimusaloilla voi toimia eräänlainen epävirallinen mestari-kisälli-oppilas -järjestelmä, jonka myötä yhden asiantuntijan ansiokas työ kertautuu hyvinkin laajalle. Taiteilijoilla on edelleen kutsumus myös arvioida oman aikamme ilmiöitä. Taiteilijan luovuuteen liittyvä piirre onkin pyrkimys pysyä riittävän etäällä, jotta ei menettäisi arviointikykyään ympärillä tapahtuvien ilmiöiden suhteen.

Evolutionaarisen kehitysmallin mukaisesti on vaikea eristää sekä aluetta irralleen muusta maailmasta että joitakin ilmiöitä alueella, jotka olisivat ratkaisevia toteutuvan kehityksen kannalta. Ei voida myöskään olettaa, että jollakin toimenpiteellä voidaan lineaarisesti ohjata kehitystä haluttuun suuntaan. Kehitykselle ei voida asettaa ennakkoehtoja vaan periaatteessa kaikissa olosuhteissa voi syntyä aloitteita, jotka käynnistävät prosesseja. Kehitystä voidaan pitää eräänlaisena tapahtumien virtana, johon kukin tuo satunnaisesti oman lisänsä.

Poliittisen ja hallinnollisen päätöksenteon merkitys alueiden kehittämisessä liittyy erityisesti suotuisan infrastruktuurin luomiseen. Taiteen ja tutkimuksen ohjausjärjestelmän mahdollisuudet vaikuttaa liittyvät ennen kaikkea rahoituksen ja työskentelyn infrastruktuurin kehittämiseen siten, että se on suotuisa ja vetovoimainen alueella toimiville taiteilijoille ja tutkijoille. Kuntien mahdollisuudet liittyvät

esimerkiksi tilakysymysten ratkaisemiseen. Taiteilijoiden ja tutkijoiden ehdotuksista on pääteltävissä, että he ovat sitoutuneita työskentelemään maakunnallisella alueella ja alueen hyvinvoinnin hyväksi. Taiteilijat hahmottivat työskentelynsä kokonaistilannetta ja mitä olisi tehtävissä, jotta he kartuttaisivat ansiotulojaan taiteellisesta työstä. Tutkijat hahmottivat tarkemmin, miten tutkimustietoa voi alueellisissa kehityshankkeissa hyödyntää ja miten alueellista rahoitusjärjestelmää kannattaisi kehittää, jotta tämä olisi mahdollista.

Kirjallisuus

Aittola, Helena & Ylijoki, Oili-Helena (toim.) (2005): Tulosohjattua autonomiaa. Akateemisen työn muuttuvat käytännöt. Gaudeamus, Helsinki.

Arendt, Hannah (1958): The Human Condition. University of Chicago Press, Chicago.

Bennet, Oliver (1999): Kulttuuripolitiikka, kulttuuripessimismi ja postmoderniteetti. Teoksessa Anita Kangas ja Juha Virkki (toim.) Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Sophi, Jyväskylä.

Florida, Richard (2002): The Rise of the Creative Class. And How it's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. Basic Books, New York.

Hakala, Johanna, Kaukonen, Erkki, Nieminen, Mika & Ylijoki, Oili-Helena (2003). Yliopisto. Tieteen kehdestä projektimyllyksi? Gaudeamus, Helsinki.

Heikkinen, Merja (2004): Pohjoismaisen taiteilijatuon neljä muunnelmaa. Teoksessa Robert Arpo (toim.) Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.

Heikkinen, Merja (1989): Tilannekuva kirjailijoista. Tutkimus kirjailijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja no 5, Helsinki.

Heiskanen, Ilkka, Kangas, Anita & Mitchell, Ritva (toim.) (2002): Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet. Tietosanoma, Helsinki.

Heiskanen, Ilkka (2002): Johdanto. Teoksessa Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.): Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet. Tietosanoma, Helsinki.

Himanen, Pekka (2004): Välittävä, kannustava ja luova Suomi. Katsaus tietoyhteiskuntamme syviin haasteisiin. Tulevaisuusvaliokunta, teknologian arviointeja 18. Eduskunnan kanslian julkaisu 4.

Irjala, Auli (1993): Säveltaiteilijan toimeentulo. Tutkimus säveltaiteilijakunnan rakenteesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa vuonna 1989. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja no 16, Helsinki.

Kainulainen, Kimmo (2005): Kunta ja kulttuurin talous. Tulkintoja kulttuuripääoman ja festivaalien aluetaloudellisista merkityksistä. Tampere University Press, Tampere.

Kangas, Anita, Heiskanen, Ilkka & Hirvonen, Johanna (2002): Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö ja hallinto. Teoksessa Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.): Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet. Tietosanoma, Helsinki.

Kangas, Anita (1999): Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Teoksessa Anita Kangas ja Juha Virkki (toim.) Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Sophi, Jyväskylä.

Karhunen, Paula (2004): Taiteilijakoulutus Suomessa – kehityslinjoja 1960-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa Robert Arpo (toim.) Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.

Karhunen, Paula (1993): Näyttämötaiteilija Suomessa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1980-90-luvun vaihteessa. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja no 17.

Karttunen, Sari (2004): Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle – kasvaako työvoima työllisyyttä nopeammin? Teoksessa Robert Arpo (toim.) Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.

Karttunen, Sari (1988): Taide pitkä – leipä kapea. Tutkimus kuvataiteilijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja no 2, Helsinki

Loisa, Raija-Leena (2003): The Polysemous Contemporary Concept. The Rhetoric of the Cultural Industry. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 217. Jyväskylän yliopisto.

Luhmann, Niklas (1994): Social Systems. Stanford University Press, Stanford.

Luhmann, Niklas (2004): Ekologinen kommunikaatio. Gaudeamus, Helsinki.

Luttinen, Jaana (1997): Fragmentoituva kulttuuripolitiikka. Jyväskylä Studies in Education Psychology and Social Research 126, Jyväskylän yliopisto.

Minkkinen, Virpi (1999): Taiteellinen työ ja apurahat. Tilastotietoa taiteesta nro 22. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.

Mitchell, Ritva (2002): Taiteen ja kulttuurin kentät: Sektorianalyysit. Teoksessa Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.): Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet. Tietosanoma, Helsinki.

Myerscough, John (1988): The Economic Importance of the Arts in Britain. Policy Studies Institute, London.

Mäntylä, Hans & Päiviö, Hanna (2005): Toivon ja epätoivon äärellä akateemisessa työssä. Teoksessa Helena Aittola & Oili-Helena Ylijoki (toim.): Tulohajuttua autonomiaa. Akateemisen työn muuttuvat käytännöt. Gaudeamus, Helsinki.

Opetusministeriö (2007): Yliopistojen tutkimustulosten hyödyntäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 10.

Opetusministeriö (2007): Onko kulttuurilla vientiä? ON! Esitys Suomen kulttuuriviennin kehittämisohjelmaksi 2007-2011. Opetusministeriön julkaisuja 9.

Opetusministeriö (2006): Yksitoista askelta luovaan Suomeen. Luovuustrategian loppuraportti. Opetusministeriön julkaisuja 43.

Opetusministeriö (2005): Kolme puheenvuoroa luovuuden edistämisestä. Luovusstrategian osatyöryhmien raportit. Opetusministeriön julkaisuja 35.

Opetusministeriö (2003): Alueiden vahvuudeksi. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma – linjauksia ja painopisteitä vuosille 2003 – 2013. Opetusministeriön julkaisuja 22.

Pirttilä, Ilkka & Eriksson-Piela, Susan (2004): Yliopistotyön kirot ja tähtihetket. Kuinka kehittää hyvinvointia akateemisessa työssä? SoPhi, Jyväskylä.

Rensujeff, Kaija (2003): Taiteilijan asema. Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja 27. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.

Ristimäki, Eija (2002): Euroopan unioni ja kansallinen kulttuuripolitiikka. Teoksessa Ilkka Heiskanen, Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.): Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet. Tietosanoma, Helsinki.

Sotarauta, Markku & Kosonen, Kati-Jasmin (2004): Yksilö, kulttuuri, innovaatioympäristö. Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan. Tampere University Press, Tampere.

Throsby, David (2001): Economics and Culture. Cambridge University Press, Cambridge.

Towse, Ruth (1996): The Economics of Artists' Labour Markets. ACE Research Report no 3. The Arts Council of England.

Wilenius, Markku (2004): Luovaan talouteen. Kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana. Edita, Helsinki.

Ylijoki, Oili-Helena & Aittola, Helena (2005): Johdanto: hyvää akateemista työtä etsimässä. Teoksessa Helena Aittola & Oili-Helena Ylijoki (toim.): Tulohajattua autonomiaa. Akateemisen työn muuttuvat käytännöt. Gaudeamus, Helsinki.

Liitteet

Taulukko 1. Maistereiden ammattiasema

Keski-Suomi	Palkansaajat		Yrittäjät	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	1610	18 %	18	4 %
Taideala	105	1 %	5	1 %
Humanistiset tieteet	1419	16 %	33	8 %
Teologia	158	2 %	3	1 %
Kauppätieteet	797	9 %	51	12 %
Yhteiskuntatieteet	939	10 %	43	10 %
Oikeustiede	170	2 %	43	10 %
Luonnontieteet	1154	13 %	13	3 %
Tekniset tieteet	1096	12 %	50	12 %
Maa- ja metsätaloustieteet	186	2 %	44	10 %
Terveys- ja sosiaalia	985	11 %	114	27 %
Palvelualat	422	5 %	8	2 %
Yhteensä	9041	100 %	425	100 %

Taulukko 2. Maistereiden ammattiasema

Etelä-Savo	Palkansaajat		Yrittäjät	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	651	19 %	6	3 %
Taideala	74	2 %	-	
Humanistiset tieteet	529	15 %	16	7 %
Teologia	118	3 %	-	
Kauppätieteet	160	5 %	19	8 %
Yhteiskuntatieteet	378	11 %	19	8 %
Oikeustiede	116	3 %	26	12 %
Luonnontieteet	292	8 %	14	6 %
Tekniset tieteet	353	10 %	21	9 %
Maa- ja metsätaloustieteet	151	4 %	26	12 %
Terveys- ja sosiaalia	542	16 %	76	34 %
Palvelualat	119	3 %	1	0 %
Yhteensä	3483	100 %	224	100 %

Taulukko 3. Lisensiaattien ja tohtoreiden ammattiasema

Keski-Suomi	Palkansaajat		Yrittäjät	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	108	10 %	5	13 %
Taideala	3	0 %	-	
Humanistiset tieteet	196	17 %	3	8 %
Teologia	7	1 %	-	
Kauppatieteet	60	5 %	2	5 %
Yhteiskuntatieteet	198	18 %	14	37 %
Oikeustiede	3	0 %	-	
Luonnontieteet	314	28 %	4	11 %
Tekniset tieteet	74	7 %	1	3 %
Maa- ja metsätaloustieteet	8	1 %	-	
Terveys- ja sosiaalia	103	9 %	9	24 %
Palvelualat	57	5 %	-	
Yhteensä	1131	100 %	38	100 %

Taulukko 4. Lisensiaattien ja tohtoreiden ammattiasema

Etelä-Savo	Palkansaajat		Yrittäjät	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	30	13 %	-	
Taideala	1	0 %	-	
Humanistiset tieteet	24	11 %	2	20 %
Teologia	6	3 %	-	
Kauppatieteet	9	4 %	1	10 %
Yhteiskuntatieteet	23	10 %	2	20 %
Oikeustiede	2	1 %	1	10 %
Luonnontieteet	34	15 %	1	10 %
Tekniset tieteet	28	12 %	1	10 %
Maa- ja metsätaloustieteet	17	8 %	1	10 %
Terveys- ja sosiaalia	49	22 %	1	10 %
Palvelualat	2	1 %	-	
Yhteensä	225	100 %	10	100 %

Taulukko 5. Maisterit: pääasiallinen toiminta

Keski-Suomi	N	%
Työlliset	9466	79 %
Työttömät	591	5 %
Opiskelijat, koululaiset	357	3 %
Eläkeläiset	1181	10 %
Varusmiehet, siviilipalvelusmiehet	4	0 %
Työttömyyseläkeläiset	28	0 %
Muut	328	3 %
Yhteensä	11955	100 %

Taulukko 6. Maisterit: pääasiallinen toiminta

Etelä-Savo		
	N	%
Työlliset	3707	77 %
Työttömät	129	3 %
Opiskelijat, koululaiset	59	1 %
Eläkeläiset	775	16 %
Varusmiehet, siviilipalvelusmiehet	2	0 %
Työttömyyseläkeläiset	16	0 %
Muut	121	3 %
Yhteensä	4809	100 %

Taulukko 7. Liseniaatit ja tohtorit: pääasiallinen toiminta

Keski-Suomi		
	N	%
Työlliset	1169	82 %
Työttömät	42	3 %
Opiskelijat, koululaiset	30	2 %
Eläkeläiset	150	11 %
Varusmiehet, siviilipalvelusmiehet	1	0 %
Työttömyyseläkeläiset		0 %
Muut	34	2 %
Yhteensä	1426	100 %

Taulukko 8. Liseniaatit ja tohtorit: pääasiallinen toiminta

Etelä-Savo		
	N	%
Työlliset	235	79 %
Työttömät	2	1 %
Opiskelijat, koululaiset	9	3 %
Eläkeläiset	45	15 %
Varusmiehet, siviilipalvelusmiehet		0 %
Työttömyyseläkeläiset		0 %
Muut	5	2 %
Yhteensä	296	100 %

Taulukko 9. Maistereiden sijoittuminen julkiselle ja yksityiselle sektorille

Keski-Suomi	julkinen sektori		yksityinen sektori	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	1489	24 %	119	4 %
Taideala	72	1 %	33	1 %
Humanistiset tieteet	1151	18 %	266	10 %
Teologia	35	1 %	123	5 %
Kauppätieteet	292	5 %	505	19 %
Yhteiskuntatieteet	743	12 %	188	7 %
Oikeustiede	121	2 %	49	2 %
Luonnontieteet	815	13 %	338	12 %
Tekniset tieteet	324	5 %	772	28 %
Maa- ja metsätaloustieteet	103	2 %	83	3 %
Terveys- ja sosiaalia	808	13 %	177	6 %
Palvelualat	351	6 %	71	3 %
Yhteensä	6304	100 %	2724	100 %

Taulukko 10. Maistereiden sijoittuminen julkiselle ja yksityiselle sektorille

Etelä-Savo	julkinen sektori		yksityinen sektori	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	623	24 %	28	3 %
Taideala	46	2 %	28	3 %
Humanistiset tieteet	445	17 %	84	10 %
Teologia	28	1 %	90	11 %
Kauppätieteet	83	3 %	77	9 %
Yhteiskuntatieteet	298	11 %	80	10 %
Oikeustiede	88	3 %	28	3 %
Luonnontieteet	247	9 %	45	5 %
Tekniset tieteet	160	6 %	193	23 %
Maa- ja metsätaloustieteet	79	3 %	72	9 %
Terveys- ja sosiaalia	439	17 %	103	12 %
Palvelualat	108	4 %	11	1 %
Yhteensä	2644	100 %	839	100 %

Taulukko 11. Lisensiaattien ja tohtoreiden sijoittuminen julkiselle ja yksityiselle sektorille

Keski-Suomi	julkinen sektori		yksityinen sektori	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	97	10 %	11	7 %
Taideala	3	0 %	-	
Humanistiset tieteet	184	19 %	12	7 %
Teologia	2	0 %	5	3 %
Kauppätieteet	54	6 %	6	4 %
Yhteiskuntatieteet	167	17 %	31	19 %
Oikeustiede	3	0 %	-	
Luonnontieteet	271	28 %	43	26 %
Tekniset tieteet	40	4 %	34	20 %
Maa- ja metsätaloustieteet	8	1 %	-	
Terveys- ja sosiaalia	86	9 %	17	10 %
Palvelualat	50	5 %	7	4 %
Yhteensä	965	100 %	166	100 %

Taulukko 12. Lisensiaattien ja tohtoreiden sijoittuminen julkiselle ja yksityiselle sektorille

Etelä-Savo	julkinen sektori		yksityinen sektori	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	29	15 %	1	4 %
Taideala	-		1	4 %
Humanistiset tieteet	22	11 %	2	7 %
Teologia	1	1 %	5	19 %
Kauppätieteet	9	5 %	-	
Yhteiskuntatieteet	18	9 %	5	19 %
Oikeustiede	2	1 %	-	
Luonnontieteet	32	16 %	2	7 %
Tekniset tieteet	25	13 %	3	11 %
Maa- ja metsätaloustieteet	17	9 %	-	
Terveys- ja sosiaalia	42	21 %	7	26 %
Palvelualat	1	1 %	1	4 %
Yhteensä	198	100 %	27	100 %

Taulukko 13. Maistereiden sukupuolijakauma tieteenaloittain

Keski-Suomi	Naiset		Miehet	
	N	%	N	%
	Kasvatustiede	1389	21 %	451
Taideala	91	1 %	52	1 %
Humanistiset tieteet	1629	25 %	414	8 %
Teologia	83	1 %	131	2 %
Kauppatieteet	473	7 %	516	10 %
Yhteiskuntatieteet	804	12 %	421	8 %
Oikeustiede	95	1 %	196	4 %
Luonnontieteet	633	10 %	868	16 %
Tekniset tieteet	203	3 %	1202	22 %
Maa- ja metsätaloustieteet	138	2 %	214	4 %
Terveys- ja sosiaalia	877	13 %	471	9 %
Palvelualat	136	2 %	468	9 %
Yhteensä	6551	100 %	5404	100 %

Taulukko 14. Maistereiden sukupuolijakauma tieteenaloittain

Etelä-Savo	Naiset		Miehet	
	N	%	N	%
	Kasvatustiede	542	20 %	158
Taideala	64	2 %	38	2 %
Humanistiset tieteet	629	24 %	149	7 %
Teologia	65	2 %	95	4 %
Kauppatieteet	115	4 %	100	5 %
Yhteiskuntatieteet	321	12 %	201	9 %
Oikeustiede	51	2 %	151	7 %
Luonnontieteet	183	7 %	241	11 %
Tekniset tieteet	79	3 %	394	18 %
Maa- ja metsätaloustieteet	113	4 %	158	7 %
Terveys- ja sosiaalia	464	18 %	305	14 %
Palvelualat	23	1 %	170	8 %
Yhteensä	2649	100 %	2160	100 %

Taulukko 15. Licensiaattien ja tohtoreiden sukupuolijakauma tieteenaloittain

Keski-Suomi	Naiset		Miehet	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	78	14 %	70	8 %
Taideala	1	0 %	3	0 %
Humanistiset tieteet	136	24 %	123	14 %
Teologia	3	1 %	10	1 %
Kauppatieteet	19	3 %	50	6 %
Yhteiskuntatieteet	125	22 %	107	12 %
Oikeustiede	2	0 %	2	0 %
Luonnontieteet	100	18 %	297	34 %
Tekniset tieteet	7	1 %	78	9 %
Maa- ja metsätaloustieteet	2	0 %	15	2 %
Terveys- ja sosiaalia	67	12 %	66	8 %
Palvelualat	22	4 %	43	5 %
Yhteensä	562	100 %	864	100 %

Taulukko 16. Licensiaattien ja tohtoreiden sukupuolijakauma tieteenaloittain

Etelä-Savo	Naiset		Miehet	
	N	%	N	%
Kasvatustiede	17	16 %	17	9 %
Taideala	1	1 %	-	
Humanistiset tieteet	13	12 %	17	9 %
Teologia	-		12	6 %
Kauppatieteet	5	5 %	7	4 %
Yhteiskuntatieteet	14	13 %	16	8 %
Oikeustiede	-		3	2 %
Luonnontieteet	17	16 %	33	17 %
Tekniset tieteet	7	7 %	29	15 %
Maa- ja metsätaloustieteet	8	8 %	20	11 %
Terveys- ja sosiaalia	23	22 %	35	18 %
Palvelualat	1	1 %	1	1 %
Yhteensä	106	100 %	190	100 %

Taulukko 17. Sukupuolen merkitys ansiotason kannalta.

		nainen	mies	yhteensä
0-10 000	N	72	66	138
	%	52,2 %	47,8 %	100,0 %
	kok. %	27,7 %	25,4 %	53,1 %
10 000-20 000	N	24	30	54
	%	44,4 %	55,6 %	100,0 %
	kok. %	9,2 %	11,5 %	20,8 %
20 000-	N	28	40	68
	%	41,2 %	58,8 %	100,0 %
	kok. %	10,8 %	15,4 %	26,2 %
Yhteensä	N	124	136	260
	%	47,7 %	52,3 %	100,0 %

Taulukko 18. Uran pituuden merkitys ansiotason kannalta.

		alle 35 v.	yli 35 v.	yhteensä
0-10 000	N	27	111	138
	%	19,6 %	80,4 %	100,0 %
	kok. %	10,4 %	42,7 %	53,1 %
10 000-20 000	N	9	45	54
	%	16,7 %	83,3 %	100,0 %
	kok. %	3,5 %	17,3 %	20,8 %
20 000-	N	9	59	68
	%	13,2 %	86,8 %	100,0 %
	kok. %	3,5 %	22,7 %	26,2 %
Yhteensä	N	45	215	260
	%	17,3 %	82,7 %	100,0 %

Taulukko 19. Asuinpaikan merkitys ansiotason kannalta.

		kaupunki	maaseutu	yhteensä
0-10 000	N	66	63	129
	%	51,2 %	48,8 %	100,0 %
	kok. %	26,6 %	25,4 %	52,0 %
10 000-20 000	N	30	24	54
	%	55,6 %	44,4 %	100,0 %
	kok. %	12,1 %	9,7 %	21,8 %
20 000-	N	50	15	65
	%	76,9 %	23,1 %	100,0 %
	kok. %	20,2 %	6,0 %	26,2 %
Yhteensä	N	146	102	248
	%	58,9 %	41,1 %	100,0 %

Taulukko 20. Taidealan koulutuksen merkitys ansiotason kannalta.

		korkeakoulu	ammattillinen tutkinto	ei tutkintoa	yhteensä
0-10 000	N	40	49	49	138
	%	29,0 %	35,5 %	35,5 %	100,0 %
	kok. %	15,4 %	18,8 %	18,8 %	53,1 %
10 000-20 000	N	12	26	16	54
	%	22,2 %	48,1 %	29,6 %	100,0 %
	kok. %	4,6 %	10,0 %	6,2 %	20,8 %
20 000-	N	42	15	11	68
	%	61,8 %	22,1 %	16,2 %	100,0 %
	kok. %	16,2 %	5,8 %	4,2 %	26,2 %
Yhteensä	N	94	90	76	260
	%	36,2 %	34,6 %	29,2 %	100,0 %

Taulukko 21. Yhteistyösopimusten lukumäärä.

	N	%
1	30	10,8 %
2	30	10,8 %
3-5	94	33,7 %
6-10	57	20,4 %
11 ja enemmän	29	10,4 %
Ei vastausta	39	14,0 %
Yhteensä	279	100,0 %

Taulukko 22. Yhteistoiminnan asteen merkitys ansiotason kannalta.

		Yhteistyötahojen lukumäärä					
		1	2	3-5	6-10	11 +	yhteensä
0-10 000	N	13	19	47	27	13	119
	% tuloluokassa	10,9 %	16,0 %	39,5 %	22,7 %	10,9 %	100,0 %
	% yhteistyötahojen luokissa	46,4 %	67,9 %	51,6 %	50,0 %	46,4 %	52,0 %
	% kok.	5,7 %	8,3 %	20,5 %	11,8 %	5,7 %	52,0 %
10 000 -20 000	N	8	3	20	13	6	50
	% tuloluokassa	16,0 %	6,0 %	40,0 %	26,0 %	12,0 %	100,0 %
	% yhteistyötahojen luokissa	28,6 %	10,7 %	22,0 %	24,1 %	21,4 %	21,8 %
	% kok.	3,5 %	1,3 %	8,7 %	5,7 %	2,6 %	21,8 %
20 000-	N	7	6	24	14	9	60
	% tuloluokassa	11,7 %	10,0 %	40,0 %	23,3 %	15,0 %	100,0 %
	% yhteistyötahojen luokissa	25,0 %	21,4 %	26,4 %	25,9 %	32,1 %	26,2 %
	% kok.	3,1 %	2,6 %	10,5 %	6,1 %	3,9 %	26,2 %
Yhteensä	N	28	28	91	54	28	229
	%	12,2 %	12,2 %	39,7 %	23,6 %	12,2 %	100,0 %

Taulukko 23. Yhteistoiminnan asteen merkitys apurahansaannin kannalta.

		Yhteistyötahojen lukumäärä					
		1	2	3-5	6-10	11 +	yhteensä
Pitkät apurahat	N	0	1	1	3	5	10
	%	0,0 %	10,0 %	10,0 %	30,0 %	50,0 %	
	kok. %	0,0 %	0,4 %	0,4 %	1,2 %	2,0 %	4,0 %
Lyhyet apurahat	N	4	11	32	30	15	92
	%	4,3 %	12,0 %	34,8 %	32,6 %	16,3 %	
	kok. %	1,6 %	4,4 %	12,7 %	11,9 %	6,0 %	36,5 %
Kohdeapurahat	N	8	8	45	39	17	117
	%	6,8 %	6,8 %	38,5 %	33,3 %	14,5 %	
	kok. %	3,2 %	3,2 %	17,9 %	15,5 %	6,7 %	46,4 %
Muita apurahoja	N	3	7	10	8	5	33
	%	9,1 %	21,2 %	30,3 %	24,2 %	15,2 %	
	kok. %	1,2 %	2,8 %	4,0 %	3,2 %	2,0 %	13,1 %
Yhteensä	N	15	27	88	80	42	252
	%	6,0 %	10,7 %	34,9 %	31,7 %	16,7 %	100,0 %

N = 163

Taulukko 24. Sukupuolen merkitys apurahansaannin kannalta.

		nainen	mies	yhteensä
Pitkät apurahat	N	5	5	10
	%	50,0 %	50,0 %	
	kok. %	1,9 %	1,9 %	3,7 %
Lyhyet apurahat	N	50	47	97
	%	51,5 %	48,5 %	
	kok. %	18,7 %	17,5 %	36,2 %
Kohdeapurahat	N	69	57	126
	%	54,8 %	45,2 %	
	kok. %	25,7 %	21,3 %	47,0 %
Muita apurahoja	N	23	12	35
	%	65,7 %	34,3 %	
	kok. %	8,6 %	4,5 %	13,1 %
Yhteensä	N	147	121	268
	%	54,9 %	45,1 %	100,0 %

n = 177

Pitkät apurahat sisältävät 5- ja 3-vuotiset työskentelyapurahat. Lyhyet apurahat sisältävät 1-12 kk työskentelyapurahat ja stipendit. Muita apurahoja sisältävät palkinnot, kirjastokorvausapurahat, näyttökorvausapurahat ja työryhmäosuudet.

Taulukko 25. Uran pituuden merkitys apurahansaannin kannalta.

		alle 35 v.	yli 35 v.	yhteensä
Pitkät apurahat	N	2	8	10
	%	20,0 %	80,0 %	
	kok. %	0,7 %	3,0 %	3,7 %
Lyhyet apurahat	N	22	75	97
	%	22,7 %	77,3 %	
	kok. %	8,2 %	28,0 %	36,2 %
Kohdeapurahat	N	25	101	126
	%	19,8 %	80,2 %	
	kok. %	9,3 %	37,7 %	47,0 %
Muita apurahoja	N	4	31	35
	%	11,4 %	88,6 %	
	kok. %	1,5 %	11,6 %	13,1 %
Yhteensä	N	53	215	268
	%	19,8 %	80,2 %	100,0 %

n = 177

Taulukko 26. Asuinpaikan merkitys apurahansaannin kannalta.

		kaupunki	maaseutu	yhteensä
Pitkät apurahat	N	6	2	8
	%	75,0 %	25,0 %	
	kok. %	2,4 %	0,8 %	3,2 %
Lyhyet apurahat	N	48	41	89
	%	53,9 %	46,1 %	
	kok. %	19,4 %	16,5 %	35,9 %
Kohdeapurahat	N	67	52	119
	%	56,3 %	43,7 %	
	kok. %	27,0 %	21,0 %	48,0 %
Muita apurahoja	N	21	11	32
	%	65,6 %	34,4 %	
	kok. %	8,5 %	4,4 %	12,9 %
Yhteensä	N	142	106	248
	%	57,3 %	42,7 %	100,0 %

n = 167

Taulukko 27. Taidealan koulutuksen merkitys apurahansaannin kannalta.

		korkeakoulu	ammattillinen tutkinto	ei tutkintoa	yhteensä
Pitkät apurahat	N	5	4	1	10
	%	50,0 %	40,0 %	10,0 %	
	kok. %	1,9 %	1,5 %	0,4 %	3,7 %
Lyhyet apurahat	N	34	34	29	97
	%	35,1 %	35,1 %	29,9 %	
	kok. %	12,7 %	12,7 %	10,8 %	36,2 %
Kohdeapurahat	N	43	42	41	126
	%	34,1 %	33,3 %	32,5 %	
	kok. %	16,0 %	15,7 %	15,3 %	47,0 %
Muita apurahoja	N	10	11	14	35
	%	28,6 %	31,4 %	40,0 %	
	kok. %	3,7 %	4,1 %	5,2 %	13,1 %
Yhteensä	N	92	91	85	268
	%	34,3 %	34,0 %	31,7 %	100,0 %

n = 177